

BEDİÜZZAMAN'IN CİHAD ANLAYIŞI, SİLAHLI MÜCADELE DEĞİLDİR

PROF. DR. ŞERİF MARDİN¹

Bildiğiniz üzere, Bediüzzaman Said Nursî'nin düşüncelerini, İslâmî düşünürler kesiminde en önde gelen fikir birikimlerinden biri sayıyorum. Öncelikle, Bediüzzaman'ın fikirleriyle birlikte gelen derin insan hürmetini görmemek mümkün değildir. Bazı kişilerin İslâma bağlılıklarını silâha sanlmakla gösterdikleri bir anda, özellikle bu niteliğin altını devamlı olarak çizmemiz yerinde olacaktır.

Ölüm korkusuna dayanarak yapılan İslâmî eylem bätıldır. Yapanlar Allah önünde mes'uldür.

ABD'deki vizemin yenilenmemesi dolayısıyla bu sırada ülkede kalmak mecburiyetindeyim ve bundan dolayı toplantınıza çok istediğim halde katılamayacağım. Başarılı olacağından emin olduğum toplantınıza katılanlara sevgi ve saygılarının ulaştırılmasını rica ederim.

Bediüzzaman'ın hayat hikâyesini, sosyolojiden ilham alan bir çerçeve içine yerleştirmeye çalıştığım günlerde, bir ara araştırmalarımı basmayı vaad etmiş bulunan Newyork Eyalet Üniversitesiyle anlaşma üzerinde konuşmamız gerekmişti. Eyalet Üniversitesi basimevini aradığımda kitabın ne gibi bir başlıkla neşredileceğini sormuşlardı. Konunun genişliğine işaret ederek, "Türkiye'de Din ve Sosyal Değişme" başlığını teklif ettim. Telefon hattının diğer ucundaki kişinin sanki yüz hatlarının değiştiğini görüyordum gibiydim. "Başlığa Sufilikle ilgili bir şey ilâve edemez misiniz? Kitabın satış imkânlarını bu şekilde çoğaltabiliriz."

Gerçekten birkaç yıldan beri ABD'de tasavvufa karşı geniş bir ilgi görülmüyordu. Ciddî tavırların yanında bu ilgiyi körükleyen etkiler arasında bir "egzotizm" in, Doğunun rengârenk olarak kültürünü etkiliyordu. Çoğu zaman ilginin merkezi bu oluyordu. Aklıma birdenbire Bediüzzaman'ın yazılarında hatırladığım bir bölüm geldi: "Bir babanın oğluna nasihatları arasında, etrafında gördükleri arasında renkli balonların çekiciliğine aldanmamak." Hemen teklifi reddettim.

Bu anıyı hem Bediüzzaman'ın düşüncelerini inceleyebileceğimiz, toparlayıcı, teksif edici bir nokta ve hem de Doğu-Batı ilişkileri bakımından önemli bulduğum için sunuyorum. Ayrıca sözlerimin tasavvufa karşı yönelmediğini, Bediüzzaman'ın da yazılarında derin tasavvufi kavramların izinin görüldüğünü belirtmek isterim. Anlatmak istediğim Bediüzzaman'ın dış görünüşle, "öz" arasındaki farka işaret eden sözleridir.

Bediüzzaman ciddî konular üzerine eğilen, ciddî bir insandır. Fakat bunun yanında sosyal değişimin beraberinde getirdiği sorunları derinlemesine, "balon"ların cazibesine kapılmadan ve sorunların özüne giderek inceleyen bir kişiydi. Bunu, üzerinde durduğu konuların çeşitliliğinde de görebiliriz. Toplum yapısı açısından bize anlattıklarını aslında iki seviye ya da eksenle toplayabiliriz.

Said Nursî bir bakımdan toplum araştırmacılarının "mikro yapılar" başlığı altında inceledikleri hadiseler üzerinde durmuş, diğer taraftan da, daha geniş kapsamlı toplumsal süreçlerin etkilerini araştırmıştır. Özelliği, İslâmın her iki alanda ayrı işlevlerini, fonksiyonlarını anlaması olmuştur. Bu iki katlı yaklaşımı da Osmanlı İmparatorluğundan beri Türkiye'nin geçirdiği değişim açısından incelemiştir.

"Mikro yapılar" dediğim zaman aklıma gelen aile ilişkileri, mahalle içindeki insanların birbirleriyle olan bağları, topluluğu bürokratik bir makina olarak değil, fakat insan unsurunun önemli bir yeri olan bir toplumsal ilişkiler bütünü kastediyordum. Osmanlı kültürü, insanların ilişkilerini İslâmî bir çerçeve içine yerleştirmiş, insânî değerlerin ortaya çıkarılmasına yarayacak, kendine özgü kurumları yerleştirmişti. Bediüzzaman'ın derin kaygılarının başında bu yapıların Osmanlı İmparatorluğunun Batılaşması esnasında aldığı yaralar geliyordu. İlginç olan aile içindeki değişimin beraberinde getirdiği boşluk hissini genellikle Türkiye'de düşünürlerce anlaşılması, fakat bunun İslâmî öğelerin zayıflamasına bağlanmamış olmasıydı.

Yaprak Dökümü Reşat Nuri Güntekin'in 1930'larda yazdığı ilginç edebî eser, sorunun anlaşıldığını gösterir. Fakat sorunun ne gibi bir boşluktan ileri geldiği yazarı ilgisini çekmemiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin, toplumsal yapımızı pekiştirmek açısından önemli başarıları olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Fakat, Cumhuriyet "büyük" olarak niteleyebileceğimiz konular üzerinde durmuştur. Örneğin siyasî rejimin niteliği, milliyetçilik ilkesi, Türkiye'nin kalkınması gibi. Oysa insanları, insan yapan, yalnız büyük davalara katılmaları değildir. Çoğunluk için, "gündelik hayat" adını verebileceğimiz bir yaşam kesimi bu davalar kadar ciddî sorunlar yaratır. Ebeveynin çocuklarla ilişkisi, akrabalarla ilişkiler, kimlerin davranış modeli olarak seçileceği, dostluk bağlarının kurulmasına yardım edecek yerleşmiş âdetler, yardımlaşma ve dayanışmanın nasıl tertipleneceği. Cumhuriyet rejimi bu konuları ön plana almamıştır. Bundan dolayı gündelik ilişkileri çevreleyen İslâmî değerler, zimnen de olsa, günlük hayata hâkim olmuştur. Fakat en önemli sorun, yerleşmiş ilişkilerde değişen dünya ile değişme zaruretinin başgöstermiş olmasıdır. Yirminci yüzyıla girdiği andan itibaren okuryazar seviyesinin yükselmesi, daha çok kişinin topluluğa aktif olarak girmesi, girmeleriyle birlikte taleplerinin yükselmesi konuya bir kitle problemi olarak bakılmasını zorunlu kılmıştır.

Bediüzzaman'ın bize sunduğu hal çaresi, İslâmî inançların hem gündelik hayatla ilişkisi olduğunun anlaşılmasına ve hem de İslâmın bunu bir kitle problemi olarak çözümlmesine elverişli olduğunun belirtilmesine bağlıdır. İslâmın değerleri, gündelik hayata bir düzenleme getirmekte, fakat aynı zamanda da insanları, modern geniş kitleleri birbirlerine bağlamayı sağlamaktadır. Bu bağ Bediüzzaman'ın namaz üzerindeki görüşlerinden birinde de ortaya çıkmaktadır. Said Nursî'ye göre namaz, yalnız insanların imanlarının ifadesi değil, aynı zamanda binlerce kişinin aynı yönelimi gerçekleştirmelerinin, bir birlik ve beraberliğin ifadesidir. İşte bu noktada Bediüzzaman toplum bilimcilerinin "mikro" olarak tavsif ettikleri kolektif birçok insanı bir birlik haline getiren yapılar hakkında önemli görüşlerle karşımıza çıkar.

Bediüzzaman'ın toplumla ilgili görüşlerinin bir kısmını gözlerimizin önüne böylece sermiş olabileceğimizi ümit ediyorum. Fakat bunun dışında İslâmî bir konumda Bediüzzaman'ın katkılan iman niteliği ile de ilgilidir. Yüzyılımızda yapılması gereken çalışmalardan biri, Said Nursî'ye göre, şimdiki kadar İslâmın aslı mânâsında, "kendini teslim etme" şeklinde anlayışların, ilâveten İslâmî, "anlama"ları zenginliklerinden istifade etmeleridir. Bunu Bediüzzaman yazılarının bir çok yerinde ifade etmektedir. Bu görüş de zamanımız insanının dünyasını "izah"la anlamak isteğinin bir ifadesidir. İslâmın özelliklerinden biri bu "izah"ın katı bir biçim almaması, her dindar insanın vereceği izahın, birçok yaklaşım arasında yaklaşımlardan biri olduğunu kabul etmesidir. Bu da müminler arasında konuşma, tartışma ve bir ortak görüşe varmak üzere "cehd" etmelerine bağlıdır. Birçok Batılı'nın, bugünlerde "Cihad"ı silahlı bir mücadele olarak gördüğü bir ortamda, sanırım ki, Bediüzzaman'ın "cihad" anlayışını bu şekilde aktarmam yanlış olmayacaktır.

Bediüzzaman'ın bütün bu katkılarından, İslâmî ilimleri, gerçek bir insanî yükselme ilmi olarak gördüğü ve bize bu birikimi sunduğu sonucuna vanyorum. Beni baştan itibaren, Bediüzzaman'ın fikirlerini toplumsal ve insanî açıdan yeni, kendine has ve üzerinde mutlaka durulması gereken bir küme olarak takdim eden Cemil Meriç'in yanılmadığını, kendisine olan mânevî borcumu burada bir daha ifade etmek isterim.

---

1 Prof. Dr. Şerif MARDİN

1927'de İstanbul'da doğdu. 1948'de ABD'nin California eyaletindeki Stanford Üniversitesini bitirdi.

Siyasal Bilgiler Fakültesine asistan olarak girdi. Burada profesör oldu. Şimdi İdari Bilimler Fakültesinde dekan olduğu Boğaziçi Üniversitesine 1973'de geçti. Din ve İdeoloji, Jön Türkler, Japoncaya ve Türkçeye çevrilmiş eserleri ve yabancı dillerde yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Ebulula Mardin Hoca'nın yakın akrabasıdır. On yıldır mütefekkir Cemil Meriç'in tavsiyesi üzerine Bediüzzaman Said Nursî ve Nurculuk üzerinde sosyolojik çalışma ve araştırma yaparak bu eserini 1989 Aralık ayında Amerika'da yayınladı. Paris, Londra ve Amerika'da Said Nursî ve Nurculukla alâkalı konferanslar vermektedir. Londra'da yayınlanan Religious Organization and Religious Experience adlı dergide Bediüzzaman Said Nursî ve Bir Tavzifin Şekillenmesi başlıklı bir inceleme yazısı çıkmıştır.

İNGİLTERE'NİN OSMANLI TÜRKİYESİ'NE YÖNELİK "PSİKOLOJİK SAVAŞI" VE SAİD NURSÎ, 1909-22

MİM KEMAL ÖKE ¹

- I -

Uluslararası ilişkiler, özellikle Said Nursi'nin doğup yetiştiği dönemde Osmanlı'nın "düvel-i muazzama" dediği Büyük Güçler arasında kıran kırana bir güç ve iktidar mücadelesine, sahne oluyor. Bu rekâbet sahnesindeki aktörlerinki bunların başında o dönemde Avrupa'nın sanayileşmiş ülkeleri olan İngiltere, Fransa ve Almanya geliyordu-dış politik amaçlarına ulaşmada başvurdukları yöntemlerden biri de, askerî ve iktisadî olanların dışında, "psikolojik savaş"tı.

Psikolojik savaş diyerek kasdımız, söz konusu devletlerin hedef ve çıkarlarının olduğu ülkede yürüttüğü propaganda ve eylemlerden örülü yoğun bir "beyin yıkama" terör faaliyetidir. Sivil halka veya sokaktaki adama yöneltilen bu harekâta amaç; zihinleri bulandırarak, halkın kendi ülke idarecilerine karşı sadakatini kırmak, hattâ onları kendi yayılcı veya işgâlici emelleri doğrultusunda birer eylemci hâline getirmektir.

Büyük Güçler arasında özellikle İngiltere'nin Osmanlı Devleti üzerinde bu harekâti imparatorluğun son yüzyıl boyunca sistemli bir şekilde uyguladığı gözlemlenir. Osmanlı, bilindiği gibi XX. yüzyılda dahi hâlâ Rumelide bir kanadı bulunan bir yakın ve Ortadoğu devletidir. Ortadoğunun iktisadî, siyasî ve stratejik açıdan önemi Osmanlı Türkiyesinin uluslararası ilişkilerde emperyalist bir siyaset izleyen Birleşik Krallığın ilgi ve nüfuz sahası olmasına sebep olacaktır. XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar Hind sömürmesine ulaşım yollarını denetim altında tutma pahasına Osmanlı Devletine, Çarlık Rusyasının yayılcı tatbikatına karşı destek veren Londra, bu tarihten sonra uluslararası ilişkilerde Petersburg'a yaklaşma uğruna "Hasta Adam" denilen Osmanlı İmparatorluğunun bölüşülmesine göz yumar bir hâl almıştır. Dahası, Ortadoğu, hâkimiyeti için ise yolun Osmanlı'nın yerine bu çokuluslu imparatorluğun bünyesinden kopan gayr-i müslim ve gayr-i Türk cemaatlerin, kendi himâyesinde devletçikler kurması olduğuna inanmıştır. İşte, bu politikadan hareketle Osmanlıya karşı ayrılıkçı hareketleri, II. Abdülhamid döneminde hem yetiştirmiş, hem de desteklemiştir.

Londra için amacına ulaştığını sandığı bir ortamda Jön Türkler'in 1908'de Meşrutiyeti geri getirmeleri, ya da Osmanlı'da parlamenterizmin yeniden devreye sokulması tatsız bir sürpriz olacaktır. Ya Osmanlı, bu hamle ile kendisini yenilirse? Azınlıkların ayrılıkçı emelleri Meşrutiyetin hürriyetçi ortamında törpülenirse? Daha kötüsü, Türklerin bu tecrübesi başarılı olursa, kendi sömürgelerindeki Müslüman tebâ da aynı modelle ithâl kalkarsa, ne yaparlar; hakimiyetlerini nasıl muhafaza edebilirlerdi?

İşte, 1908 ile 1923 arası İngiltere'nin Osmanlı Türkiyesi üzerinde kesif bir psikolojik harekât uyguladıkları dönemdir. Bu dönemde Londra, bir çalışmamızda daha ayrıntılı bir şekilde vurguladığımız gibi azınlıklar üzerinde propaganda gayretlerinden, İttihat ve Terakki'yi devirmeye yönelik darbe teşebbüslerine ve ayrılıkçı isyanlarına kadar her türlü yıkıcı faaliyetin arkasında olacaktır.²

Bu tebliğde söz konusu bu emperyalist savaşa karşı "Bediüzzaman" Said Nursi'nin karşı gayretlerine temas edeceğiz.

- II -

Meşrutiyetin ilânından memnuniyetinin Selânik'te irticalen verdiği bir nutukta da altını çizen Said Nursi'nin bu tavrının ardında, siyasî düşünce olarak, istibdadı karşı oluşu yatar. İstibdadı kategorik olarak ele alır, "tahakküm, muamele-i keyfiye, cebir" şeklinde nitelendirir. Said Nursi'ye göre, istibdat, "zulmün temelidir."³ Ama, Meşrutiyet, İslâmîdir: "Ruh-u meşrutiyet şeriattandır. Hayatı da ondandır. Fakat, ilcâ-yı zaruretle teferuat olabilir."⁴ Burada teferuata girmiyoruz; ancak Mürşel'in de belirttiği gibi; hürriyet, adalet, şûra ile ferdin serbest iradesine ve millî hâkimiyet gibi temel esaslara dayanan meşrutiyet, ona göre, her türlü refah ve saadetin kaynağı olup, millî hâkimiyeti temin ve tesis vasıtasıdır.⁵

Meşrutiyet'in ilânı, Güneydoğu Anadoluda da zihin karışıklığına sebep olabilirdi. İngiliz propagandası bölücü niteliği ile buraya sirâyet edebilirdi. İşte, bu ortamda Said Nursi Şarktaki aşiretlerin suallerine, cevap olarak şunları kaydeder:

Hürriyet ve meşrutiyeti takdir etmeyenleri tasvir ederken;

"Cehalet ağının, inad efendinin, garaz beyin, intikam paşanın, taklid hazretlerinin, mösyö gevezeliğin taht-ı riyasetlerinde insan milletinden menba-i saadetimiz olan meşvereti inciten bir cemiyettir" diyecektir.⁶

Yeni Hükûmetin hedefinin "uhuvvet-i imâniye sırrıyla üçyüz milyonu bir vücut eden ve nûrânî olan İslâmiyetin silsilesini takviye etmektir" şeklinde ortaya koyarak İttihat ve Terakki'nin "İttihâd-ı İslâm" siyasetine yöneleceğinin müjdesini veriyordu. Bu misyonu yürütecek Jön Türkler arasında İslâmî yaşamayanların olduğuna dair aşairin kuşkusuna da katıldığını belirtiyordu. Ancak, "hamiyyet ayrı, iş ayırdır" demekten de kendini alamıyordu. Aşiretlerin Jön Türklerin arasında masonların bulunduğu dair beyanları üzerine Said Nursi, İttihat ve Terakki içinde derhal bir ayrımı dikkat çekmektedir:

"İstibdad, kendini ibka etmek için şu telkinatı vermiştir. Bazı laubalilik dahi, şu vehme kuvvet veriyor. Fakat emin olunuz ki, onların masonluğa girmeyen kısmının maksadları dine zarar değildir. Belki, milletin selametini te'min etmektir. Fakat, bazıları dine layık olmayan barid taassuba müfritane ilişiyorlar. Demek, hürriyete ve meşrutiyete hizmetleri sebkat eden veyahut kabul eyleyenleri Jön Türk tesmiye ediyorsunuz. İşte onların bir kısmı, İslamiyet fedaileridir. Bir kısmı da, selamet-i millet fedaileridir. Onların ukde-i hayatîyelerini teşkil eden, mason olmayan ekseri; ittihad ve terakkidir. Ve sizin şu aşairiniz kadar ulema ve meşayih, Jön Türkler meyânında mevcuttur. Vakia onlarda bir takım edepsiz, çok sefih masonlar dahi bulunur; lâkin yüzde ondur. Yüzde doskanı sizin gibi mu'tekid müslimlerdir."⁷

Bunu da şu vesile ile kaydetmek gerekir ki, Said Nursi'nin yukarıdaki ifadede "istibdat" diye nitelendirdiği evrensel, ya da emperyalist istibdat, ya da İngiltere'dir. Burada, bundan önceki açıklamalarının ışığında Said Nursi'nin İngiliz propagandasının "Jön Türk-Mason-Siyonist işbirliği" teması ile ülkedeki bölücülük faaliyetlerine iltifat edilmemesi ikâzını yaptığını görüyoruz.⁸ Nitekim, ileride, harp yıllarında İngilizler, Siyonistler bizzat destekleyen bir güç olarak bu propagandayı gerek Osmanlı'ya bağlı Arap Ortadoğusu'nda, gerek sömürgeleri Güney Asya'da işleyerek; cihad ilan etmiş Osmanlı'nın İslâm dünyasındaki manevi desteklerini kırmak isteyeceklerdir. Bu temanın 1916'da Türklerle, İngiliz tahriki ve teşviki ile isyan eden Mekke Emiri Şerif Hüseyin'ce de bayrak edildiği hatırlanmalıdır. Hürriyeti gayr-i müslimlerin istismara kalkabileceklere korkusu dile getirildiğinde ise asıl serbestliğin Müslümanları, "millet-i hâkime" haline getireceğini ya da başka bir deyişle Osmanlı Meşrutiyet rejiminde çoğunluk olan Müslüman ahalisinin sesini daha fazla duyurabileceği, kendi kaderine hâkim olabileceği ortamın sağlanabileceğini savunuyordu. Hattâ, böylece hürriyetin ülke aşın boyutunun da Müslümanlara kazandıracaklarını şöyle ifade ediyordu:

"Lâkin, yine biz ehl-i İslâm zararlı değiliz. Çünkü; içimizdeki Ermeniler üç milyon olmadığı gibi, gayr-i müslimler dahi on milyon yoktur. Halbuki bizim milletimiz ve ebedî kardeşlerimiz üçyüz milyondan ziyade iken, bunlar üç müthiş kayd-ı istibdad ile mukayyed olup, ecnebilerin istibdad-ı manevilerinin taht-ı esaretlerinde ezilirler. İşte hürriyetimizin bir şubesi olan gayr-i müslimlerin hürriyeti, bizim umum milletimizin hürriyetinin rüşvetidir. Ve o müthiş istibdad-ı manevinin (haşiye) dafidir. Ve o kayıtları anahtardır. Ve ecnebilerin, bizim düşümüne çöktürdükleri müdhis istibdad-ı manevinin rafî'idir. Evet, Osmanlıların hürriyeti; koca Asya talî'nin keşşafıdır. İslâmiyetin bahtının miftahıdır, İttihad-ı İslâm şurrunun temelidir."⁹

- III -

31 Mart (1909) Olayı hareketli ortamında yatıştırıcı gayretleriyle dikkat çeken Said Nursî¹⁰1910'da Van'a gider bir yıl sonra da Şam'a geçer. İngiltere'nin Osmanlı'nın Arap eyaletlerinde yoğun Türk aleyhtarı bir propagandaya giriştiği dönemlerdir. İttihatçılar gibi ülkeyi İslâmî yapıdan koparmaya ve "Türkleştirmeye" azimli Cengiz Han'vari putperest pozitivistlerin iktidara geldiği söylentileri, milliyetçilik ateşi zaten II. Abdülhamid'in saltanatı sırasında yakılmış yöre halkı arasında ciddi patlamalara yol açacak seviyeye ulaşmıştır. Bu ortamda Said Nursî, geniş bir ulema kitlesine Emevi Camiinde bir hutbe okur, onları aydınlatmaya çalışır.

Hutbesinde İslâm âleminin ilerlemesini tevkif eden "hastalıklara" temas eden Said Nursî, Araplara bu illetlerden birinin "Ehl-i imânı birbirine bağlayan nurani rabitaları bilmemek olduğunu" hatırlatıyordu.¹¹ Devamlı, söz konusu dehşetli hastalıkların "Eczahane-i Kur'aniye"den aldığı dersle tedavi edileceğini vurguluyordu. Ona göre, Müslümanlar, "emellerini" kaybetmişlerdi. Oysa ki; "istikbâl yalnız ve yalnız İslâmiyetin olacak.. Ve hâkim, hakaik-ı Kur'aniye ve imâniye olacak" diyordu. Çünkü, Said Nursî, İslâmiyetin "hem manen hem maddeten terakki etmeye kabil ve mükemmel bir istidadı" olduğuna şahadet ediyordu.¹² Aslında, hutbe Müslüman Arapları çalışmaya, barışçı hedeflere, refâh ve ilerlemeye, kısaca Meşrutiyetle zindeleşen Osmanlı geleceğine hizmete davetti. Avrupalının "zekâ tarlaları" dediği fikir adamları bile İslâm'ın ilerideki muzafferiyetini görürken, Müslümanların bedbin olması nasıl izah edilebilirdi. Yeise düşmemek gerekiyordu:

"İnşâallah yine Araplar ye'si bırakıp İslâmiyet'in kahraman ordusu olan Türklerle hakiki bir tesanüd ve ittifak ile el ele verip Kur'an'ın bayrağını dünyanın her tarafından ilân edeceklerdir."¹³

Demek ki, Said Nursî açıkça ifâde ediyor: ".. siyaset propagandası bazan yalana ziyade revac verdi" derken¹⁴ kastettiği İngiliz yıkıcı psikolojik harekâtı olsa gerektir.

Bakınız, şu beyan da aynı doğrultuda bir mesajdır:

"Ve Hilâfet-i Osmaniye ve Türk ordusunun o milliyete bayraktarlığı itibarıyla, o İslâmiyet milliyetinin sade ve kal'ası hükmünde Arab ve Türk hakiki iki kardeş, o kal'a-i kudsiyenin nöbetarlarıdır."¹⁵

Said Nursî'ye göre Arapların "Meşrutiyet, Batı kurumlarının ithalidir, Osmanlı'nın İslâmî bünyesini rencide edecekler" yaygarası, İngilizlerin emperyalist amaçlarına kapılmak demektir. Çünkü, yukarıda da kaydettiğimiz gibi, Said Nursî açısından, "Müslümanların hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyedeki saadetlerinin anahtarı meşveret-i şer'iyyedir."¹⁶ Bu şura sistemi, "İslâmın ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdatların kayıtlarını, zincirlerini açacaktır."¹⁷ Buradaki anti-emperyalist düşüncesinin hangi istibdadı parçalamayı kastettiği herhalde anlaşılmalıdır.

Garpın esaret zincirini Osmanlı'nın boynuna dolamaya ahdedtiği bir sırada Türk ve Arap'ın sırt sırta vermesi ile bu oyun bozulabilecektir. Korunması gereken de budur; İslâm'ın da bu birlikteliği sağlayan yapısıdır:

"Hamiyet-i diniye ve İslâmiyet milliyeti, Türk ve Arap içinde tamamiyle mezcolmuş ve kabil-i tefrik olamaz bir hâle gelmiş. Hamiyet-i İslâmiye en kuvvetli ve metin ve Arştan gelmiş bir zincir-i nuranıdır. Kırılmaz ve kopmaz bir urvetü'l-vüskadır. Tahrib edilmez, mağlub olmaz bir kudsi kal'adır."¹⁸

Şahiner'in kaleme aldığı biyografiden bu hutbenin amacına ulaştığını öğreniyoruz.¹⁹

- IV -

Meşrutiyetin ilk yılları, Osmanlı için Rumelide özellikle sıkıntılı bir dönemdir. Bir yandan Bulgar-Yunan-Sırp ayrılıkçılığı, öte yandan Slav ve Germen yayılmacılığı, Türkleri Anadolu'ya "pılı pırtılarıyla sepetlemek üzere faaliyettedir. İngiltere de bu çabalara göz yummakta, hattâ, uluslararası dengeleri fazla bozmadığı ölçüde, gizlice desteklemektedir. Biz, o günlerde Said Nursî'yi Padişah Sultan Reşad'ın tebasını teskin etme gezisinde görürüz. Onun aklı Şarkdadır. Yabancı kaynaklı bölücülüğe karşı Güneydoğu Anadolu'da müsbet ve dinî ilimlerin iç içe bulunduğu bir "Medresetüzzehra" ile karşı konulabileceğine padişahı inandırmıştır. Bu projesinin temelleri atılmaz. Birinci Cihan Harbi başlamış ve İngiliz propagandası aleniye dökülmüştür.

Yıl 1915. Said Nursî, Ağustos ayında ise vatan müdafaası uğruna Doğu Anadolu'dadır. Bilindiği gibi, harple birlikte Ermeni ihtilâli komiteleri Doğu'da isyanlar çıkararak, Rus işgalinin ileri karakolları hâline gelmişlerdir. Ve, biz burada Said Nursî'yi Bitlis'in savunmasında "hocadan çok milis kumandanı" hüviyetiyle görürüz. "Keçe Külahlılar" işgale karşı kahramanca dövüşürler; ancak, bu Doğu Anadolu'nun düşman istilasına maruz kalmasını engelleyemez. Yaralı Bediüzzaman, Rus esiri olarak Sibirya'ya sürgün edilir. İki yıl sonra firar ederek Türkiye'ye döner. Yurda kavuşunca Dar-ül Hikmetül İslâmiye azalığına getirilen Said Nursî'yi mütareke döneminde Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti üyeleri arasında da görürsük da, amacının, bu dönemdeki bazı Kürtçü cemiyetler gibi ayrılıkçılık olmadığı, bilâkis merkezî idarenin çökmesiyle düşman istilasına karşı mahallî bazda direnişlerin yegâne kurtuluş yolu açmak olduğu ve bu yolda da yerel halk arasında eğitim faaliyetinin kilit rolü oynayacağı inancının bulunduğuunu, yine kendi ifâdelerine dayanarak varsayabiliriz. Nitekim, "Kürdistan teşkil etmek değil, Osmanlı İmparatorluğunu ihyâ edelim" ifadesi kayıtlardadır.²⁰

Bu tesbiti, bir başka ifadeyle de delillendirelim:

"Allahü Zülcelâl Hazretleri, Kur'an-ı Kerimde, 'öyle bir kavim getireceğim ki, onlar Allah'ı severler, Allah da onları sever' diye buyurmuştur. Ben de bu beyânı İlahî karşısında düşündüm, bu kavmin bin yıldan beri âlem-i İslâmın bayraktarlığını yapan Türk milleti olduğunu anladım. Bu kahraman millete hizmet yerine dört yüz elli milyon hakiki Müslümanın kardeş bedeline, bir kaç akılsız kavmiyetçi kimsenin peşinden gitmem."²¹

- V -

Mütareke dönemi, uluslararası gelişmelerin ışığında değerlendirildiğinde, o yıllarda İngilizlerin insafsız bir tarzda Osmanlı'yı parçalama siyasetine karşı sömürgeleri olan Güney Asya Müslümanları arasında "Hilâfet Hareketi" adı altında Türklere daha iyi barış şartları tanınması yolunda bir başkaldırının doruğuna ulaştığı gözlemlenmektedir.²² Bu, açık bir ifâde ile emperyalizme karşı bir tür İslâm dayanışmasıdır ki, Said Nursî bu

ortama iki çalışma ile katkıda bulunmuştur. Gizlice yayınladığı Hutuvat-ı Sittede İngiliz işgalini çok şiddetli lisânla kınamakta, İslâm âlemine seslenmektedir:

Bakınız İngiliz'e nasıl çatıyor:

"En ziyade hile ve fitne kuvvetiyle ayakta duran azametli kuvvetin bizi ye'se düşürmüyor. Evvela, hile ve fitne, perde altında kaldıkça tesir eder. Zahire çıkmakla iflâs eder, kuvveti söner. Perde öyle yırtılmış ki, senin yalan, hile, fitne; hezeyana, maskaralığa inkilâp edip akim kalıyor. Bu defaki Anadolu'ya karşı..... gibi.

"Saniyen:

"O kof kuvvetin yüzde doksanı sana karşı i'tilâf kabul etmez. Muhasım bir cereyan, atalete mahkum ediyor. Fazla kalan kuvvetinle dert ve dermanda müşterek olan alem-i İslâmî susturacak, depretmeyecek derecede eskisi gibi istibdat altında tutmaya ihtimal versen, şeytan iken eşeğin eşeği olursun!

"Hey! Ekpekü'l-küpeka!... Köpekten tekepküp etmiş köpek!

"Salisen:

"Madem ki öldürüyorsunuz.. Ölmek iki suretidir.

"Birinci Suret:" Senin ayağına düşmek, teslim olmak suretinde ruhumuzu, vicdanımızı ellerimizle öldürmek; cesedi de güyâ ruhumuza kısasen sana telef ettirmekdir.

"İkinci Suret:" Senin yüzüne tükürmek, gözüne tokat vurmakla, ruh ve kalbimiz sağ kalır. Ceset de şehid olur. Akide-i faziletimiz tahkir edilmez, İslâmiyetin izzetiyle istihza edilmez.

"Elhâsıl:

"İslamiyet muhabbeti, senin husumetini istilzam eder. Cebrail, şeytan ile barışamaz."²³

Yukarıda dercettiğimiz satırların yazarı, Milli Mücadelenin başlaması ile Anadolu hareketine de sahiplenir. Bilindiği gibi 11 Nisan 1920 tarihinde Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi, Kuva-yı Milliye'nin ve Kurtuluş Savaşının aleyhinde sayılacak beş fetva vermiştir.

Bu fetvaya karşı harekete geçen 76 müftü, 36 ilim adamı ve 11 mebus bu fetvayı tesirsiz hale getiren mukabil fetvalar verdiler.

Bu fetvaya Bediüzzaman da karşı çıkmıştır. Şöyle diyordu:

"İşgal altındaki bir memlekette İngilizlerin emri ve ziyâdî altında bulunan bir idarenin ve meşihatın fetvası mualleldir, mesmu olamaz. Düşman istilasına karşı harekete geçenler asi değillerdir, fetva geri alınmalıdır."²⁴

1922'de Said Nursî Ankara'dadır. İstasyonda karşılanır. Hüsnükabül görür. Meclis kürsüsünden Anadolu gazilerini tebrik eder, başarıları için dua eder. Kısa bir süre sonra milletvekillerine hitâben bir beyanname hazırlayarak, Milli Mücadelenin İslâmî boyutunu vurgular. Ankara'dan Van'a geçerken, hayatının emeli, Şark Üniversitesinin teşkili için tahsisat vaadini almıştır. Said Nursî'nin bundan sonraki hayatı, "Yeni Said" evresi tebliğimizin dışında olduğu için, burada anlatımı noktalıyoruz.

- VI -

Toparlayacak olursak, Said Nursî, kendi deyişleriyle "Eski Said" devresinde meşrutiyet ve hürriyetin İslâmın vazgeçilmez icaplarından olduğu inancıyla İttihat ve Terakki'nin 1908'de ülke yönetimine geçişini memnuniyetle karşılamıştı. Ümidi oydu ki, onun gibi ulemadan pek çok kişinin yerinde saydığı, hattâ ülkeyi, giderek artan Batı emperyalizmi karşısında yeterince koruyamadığını düşündüğü Sultan Hamid idaresinin iktidar genç, vatanperver ve hürriyetçi bir yönetime teslimi ile, İslâmın zinde potansiyeli işlerlik kazanacak ve böylece Osmanlı çöküşüne reçete olarak sunulan İslâmcılık reçetesi "Hasta Adamı" tedavi ederek, ayağa kaldıracaktır. Bu inançtan hareketle, Said Nursî kendini bir yandan halkın aydınlatılmasına, öte yandan ise İngiliz aleyhte propagandasının tesirsiz hale getirilmesine adadı. Gerektiğini hissettiği anda bilfiil Kafkas Cephelelerinde silahlı bir aksiyon adamı olarak dövuştü. Söz konusu "irşad+cihad" faaliyetlerini Güneydoğudaki aşiretler, Ortadoğu'da Urban arasında Kürtçü ayrımcılığın alevlendiği Mütareke gayyasında da azimle sürdürdü. Emperyalizmin oyunlarına, "böl ve yönet" taktiklerine karşı Anadolu'da millî kimliğin henüz yeterince köklenmediği dönemde İslâm'ın birleştiriciliği ve onun ötesinde de kitleleri düşmana karşı hareketlendirici yönünden medet umdu, ona sarıldı.

Bu zorlu dönemin iktidar partisi İttihatçılarla işbirliğinin, herhangi bir itirazı kayda maruz kalmadığını söylemek de doğru değildir. Kendisine "Neden meşrutî hükûmete ve dinsiz olmayan Jön Türklere mümkün olduğu kadar hüsn-ü zan ediyorsun?" diye soranlara; "Mümkün olduğu derecede su'-i zan ettiğim için... Eğer öyle ise zaten iyi yoksa, ta öyle olsunlar, yol gösteriyorum" diyerek cevap verdi. "Kıymetlerini takdir ile beraber, siyasi yanlarındaki şiddete muarızım" şeklinde de bu desteğini vasıflandırdı.²⁵ Çünkü, İslâmcılık cerayanını fikir bazından uygulamaya, gerek iç, gerek ise dış siyasette İttihat ve Terakki'nin tercüme edebileceğini sanıyor ve ümid ediyordu. Ayrıca, dış düşmanların yegâne müstakil İslâm devleti olan Osmanlı'yı yıkmaya azmettikleri bir ortamda "Ben tokadımı Antranik ile beraber Said Halim'e vurmam. Nazarımda vuran da sefidir" diyerek hassasiyetini dile getiriyordu.²⁶

İttihat ve Terakki'nin yönettiği Osmanlı İngilizlerin de içinde olduğu İtilâf Devletlerinde Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yıkıldı. Milli Mücadele ise başarılı oldu ve Türkiye Cumhuriyetini kurdu. Son söz olarak şunu vurgulamak isterim; eğer onca İngiliz propangandasına (ya da psikolojik savaşına) rağmen Osmanlı'da Arap ayaklanması sadece Şerif Hüseyin ve ailesine münhasır kalmış; Milli Mücadele'de Güneydoğu aşiretleri Kuva-yı Milliye'yi desteklemiş ve aynı dönemde Günay Asya Müslümanlarının düşman İngiltere nezdindeki baskı ve isyan tehditleri Londra'nın Türk siyasetinde Ankara lehine bazı sonuçlar vermişse, bu sürece katkıda bulunan manevî mimarlar arasında herhalde Said Nursî'yi de anmak ilmi ve vicdanî bir değerlendirme olacaktır.

1 . Prof. Dr. Mim Kemal ÖKE

İstanbul'da doğdu. Şişli Terakki Lisesinden sonra, İstanbul Amerikan Robert Kolejini bitirdi. İngiltere'de Cambridge'te iktisat ve tarih dallarında yüksek tahsilini 1977 yılında ikmal etti. Sussex (MA), Cambridge (M. Phil) ve İstanbul Üniversitelerinde ihtisas yaptı. 1979'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Kuruluna bağlı Filistin Dairesinde çalıştı. Yurt dışındaki dergilerde muhtelif makaleleri ve yakınçağ Osmanlı tarihine ait kitapları vardır. 1984'de doçent, 1985'de TRT Kurumunda Türk Siyasal Tarihi dallarında genel müdür danışmanı oldu. Bu arada TRT'ye çeşitli tarihî diziler hazırladı. 1990'da profesörlüğe yükseldi. Halen Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim görevini devam ettirmekte, günlük bir gazetede tarihi makaleler yazmakta, çeşitli kültürel vakıflarda yönetim kurulu üyesi olarak hizmet vermekte, görsel medya türünde televizyon programı yapım çalışmalarına, fikrî ve tarihî araştırmalarına devam etmektedir. 10'un üzerinde Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmış eseri ve çok sayıda ilmî makalesi mevcuttur.

2. Mim Kemal ÖKE, Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar (İstanbul, 1990)

3. Safa Mürsel, Siyasi Düşünce Tarihi Işığında Bediüzzaman Said Nursi (İstanbul, 1989), s. 120-121.

4 .Aynı eser, s. 22

5. Aynı eser, s. 47

6. Münazarat (Yeni baskı: İstanbul, 1977), s. 10.

7 Aynı eser. s. 33-34

8. Bu konu, ayrıntılı olarak Kutsal Topraklarda.. adlı eserimizde incelenmiştir.

9. Münazarat, s. 20-21.

10. Bkz. Divan-ı Harb-i Örfi (Yeni Baskı: İstanbul, 1978)

11. Hutbe-i Şamiye (Yeni Baskı: İstanbul, t.y.), s. 16-17.

12. Aynı eser, s. 18.

13. A. e., s. 39

14. A. e., s. 43.

15. A. e., s. 47.

16. A. e., s. 52.

17. A. e., s. 53

18. A. e., s. 57.

19. Necmeddin Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi (İstanbul, 8. baskı: 1990), s. 153.

20. Şahiner, a. g. e., s. 228.

21. Aynı eser, s. 229.
22. Daha geniş bilgi için, bkz Hilafet Hareketleri (Ankara, 1991).
23. Sahiner, a. g. e., s. 231.
24. Aynı eser. s. 250.
25. Münazarat, s. 79.
26. Şahiner, a. g. e., s. 116.

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ'NİN MEDENİYET GÖRÜŞÜ

Prof. Dr. İbrahim Canan 1

Medeniyet nedir?

Medeniyet nedir? diye bir soru ile mevzumuzla girecek olursak, herkesin ittifak ettiği bir tarif bulamayız. Bu kelime, dilimiz

deki hümanizma, kültür, laiklik, teknik kelimeleri gibi tarifinde ihtilaf edilen kelime, daha doğrusu mefhum ve kavramlardan biridir. Bu, sâdece bizim dilimizde mi böyle? Hayır! Sosyoloji ile ilgilenenler nezdinde mâlum olduğu üzere, bütün dünyada, bir kısım kelimelerin izafi değerleri vardır 2.

Asıl konumuz Bediüzzaman'ın medeniyet görüşü olması hasebiyle meselenin ilmî münakaşasına girmeyeceğiz. Ancak, Bediüzzaman'ın kitaplarında sıkça geçen bu kelimeyi hakkıyla kavrayabilmemiz için o kelimenin dilimizdeki farklı kullanışlarını bilmemiz gerekecektir. Zira bu kelimenin Bediüzzaman tarafından, dilimizdeki farklı mânâlarında aynen kullanıldığını görmekteyiz.

Nitekim Bediüzzaman'ın talebelerince hazırlanan ansiklopedik bir lügatte medeniyet kelimesi şöyle açıklanmıştır: "Medeniyet: Adaletseverlik, insanca iyi ve ferah yaşayış, şehirdilik, yaşayışta içtimâî münasebetlerde, ilim ve fen ve san'atta tekâmül etmiş cemiyetlerin hâli, İslâmîyetin emirlerine göre usulî dâiresinde yaşayış"3.

Bu tarifte medeniyet kelimesinin 19. asır Batısında hâkim bir mânâsının eksikliğini belirtmek isteriz. Zira bir Batılı'nın belirttiği üzere, o devirlerde Avrupalılar, medeniyet deyince, sâdece en mükemmel ve ezeli kabul ettikleri Batı Medeniyetini kabul etmekte ve kelimeyi büyük harfle Medeniyet şeklinde yazmaktalar4. Bediüzzaman'ın kelimeyi bu mânâda kullandığı da vâkidir. Şu cümlede olduğu gibi: "Fısk çamuru ile mülevves olan medeniyet (yâni Batı medeniyeti) insanları da o çamur ile telvis ediyor. Ezcümle riyâya şan ve şeref nâmını vermiş, insanları da o pis ahlâka sevk ediyor"5.

Günümüzde, medeniyet kelimesi, ilim, teknik kültür kelimeleriyle de itibas edilir. Kelimenin bu mânâlarda da kullanıldığı görülür. Bu durumda medeniyetten anlaşılması gereken mefhumu yakalamada zorluk çıkarır. Çünkü bir kısım âlimler san'at, felsefe, din, hukuk gibi manevî değer ve sistemleri medeniyet olarak algılamakta, diğer bazıları teknoloji, istihşâl vâsıtaları gibi maddî unsurları medeniyet olarak telakkî etmişlerdir. Asıl mevzumuzu teşkil eden Bediüzzaman'da medeniyet anlayışının ortaya konmasında bunların bilinmesi faydalıdır. Çünkü risâlelerde, onların yazıldığı tarihî şartlara, yazıda verilmek istenen asıl mesaja, yazılmasına vesile olan ilk muhataplara göre kelimenin bu mânâlardan birinde kullanıldığını görmek mümkündür.

Medeniyet öncelikle mânevî değerlerdir

Bütün bu ihtilaflara rağmen, Alman sosyolog Max Weber'den bu yana medeniyet deyince, umumiyetle benimsenen anlayış onun mânevî, ruhî, ahlâkî bir şe'niyet olduğudur. Bir başka deyişle medeniyet, hayata, eşyaya, hâdisâta bakış tarzıdır, ferdlerdeki telakkîler dünyasıdır. İnsanların inançlarından, kanaatlerinden, ahlâkî görüşlerinden teşekkül eden manevî prensipler ve düsturlardır. Bir sosyoloğun ifâdesiyle, "müşterek bir düşünce ve ortak bir hayatın tezâhürü"dür6. İlim, çalışma, teknik, endüstri gibi maddî tezâhürler, bu manevî temelin sonucudur. Karl Marks'ın tam tersine bir anlayış.

Bediüzzaman'a göre medeniyet, mârifet, san'at ve ticâret sâhaları üzerine kurulursa da7 temel esaslarını mânevî değerler, bir kısım telakkîler, nokta-i nazarlar teşkil eder. Nitekim, bunu, İslâm medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında sıkça yer verdiği mukayeselerde görmekteyiz.

İslâm medeniyeti ile Batı medeniyetinin mukayesesi

Bediüzzaman'ın medeniyet telakkisinin özünü İslâm ile Batı arasında yaptığı bir mukayesede açık olarak görürüz. O, bu mukayeseyi, eserlerinde tekrar tekrar ele alır. Bazen uzun, bazen kısa olarak; bazan nesir, bâzen nazım üslûbuyla işler. Buna göre, beşer dehasından çıkan felsefeye dayanan Batı medeniyeti ile, Vahy-i İlahî'den gelen İslâm medeniyeti, temel prensiplerde barışmaz, te'lif olmaz, ortak tarafları bulunmaz şekilde ayrı ve farklıdır.

Ona göre, "medeniyet çarkını işleten" beş temel prensip vardır:

1. Nokta-i istinad
2. Hedef
3. Düstûr-u hayat
4. Cemâatlerin râbitası
5. Semerâtı (gâyesi, elde ettiği netîceler).

Batı medeniyetinin:

1. Nokta-i istinadı: Kuvvettir.
2. Hedefi: Menfaatır.

3. Düstur-u hayâtı: Cidaldır (mücâdele).
4. Cemaatlerin râbitası: Unsuriyet, menfî milliyettir.
5. Semerâtı: Hevesât-ı nefsiyeyi tatmin, hâcât-ı beşeriyeyi tezyîd ve teshîldir (kolaylaştırmak).

"Halbuki, kuvvetin şe'ni tecâvüzdür. Menfaatin şe'ni her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde boğuşmaktır. Düstur-u cidalin şe'ni çarpışmaktır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan tecâvüzdür. İşte bu hikmettedir ki, beşeriyetin saadeti selbolmuştur.

Amma, hikmet-I Kur'âniye ise:

"Nokta-i istinadı, kuvvete bedel hakkı kabûl eder."Gâye'de menfaate bedel, fazilet ve rıza-yı İlâhîyi kabul eder."Hayatta düstûr-u cidâl yerine, düstûr-u teâvünü esas tutar. "Cemaatlerin râbitalarında unsuriyet milliyet yerine râbita-i dinî ve sınıfî ve vatânî kabul eder.

"Gâyâtı, hevesât-ı nefsiyeyin tecâvüzâtına sed çekip, ruhu maâliyâta teşvîk ve hissiyât-ı ulviyesini tatmîn eder ve insanı kemâlât-ı insaniyeye sevkedip, insan eder.

"Hakkın şe'ni ittifaktır.

"Faziletin şe'ni tesânüddür.

"Düstur-u teâvünün şe'ni birbirinin imdanına yetişmektir.

"Dinin şe'ni uhuvvettir, incizabtır.

"Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemâlâta kamçulamakla serbest bırakmanın şe'ni saadet-i dâreyndir."8

"Felsefe ile Kur'ân'ın şahsî hayata verdikleri ahlâkî terbiyeyi şöyle anlatır:

"Felsefenin hâlis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat menfaati için en hasîs şeye ibâdet eden bir firavun-u zelildir. Her menfaatli şeyi kendine rab tanır. Hem o dinsiz şâkird, mütemerrid ve muanniddir. Fakat bir lezzet için nihâyet lezzeti kabûl eden miskin bir mütemerriddir. Şeytan gibi şahısların,-bir menfaat-i hasîse için- ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muanniddir. Hem dinsiz şâkird, cebbâr bir mağrurdur. Fakat, kalbinde nokta-i istinâd bulunmadığı için zâtında gâyet acz ile âciz bir cabbâr-ı hodfurustur. Hem o şâkird menfaatperest hodendiştir ki, gâye-i himmeti nefis ve batnın ve fercin hevesâtını tatmin ve menfaat-ı şahsiyesini bazı menfaat-ı kavmiye içinde arayan dessor bir hodgamdır."

"Amma hikmet-i Kur'ân'ın halis tilmizi ise bir abddir. Fakat âzam-ı mahlukâta da ibâdete tenezzül etmez. Hem cennet gibi âzam-ı menfaat olan bir şeyi gâye-i ibâdet kabul etmez bir abd-i azîzdır. Hem hakiki tilmizi mütevazidir. Selim halîmdir. Fakat Fâtîr'ının gayrına daire-i izni hâricinde ihtiyarıyla tezellüle tenezzül etmez. Hem fakir ve zaiftir. Fakr ve zaafını bilir. Fakat onun Mâlik-i Kerîm'i ona iddihar ettiği uhrevî servet ile müstağnidir ve Seyyid'inin nihâyetsiz kudretine istinad ettiği için kavidir. Hem yalnız livechillâh, rıza-yı İlâhî için, fazileti için amel eder çalışır.

"İşte iki hikmetin verdiği terbiye iki tilmizin muvazenesiyle anlaşılır."9

Medeniyet ahlâkî esaslara oturmazsa: İnsana saadet getirecek olan medeniyetin mutlaka ahlâk ve hüda esaslarına oturtulması gereğinde Bediüzzaman ısrar eder. "Kalb-i insaniden hürmet ve merhamet çıksa akıl ve zekâvet o insanları gâyet dehşetli ve gaddâr canavarlar hükümüne geçirir, daha siyâsetle idâre edilmez" der10.

Batı medeniyeti beşerî dehaya, İslâm medeniyeti Hüdâ'ya dayanır

Bediüzzaman, iki medeniyeti mukayese ederken, bunların menşelerini de ele alır ve menşeleri yönüyle değerlendirmede bulunarak, biri "deha"ya dayanırken diğeri "hüdâ"ya dayandığını, insana ve cemiyete bu temellerin çok farklı şekillerde yansıdığını belirtir. Bu temel farkların hâsıl ettiği sonuçlardan biri, ikisinin birleşme ve barışmasının imkânsızlığıdır. Böylece, Osmanlı aydınlarının bir kısmında ortaya çıkan İslâm-Batı sentezi şeklindeki düşünceye karşı çıkmış olur.

Deha ve hüda arasında yaptığı mukayeseyi şematize edecek olursak şöyle bir tabloya ulaşırız:

DEHA:

Dimağda işler

Kalbi karıştıır

Nefse ve cisme bakar

Nefsi tarla eder

Nefsânî istidadlar gelişir

Ruhu hizmetçi yapar

İnsanı şeytanlaştırır

Sadece dünya hayatını tanır

Maddeperest dünyaperverdir

Sağır tabiata tapar

Zemîn'e küfran perdesi çeker bu sebeple deha kör ve sağır

Zemîndeki nimetler: Sahipsiz ganimet

Verdiği his: Minnetsiz gasb ve sirkat.

HÜDA:

Ruhu aydınlatır

İstidadı sümbüller

Tabiatı ışıklandırır

Ruhî istidadlar gelişir

Nefsi ve cismi hizmetçi yapar

Himmetli insanı melekleştirir

Saadet-i dâreyn verir

Allah'ın şuurlu san'atını hikmetli kudretini görür

San'at kudret sâhibi Allah'a tapar

Şükrân nurunu serper, bu sebeple hüdâ semî basir (görür işitir).

İlâhî nimet

Şükrân ile, ölçü ile istifade.

Batı medeniyetindeki güzellikler ve kaynakları

Bediüzzaman'a göre, Batı medeniyeti her unsuruyla baştan sona kötü demek değildir. Bilakis onun mehasin-i kesîresi vardır, inkâr edilemez. Ancak bunların kaynağı:

Ne nasraniyet malı,

Ne Avrupa icadı,

Ne de şu asrın san'atı.

Bilakis, umumun malıdır:

Telahuk-u efkârdan (insanlığın tecrübe birikimi),

Semavî şeriatlerden,

Fitrî ihtiyaçlardan,

Bilhassa İslâmiyetten, İslâmî inkılabtan neş'et etmiştir¹².

Der ki: "Hıristiyanlığın malı olmayan medeniyeti ona maletmek ve İslâmiyetin düşmanı olan tedennîyi (gerilîği) ona dost göstermek, feleğin ters dönmesine delildir¹³.

Avrupa medeniyetini toptan bir reddetme mevzubahis olmadığını, bu noktada yanlış anlaşılması gerektiğini Bediüzzaman zaman zaman belirtir. Bir uyarısı şöyle: "Yanlış anlaşılmasın Avrupa ikidir: Birisi İsevinin din-i hakikiden ve İslâmiyetten aldığı feyz ile, hayat-ı içtimâiyeyi beşeriyeye nâfi san'atları ve adâlet ve hakkaniyete hizmet eden fûnunları takip eden Avrupa'ya hitabetmiyorum. Belki felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiatını mehâsin zannederek beşerî sefâhete ve dalâlete sevkeden bozulmuş ikinci Avrupaya hitap ediyorum"¹⁴.

Başka tenkidler

Bediüzzaman, Batı medeniyetinin dayandığı bu menfi esaslar sebebiyle insanlığa:

İsraf,

Fakirlik,

Tembellik,

Bencilik, gibi, kötü huylar getirerek, % 80 gibi kahir ekseriyeti şekâvete attığını söyler:

"Medeniyet-i hâzıra-i garbiyye semâvî kânun-u esâsilere muhalif olarak hareket ettiği için, seyyiâtı (kötülükleri), hasenâtına (iyiliklerine), hataları, zararları, fâidelerine râcih geldi. Medeniyetteki maksûd-u hakiki olan istirahat-ı umûmiye ve saadet-i hayât-ı dünyeviye bozuldu. İktisad, kanaat yerine, israf ve sefâhet ve sa'y ve hizmet yerine; tembellik ve istirahat meyli galebe çaldığından, bîçâre beşeri hem gayet fakir, hem gayet tenbel yledi.

Bedevilikte beşer, üç dört şeye muhtaçtı. Şimdiki Garb medeniyet-i zâlimesi suiistimâlât ve isrâfât ve hevesâtı tehyic ve havâic-i gayr-ı zaruriyeyi, havâic-i zaruriye yaparak medenî insanı yirmi şeye muhtaç etti"15. Böylece helal kazanç masrafa kâfi gelmez beşeriyet hile ve haram yollara düşer.

Medeniyetten istifa

Bediüzzaman 31 Mart hâdisesi sırasında, medenîlik iddiasında bulunan kimselerde müşâhede ettiği ahlâksızlıklar karşısında duyduğu nefret üzerine medeniyetten istifasını verir ve Vilâyât-ı Şarkıyye'nin dağlarını İstanbul'a, bedeviyetini medeniyete tercih ettiğini söyler:

"Eğer medeniyet böyle haysiyet kırıcı tecâvüzlere ve nifak verici iftiralara ve insafsızcasına intikam fikirlerine ve şeytancasına mugalatalara ve diyânetinde laübâlicesine hareketlere müsaid bir zemin ise, herkes şahid olsun ki, o saadet saray-ı medeniyet tesmiye olunan böyle Avrupa'nın kâselisleri (çanak tutucuları) her biri, yüz mutaassıb kadar meslek-i sakîmde müteassıbtır. Bunlardan birisi Şekspir medinde ettiği ifrati, şâyet bir hoca, o ifrati Şeyh Geylânî (k.s.) medinde etseydi tekfir olunacaktı. Heyhat! Bunların neresinde millete muhabbet ve millet için hamiyet?"17.

Medeniyetten istifam sizi düşündürecek. Evet böyle istibdad ve sefahet ve zilletle memzuc medeniyete bedeviyeti tercih ediyorum. Bu medeniyet, eşhâsî fakir ve sefih ve ahlaksız eder. Fakat hakiki medeniyet-i nev-i insanın terakkî ve tekâmülüne ve mahiyet-i neviyesinin kuvveden fiile çıkmasına hizmet ettiğinden bu nokta-i nazardan medeniyeti istemek insaniyeti istemektir"16.

Bediüzzaman'ı medeniyetten istifaya sevkeden hususlardan biri, medeniyet, hürriyet yaftaları altında ortaya çıkıp, kendi görüşlerinden başkasına hakk-ı hayat tanımayan tutumları ve davranışlarıdır. Bu durumu bir başka pasajda şöyle dile getirir: "Müteassıblara hücum eden Avrupa'nın kâselisleri (çanak tutucuları) her biri, yüz mutaassıb kadar meslek-i sakîmde müteassıbtır. Bunlardan birisi Şekspir medinde ettiği ifrati, şâyet bir hoca, o ifrati Şeyh Geylânî (k.s.) medinde etseydi tekfir olunacaktı. Heyhat! Bunların neresinde millete muhabbet ve millet için hamiyet?"17.

Batının sonu

Bediüzzaman, tabiata aykırı esaslar üzerine oturan bugünkü Batı medeniyetinin yıkılacağı, buna bedel Asya medeniyetinin galebe çalacağı hususunda kesin kanaat sâhibidir. Bu hususu, pek çok fırsatlarda eserlerinde dile getirir:

"Avrupanın medeniyeti, fazilet ve hûda üstüne te'sis edilmediğinden, belki heves ve heva, rekabet ve tahakküm üzerine bina edildiğinden şimdiye kadar, medeniyetin seyyiati hasenatına galebe edip, ihtilâlcî komitelerle kurtlaşmış bir ağaç hükmüne girdiği cihetle Asya medeniyetinin galebesine kuvvetli bir medâr bir delil hükmündedir ve az vakitte galebe edecektir"18.

Bir diğer pasaj şöyle: "Nasraniyet ya intifa (sönme) veya istifâ (bâtıl, beşerî ilâvelerden temizlenme) ile terk-i silâh edecektir. Zira bir kaç defa yırtıldı, Protestanlığa geldi. Protestanlık da yırtıldı tevhide yaklaştı. Tekrar yırtılmaya hazırlanıyor. Ya intifa bulup sönecek veyahut doğrudan doğruya hakikî Hıristiyanlığın esâsına câmi olan hakaik-i İslâmiyeyi karşısında görecektir. Beşer dinsiz olamaz. İşte bu sır-ı azîme Peygamberimiz aleyhisselatu vesselam işaret etmiştir ki: "Hz. İsa gelecek, ümmetinden olacak, aynı şeriatimle amel edecektir".

Bir diğer pasaj, insanlığın menfaatine ters düşen bu medeniyetin yıkılışının insanlığın uyanışının bir sonucu olacağına dikkat çekerek: "Şu medeniyet-i habîse-ki biz ondan yalnız zarar gördük ve nazar-ı şeriatte merdud (reddedilmiş) ve seyyiati hasenatına galebe ettiğinden maslahat-ı beşer fetvasıyla mensuh ve "intibâh-ı beşerle mahkûm-u inkırâz", sefih, mütemerrid, gaddâr, mânen vahşi...."19.

Batı medeniyetinin iyi yönleri

Bediüzzaman, Batı medeniyetinin dayandığı esasları, belirtildiği gibi tenkid ederken, toptan reddetmez. Onun alınması gereken iyi taraflarının bulunduğunu da belirtir. Ona göre, Batı medeniyetinin iyi tarafları da var:

"Ecnebiyeden terakkîyât-ı medeniyete yardım edecek noktaları:-fünûn ve sanayi gibi-maalmemnuniye alacağız" der20. Bir başka sözü şöyle:

"Ve bu zamanda ila-yı kelimetullah maddeten terakkiye mütevakıftır. Medeniyet-i hakikiyeye girmekle ilâ-yı kelimetullah edebiliriz"21.

Ancak, Batıdan alacaklarımızda dikkatli bir seçim yapmalı, kültürümüzü tahrib edecek noktalar almamalıyız: "Bizim muradımız, medeniyetin mehasini ve beşere menfaati bulunan iyiliklerdir. Medeniyetin günahları, seyyieleri (kötülükleri) değil"22.

Bu noktada Batılılaşmada tâkip edilen yolu tenkîd eder: "Ahmaklar, o seyyiatları, o sefahatleri mehâsin zannedip, taklid edip malımızı harab ettiler ve dini rüşvet verip dünyayı da kazanamadılar"²³.

Japon modeli

Bediüzzaman, Batı medeniyetinden istifadede, son zamanlarda bir kısım resmî ağızlardan dile getirilmeye başlanan Japon modelinin takip edilmesini çoktan söylemiştir: "Kesk-i medeniyette Japonlara iktida bize lazımdır ki onlar, Avrupa'dan mehâsin-i medeniyeti almakla beraber, her kavmin mabihilbekası (bekasını sağlayacak vesilesi) olan âdât-ı milliyeyi muhâfaza ettiler. Bizim âdat-ı milliyemiz, İslâmiyette neşvü nema bulunduğu için iki cihetle sarılmak lâzımdır"²⁴.

İslâm Batı medeniyetini niçin benimsemeyiz?

Müslümanların, Batı medeniyetini benimsemekte soğuk ve çekingen davrandığını belirten Bediüzzaman, bunun dikkat edilmesi gereken mânidar bir durum olduğunu söyler. Ona göre, esası, İlâhî nur olan İslâmın iki temel vasfı vardır:

1- İstiğna,

2- İstiklaliyet.

Yani, İslâm medeniyeti, bir başka medeniyete muhtaç değildir. Eksik tarafı yoktur. O müstakil olmalıdır. Müslüman vasfını koruduğu müddetçe istiklalini de koruyacaktır.

Bu noktada der ki: Batı medeniyeti, biri Roma diğeri Yunan olmak üzere iki farklı dehaya sâhiptir:

Biri hayalâlud bir deha,

Diğeri maddeperest bir deha.

Bunca zamanın geçmesine, Hıristiyanlığın çalışmasına, medeniyetin çabalmasına rağmen bu iki ruh kaynaşmadı, su içerisinde yağ gibi ayrı kaldılar.

İki kardeş olan bu iki deha asırları, çağları kaplayan müşterek bir medeniyete rağmen birleşip kaynaşmazsa gökten inen hidayetle yerden çıkan beşerî deha nasıl karışır, meczolur, birleşir?

Bediüzzaman'a göre, "şeriat faziletli medeniyet kaynağıdır. İslâm âlemi, Eflatun'un Medîne-i Fazılası olmaya layıktır²⁵. Hem Kur'an, herkese veya en azından ekseriyete saadet getiren medeniyeti kabul edebilir. Halbuki Batı medeniyeti sadece % 10'a muzahraf bir saadet getirmiştir. Geri kalan büyük kitlenin % 80'i fakir ve muhtaçtır, % 10 ise, zengin fakir arası bir durum arz etmektedir"²⁶.

Teknik

Medeniyet deyince hatıra gelen bir diğer kavram tekniktir. Medeniyetle teknik o kadar iç içe ve sıkı ilgi içindedir ki, birçok durumlarda teknikle medeniyet karıştırılır. Bu sebeple medeniyetten bahsederken tekniğe de yer vermemiz gerekecek. Nitekim, Bediüzzaman'da teknik meselesi müstesna bir yer işgal eder.

Ona göre teknik, medeniyetin istinad ettiği mârifet (ilim), san'at ve ticaretten ibâret üç esasın²⁷ san'at kısmını temsil eder.

Teknik, insanın aczine ve ihtiyacına binaen Allah'ın bir lütfudur.

Bediüzzaman'a göre, Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin mucizelerinden bahsedilmekle, Müslümanlar o mucizelerin benzerlerini ilim ve san'at (yâni teknik) yoluyla elde etmeye teşvik edilmiş olmaktadır. Çünkü peygamberler, her hususta örnek alınacak uyulacak kimselerdir. Şöyle der: "Kur'an-ı mucizu'l Beyân'ın en parlak âyetleri olan mucizât-ı enbiya âyetleri, birer hikâye-i tarihiye olarak değil, belki onlar, maânî-yi irşâdiyyeyi tazammun ediyorlar. Evet mucizât-ı enbiyâyı zikretmesiyle fen ve san'ât-ı beşeriyenin nihâyet hududunu giziyor. En ileri gâyâtına parmak basıyor. En nihâyet hedeflerini tâyin ediyor: Beşerin eline dest-i teşviki vurup o gâyeye sevk ediyor"²⁸.

Bediüzzaman'a göre, peygamberlerin mazhar olduğu mucizeler, insanlığın fende ulaşacağı hedefleri gösterir. Peygamberler böylece, sâdece mânevî kemali değil, maddî kemâli de temsil ederler. Bir cümlesi şöyle: "Hattâ denilebilir ki, mânevî kemâlât gibi, maddî kemâlâtı ve hârikaları dahi en evvel, mucize eli, nev-i beşere hediye etmiştir."

Bu temel düşünceden hareket eden Bediüzzaman, elektrik, tren, tayyâre, telgraf, televizyon, arzezen kuyuları, ateşte yanmayan madde (amyant), ışınlama, tıpta ölümlerin diriltilmesi, cin ve şeytanların teshir ve istihdamına kadar pekçok hârikaya Kur'an'ın âyetlerinden örnekler verir. İnsanların ilim ve san'at yoluyla bunları elde etmeye teşvik edildiklerini söyler²⁹.

Tekniğin Tehlikesi:

Bediüzzaman, tekniğin elde edilmesinin gerekli olduğunu belirtmekle birlikte bunun hayırda kullanılması gereğine dikkat çeker. Aksi takdirde, teknikten zarar görüleceğini belirtir. Nûr Âleminin Bir Anahtarı adlı risalesi başta, muhtelif vesilelerle diğer eserlerinde buna yer verir. Bu husustaki düşüncesi şöyledir:

1. Medeniyet-i hâzırının hârikaları Allah'ın, insanlara verdiği, bir nimeti, bir lütfudur.

2. Öyleyse insanlık bu nimete şükretmelidir.

3. Bu teknik hârikalara şükür, onların insanlığın hayırına kullanılmasıyla olur.

4. İnsanlar, heva ve hevesleri, sefâhet ve eğlenceleri için kullanmaktadırlar.

5. Ceza olarak her teknik bir musibet getirmiştir ve getirecektir.

Gazete ve radyo ile ilgili misal de verir.

Gazete ile ilgili olarak şöyle der: "Şu medeniyet-i sefîhe, küre-i arzı bir tek şehir hükmüne getirip, ahâlisi birbiri ile tanışmakla her sabah ve akşam gazetelerle günahları ve malâyaniyâtı birbirlerine nakledip öğretmektedirler."

Açıklamanın devamında, bu durumun, insanı, yırtılması çok zor kalın bir gaflet perdesiyle sardığını belirtir³⁰.

Yeryüzünü "tek bir menzil" (ev) hükmüne getirdiğini belirttiği radyo ile ilgili olarak da şöyle der: "Elbette ve elbette beşer, bu pek büyük nimete karşı bir umumî şükür olarak, o radyoları, herşeyden evvel kelimât-ı tayyibe olan başta Kur'ân-ı Hakîm ve hakikatları ve imanın ve güzel ahlakların dersleri ve beşerin lüzumlu ve zaruri menfaatlarına dâir kelimâtlar olmalı ki o nimete şükür olsun. Yoksa nimet böyle şükür görmezse, beşere zararlı düşer.

Evet beşer, hakîkata muhtaç olduğu gibi bâzı keyifli hevesâta da ihtiyacı var. Fakat bu keyifli hevesât beşte birisi olmalı. Yoksa havanın sırr-ı hikmetine münâfi olur.

Hem beşerin tenbelliğine ve sefahet ve lüzumlu vazîfelerinin noksan bırakılmasına sebebiyet verip, beşere büyük bir nimet iken büyük bir nikmet olur. Beşere lazım olan sa'ye (çalışmaya) şevki kırar".

Bediüzzaman bu risaleyi te'lîfi sırasında radyonun onda biri nisbetinde hayırlı programlara yer verdiğini bunun bir hata-yı beşerî olduğunu belirtir ve bahsi şöyle noktalar:

"İnşaallâh beşer, bu hatasını tamir edecek ve bütün zemîn yüzünü bir meclîs-i münevver, bir menzil-i âli ve bir mekteb-i imânî hükmüne geçirmeye vesile olan bu radyo nimetine bir şükür olarak beşerin hayat-ı ebedisine sarf edilecek olan kelimât-ı tayyibe beşte dördü olacak."³¹

Batı nasıl terakki etti?

Bediüzzaman, Batının terakkisinde rol oynayan sebepleri de tahlîl eder. Bu hususta, Batıda ileri sürülen bir kısım nazariyelerin bir özetlemesi³² mahiyetinde olan kısa bir bahiste bu meseleyi tahlîl eder.

Batının nasıl kalkındığı meselesine niçin temas edeceğini şöyle açıklar: "Şu zamanın medenî engizisyonu, müthiş bir desîse ile bazı zihinleri telkîn ile bir kısım nâmeşru evladını vücûda getirip, İslamiyete karşı kinini ve intikam hissini icra eder. Diyanetsizliğe veya laübaliğe veya Hıristiyanlığa meylettirmeye veya İslâmiyetten şüphe ile soğutmaya bir kapı açar.

İşte desîse şudur:

"Ey Müslüman bak! Nerede bir Müslim varsa nisbeten fakir, gâfil, bedevîdir. Nerede Hıristiyan varsa bir derece medenî, uyanık ve servet sâhibidir. Demek.. ilâ âhir.

Ben de derim ki:

"Ey Müslüman biri maddî, biri mânevî Avrupa rûçhanının (üstünlüğünün) iki sebebinin şu netîce-i müthişle o netîcenin te'sîr-i muharribânesine (tahrib edici te'sîrine) karşı mevcudiyetimizin hâmisi olan İslâmiyetten elini gevşetme dört el ile sarıl, yoksa mahvolursun.

"Evet, biz aşağıya iniyoruz, onlar yukarıya çıkıyor. Bunun iki sebebi vardır. Biri maddî, biri mânevîdir.

"Birinci (maddî) sebep: "Umum Hıristiyanın kilisesi ve mâden-i hayatı olan Avrupa'nın vaziyet-i fitriyesi (fizikî, coğrafi yapısı) dır. Zira dardır, güzeldir, demir mâdenidir, girintili çıkıntılıdır, deniz ve enhân (nehirleri) bağırsaklandır, bâriddir (soğuktur).

"Evet, Avrupa, küre-i zeminin hamse aşarı (1/15'i) iken nev-i beşerin bir rub'unu (1/4'ünü) letafet-i fitriyesi ile kendine çekmiş. Hikmeten sâbittir ki, efrad-ı kesîrenin içtimâi ihtiyâcâtı intaç eder. Görenek gibi çok esbab ile tekessür eden hâcât, zeminin kuvve-i nâbetesine (yetiştirdiği ürüne) sıkışmaz.

"İşte bu noktadan, ihtiyâç, san'ata ve merak ilme ve sıkıntı vesâit-i sefâhete hocalık edip talime başlarlar.

"Evet fikr-i san'at, meyl-i ma'rîfet kesretten çıkar. Avrupa'nın darlığı ve deniz ve enhân olan vesâit-i tabiiyye-i münâkale (tabii ulaşım vâsıtaları) içinde dolaşması sebebiyle teârûf ticâreti, teâvün iştirâk-ı mesâiyi intaç ettikleri gibi, temas dahi telâhuk-u efkârı rekâbet de müsâbâkâtı tevliid ederler ve bütün sanayiîn mâderi olan demir mâdeni kesret ile içinde bulunduğundan o demir, medeniyetlerine öyle bir silâh-ı kuvvet vermiştir ki, dünyanın bütün enkaz-ı medeniyetlerini gasb ve gârat (yağma) edip gâyet ağır bastı, mizân-ı zemînün muvâzenesini bozdu.

"Hem de herşeyi geç almak, geç bırakmak şânından olan bürûdet-i mu'tedilâne (mutedil soğukluk) sa'ylerine sebât ve metânet verip, medeniyetlerini idâme etmiştir. Hem de ilme istinâd ile devletlerinin teşekkülü, müteakıl kuvvetlerinin tesâdüümü, gaddârâne istibdatlarının izcâtı, engizisyonâne taassublarının aksülamel yapan tazyikatı mütevâzi unsunlarının rekâbetle müsâbakatı, Avrupalıların istidâtlarını inkişâf ettirip mezâyâ ve fikr-i milliyeti uyandırdı.

"İkinci sebep: "Nokta-i istinâddir. Evet her bir Hıristiyan başını kaldırıp, müteselsil ve mütedâhil maksadların birine el atsa, arkasına bakar ki, istinad edecek kuvve-i mânevîsine dâima imdat edip hayat verecek gâyet kavî bir nokta-i istinad görür. Hattâ, en ağır ve en büyük işlere karşı, mübârezeyle kendinde kuvvet bulur. İşte o nokta-i istinad her taraftan ellerini uzatan dındağlarının uruk-u hayatına kuvvet vermeye ve İslamların en can alacak damarlarını kesmeye her vakit âmade ve dessâs medenî engizisyon taassubuyla maddiyunun dinsizliği ile yoğrulmuş ve medeniyetlerinin galebesi ile mest-i gurur olmuş bir müsellâh kütlenin kıslası veya büyük bir kilisesi olan Avrupa'nın medeniyetidir.

"Görülüyor mu ki, en hürriyet perver maskesini takan İngiliz elini uzatıp anyor, nerede Hristiyan bulsa hayat veriyor. İşte Habeş, Sudan, işte Tayyâr Artuşu, işte Lübnan, Huran, işte Mal Sur ve Arnavut, işte Kürd ve Ermeni, Türk ve Rum ila âhir..

"Elhasil, onları canlandıran emeldir ve bizi öldüren ye'sdir. Meşhurdur ki, biri demiş: "Eğer bir nokta-i istinad bulsam, küre-i zemini yerinden oynatırım." Bu farazyede acabi bir nokta vardır. Demek bu küçücük insan, nokta-i istinad bulsa, küre gibi büyük işleri çevirebilir.

Ey ehl-i İslam! İşte küre-i zemîn gibi ağır ve âlem-i İslamiyete çökmüş olan mesâib (musibetler) ve devâhiye karşı nokta-i istinadımız, muhabbet ile ittihadî; mârifet ile imtizâc-ı efkân, uhuvvet ile teâvünü emreden nokta-i İslamiyettir".³³

Müslümanların geri kalışlarının sebepleri

Bediüzzaman'a göre, Müslümanlar, hicrî ilk üç asırda mümtaz ve başı diktir. Beşinci asra kadar, mazhar-ı kemâldir. 5-12'nci asır arası hissiyatın galebe çaldığı devredir, duraklama ve gerilemeyi temsil eder. 12'den sonra münevver efkâr, muzlim (karanlık) hissiyâta galebe çaldı. 1400'den sonra zafer dönemidir.³⁴

Beşinci asırdan sonra ortaya çıkan gerilemelerin sebeplerini değişik fırsatlarda ele alan Bediüzzaman, niçin gerilediklerini, nasıl ilerleyebileceklerini, her seferinde farklı açılardan tahlil eder. Hutbe-i Şâmiye adlı eserinde, bu mesele daha sistematik, daha geniş olarak tahlil edilmiştir. Şöyle der:

"Ben bu zaman ve zemînde, beşerin hayat-ı içtimâiye medresesinde ders aldım ve bildim ki, ecnebler, Avrupalılar, terakkide istikbâle uçmalarıyla beraber, bizi madfî cihette kurûn-u vusta'da durduran ve tevkif eden altı tâne hastalıktır. O hastalıklar da bunlardır:

Birincisi: Ye'sin, ümitsizliğin içimizde hayat bulup dirilmesi.

İkincisi: Sıdk'ın hayat-ı içtimâiye-i siyasiye ölmesi.

Üçüncüsü: Adâvete muhabbet.

Dördüncüsü: Ehl-i İmanı birbirine bağlayan nurânî bağları bilmemek.

Beşincisi: Çeşit çeşit sâri (bulaşıcı) hastalıklar gibi intişar eden istibdad.

Altıncısı: Menfaat-ı şahsiyesine himmeti hasretmek.

Terakkinin çâresi

Bu altı dehşetli hastalığın ilacını da bir tıp fakültesi hükmünde hayat-ı içtimâiyemizde eczâhâne-i Kur'âniye'den ders aldığım altı kelime ile beyan ediyorum. Muâcelenin (tedâvinin) esasları onları biliyorum.

Birinci kelime: el-Emel, yani rahmet-i İlâhiyeye kuvvetli ümit beslemek.

İkinci kelime: Ye'sin atılması.

Üçüncü kelime: Sıdkın içimizde ihyası.

Dördüncü kelime: Muhabbete en layık şey muhabbettir.

Beşinci kelime: Bir adamın bir günahı bir kalmıyor, bazen büyür, sirâyet eder bin olur. "Zarar vermiyoruz fakat menfaat vermeye iktidânımız yok, onun için mâzuruz" demeyin.

Beşinci kelime ile, hamiyeti (milleti düşünmeyi) tavsiye eden Bediüzzaman, hamiyetin millete karşı duyulacak "muhabbet", "hürmet" ve "merhamet" duygularıyla ortaya çıkacağını belirtir³⁵. "Bir adamın, der, kıymeti, himmeti nisbetindedir. Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir"³⁶.

Altıncı kelime: Müslümanların hayat-ı içtimâiye-i İslamiyedeki saadetlerinin anahtarı meşveret-i şeriyedir³⁷.

Bediüzzaman geri kalışımızın sebebini, bir başka vesîle ile Osmanlılar seviyesinde ele alır ve iki sebebe bağlar:

1. İstibdad,

2. Mürşid-i umûmî olan üç büyük şûbenin ihtilafı: Ehl-i mekteb, ehl-i medrese, ehl-i tekke³⁸.

Bir başka tahlîle göre ise, dört sebepten dolayı geri kalmışız:

1. İslâma uymamamız.

2. Bâzı müdâhinlerin (yaltak, yağcılar) keyfemâyeşâ sûtifesirinden.

3. Zâhirperest âlimlerin, câhilâne taassublarından,

4. Talihsizlikten: Bununla, Batının hevâya uygun gelen kötülüklerini tercih etmemizi kasteder³⁹.

Ümid

Yukarıda sayılan hususlarla ilgili olarak kaydedilen açıklamaları buraya aktarmak uzun kaçır. Bu sebeple, sâdece başlıklara işâret etmekle yetiniyoruz. Bunlardan ümid meselesi hepsinden fazla bir ehemmiyet taşıdığı için, ümidle ilgili açıklamalarından bazısına yer vermeyi gerekli buluyoruz.

Bediüzzaman'a göre, gerileme ve felaketlerde en büyük pay ye'sindir. Yılanı görünce kapıldığı korku sebebiyle uçup kaçabileceğini, buna muktedir olduğunu düşünemeyecek hale gelen kuş gibi, me'yus kişi de mefluç olmuş demektir. Bu sebeple ona göre "yeis, mani-i her kemâldir." Kurtuluşumuz ye'si atıp, içimizde yeniden ümidi canlandırmaya bağlıdır. Bu sebeple o, en ufak karîneleri ümidi artıracak istikamette yoruma tâbi tutar, zafer vâdeder, galebe vâdeder. Çok kesin ifâdelerle her fırsatta, Müslümanların istikbalde maddeten hâkim olacaklarını söyler: "Ümidvâr olun, şu istikbal inkılâbı içinde en yüksek gür sadâ İslâmın sadâsı olacaktır" der⁴⁰.

"Yakinim var ki, istikbal semâvâtı ve zemîn-i Asya bahem olur teslîm yed-i beyza-yı İslâma"⁴¹.

"Yüz bu kadar sene geri kaldığımız, mesâfe-i terakki'den inşaallah mucize-i peygamberi ile şömendifer-i kanun-u şer'iyye-i esâsiyeye amelen ve burak-ı meşveret-i şer'iyyeye fikren bineceğiz ve bu vahşetengiz sahra-yı kebîri bir zaman-ı kasîr'de (az zamanda) tekemmül-ü mebâdi cihetiyle tayyette beraber milel-i mütemeddine ile omuz omuza müsâbaka edeceğiz. Zira onlar, kah öküzü arabasına binmişler yola gitmişler biz birden bire şömendifer ve balon gibi mebâdiye bineceğiz geçeceğiz"⁴².

"İnşaallah istikbaldeki İslâmiyetin kuvvetiyle, medeniyetin mehasini galebe edecek, zemîn yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umumîyi de te'min edecek"⁴³.

Bediüzzaman'ın istikbal hususundaki ümidi ve iyimserliği karşısında: "İfrat ediyorsun, hayali hakikat gösteriyorsun, bizi de techîl ile tahkîr ediyorsun, zaman ahir zamandır, gittikçe daha fenalaşacak" diyenlere verdiği cevaptan birkaç cümle:

"Neden dünya herkese terakki dünyası olsun da yalnız bizim için tedenni dünyası olsun, öyle mi? İşte ben de sizinle konuşmayacağım, şu tarafa dönüyorum. Müstakbeldeki insanlarla konuşacağım.

"Ey üçyüz seneden sonraki (yani 1400'lü yıllar) yüksek asrın arkasında gizlenmiş, sâkitâne Nur'un sözünü dinleyen ve bir nazar-ı hafiyi gaybî bizi temâşa eden Saidler, Hamzalar, Ömerler, Osmanlar, Tahirler, Yusufular, Ahmedler ve sâireler! Sizlere hitabediyorum. Başlannızı kaldırmaz: "Sadakte!" deyiniz ve böyle demek sizlere borç olsun. Şu muâsırlarım varsın beni dinlemesinler. Tarih denen mâzi derelerinden sizin yüksek istikbalinize uzanan telsiz telgrafla sizin için konuşuyorum. Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim. Sizler cennet âsa bir baharda geleceksiniz. Şimdi ekilen Nûr tohumları zemininizde çiçek açacaktır.

"İşte ey iki hayatın ruhu hükmünde olan İslâmiyeti bırakan iki ayaklı mezar-ı müteharrik bedbahtlar! Gelen neslin kapısında durmayınız, mezar sizi bekliyor, çekiliniz! Ta ki hakikat-ı İslâmiyeyi hakıyla kainât üzerinde temevvücsâz edecek (dalgalandıracak) olan nesl-i cedit gelsin!"⁴⁴.

Lemeat adlı eserinin te'lifi tamamlandığı zaman, gökte hilal ile yıldız yan yana gelir. Bunu görünce şu tefeülde bulunur: "İflâyî kelimetullah'ın bayrağı olan hilalyıldız teâlî edecek (yücelecek) eski şevketini bulacak"⁴⁵.

"Avrupa ve Amerika İslâmiyetle hâmileler, günün birinde bir İslâmî devlet doğuracak, nasıl Osmanlılar Avrupa ile hâmile olup bir Avrupa devleti doğurdu"⁴⁶.

Bediüzzaman'ın ümidine yakın veren delilleri

Bediüzzaman, istikbalde Müslümanların eski şevketlerine tekrar kavuşacağı, maddî ve manevî terakkiyatta öne geçeceklerine dâir ümidi hususunda, muhataplarını ikna etmek için bir kısım deliller de zikreder. Bu delilleri, maddî ve manevî cihette olmak üzere ayrı ayrı ele alır:

1. Manevî cihetteki terakki için özetle şunu söyler: "İslâmiyet haktr. İnsan fitratına uygundur. Hıristiyanlar kendi dinlerinde taassub gösterdikçe geri kalmalarına bedel, Müslümanlar dinlerine sarıldıkça terakki etmişlerdir. Avrupalılar dinden uzaklaştıkça terakki ettiği halde Müslümanlar, dinlerinden gevşedikçe gerilemişler, felâketlere duçar olmuşlardır. Bu İslâmın hakkâniyetini gösterdiği gibi, İslâmdan bürhanla delille ayrılan tek kişi olmadığı halde ecebilerden İslâma giren, her devirde olagelmiştir.

İslâm, diğer dinler gibi mü'min olmak için aklın hükmünü terketmeyi talebetmez. Aksine hep akla hitabeder, düşünün, akla vurun der, aklınız yok mu? der.

Öyle ise, geçmişin taassub ve taklidinden kurtulacak olan ve fen ve akli esas alacak olan geleceğin insanlığı, bürhan ve akla yer veren İslâmî benimseyecektir. Şöyle der:

"Başka dinlerin, bazı efradları gibi, ruhbanları taklid için bürhanı bırakmıyoruz. Onun için, akıl ve ilim ve fen hükmettiği istikbalde elbette bürhan-ı akliye istinad eden ve bütün hükümlerini akla tesbîttiren Kur'ân hükmedecek"⁴⁷.

Bediüzzaman'a göre, sekiz mâni geçmişte İslâmın dünyaca benimsenmesini önlemiştir:

1. Ecebîlerin cehli,
2. Ecebîlerin vahşetleri,
3. Ecebîlerin dinlerindeki taassubları,
4. Papazların, ruhânî reislerin tahakkümleri,

5. Halkın, onları körü körüne taklidi,
6. Bizdeki istibdad,
7. Bizdeki kötü ahlâk,
8. Bâzı fennî bilgilerin İslâma muhalif zannedilmesi.

Bütün bu mâniler zaman içinde zâil olacaktır.

2. Maddî cihetteki terakki: İslâmın maddeten de istikbalde hükmedeceğini kesin olarak ifâde eden Bediüzzaman bu hususta da ikna verici deliller kaydeder. Ona göre, âlem-i İslâmın şahs-ı mânevîsinin kalbine gâyet kuvvetli ve kırılmaz beş kuvvet içtima ve imtiyaz edip yerleşmiş:

“Birinci kuvvet: Hakikat-ı İslâmiyettir. Bu hakikat, bütün kemâlatın, fenlerin geçmişte görüldüğü gibi, bir dünya medeniyetinin temelidir. Üçyüz yetmiş milyon insanı bir tek ferd gibi birleştirebilmiştir.

“İkinci kuvvet: Şiddetli ihtiyaç ve fakrımız. Bütün terakkilerin, fenlerin üstadı, ihtiyaç ve fakr’dır.

“Üçüncü kuvvet: Hürriyet-i şer’iyye. Bu, yüksek idealler verir ve onların gerçekleşmesinde rekabet ve yarış sevkeder. Bir başka ifâde ile insanîyete layık, en yüksek kemâlata olan meyl ve arzu ile cihazlanmış olmak demektir.

“Dördüncü kuvvet: Şefkatle cihazlanmış şehâmet-i imâniyedir. Yani tezellül etmemek, haksızlara, zâlimlere zillet göstermemek, mazlumları da zellil etmemek.

“Beşinci kuvvet: İzzet-i İslâmiyedir ki, ila-yı kelimetullah’ı ilan ediyor ve bu zamanda ilayı kelimetullah maddeten terakkiye mütevakıftır.”

Bediüzzaman’a göre, “zaman hatt-ı müstakîm üzere hareket etmiyor ki mebde ve müntehası birbirinden uzaklaşsın, belki küre-i arzın hareketi gibi bir dâire içinde dönüyor. Bâzen terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir. Bazen tedenni içinde kış ve fırtına mevsimini gösterir. Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi nev-i beşerin dahi bir sabahı bir baharı olacak inşaallah. Hakikat-ı İslâmiyenin güneşi ile sulh-u umûmî dairesinde hakîki medeniyeti görmeyi rahmet-i İlahîyeden bekleyebilirsiniz”48.

Hürriyet ve meşveret

Bediüzzaman’a göre, Müslümanlığın kurtuluşu hürriyet ve meşverete bağlıdır. Hemen bütün eserlerinde, yeri geldikçe bunu tekrar eder. Mesela şöyle der: “Asya’nın bahtını, İslâmiyetin taliini açacak yalnız meşrûtiyet ve hürriyettir. Fakat, şeriat-ı garranın terbiyesinde kalmak şartıyla49. Ayrıca, onun sefâhet, lezâiz-i nâmeşrûa, israfât, tecâvüzât, hevây-ı nefse ittibada serbestiyet ile tefsîr ve buna göre amel edilmemesi gerektiğini açıklar50.

Bediüzzaman, görüldüğü üzere, mutlak hürriyeti değil, İslâmî ölçüler dâhilindeki hürriyeti tavsiye etmektedir. Ona göre bu faydalı hürriyete beş kapıdan girilebilir.

Birinci kapı: İttihad-ı kulûb, yani îman ve gönül birliği.

İkinci kapı: Muhabbet-i millî.

Üçüncü kapı: Maarîf.

Dördüncü kapı: Sa’y-ı insanî.

Beşinci kapı: Terk-i sefâhet51.

Bediüzzaman’a göre, Anadolu ve Rumeli diyarlarında büyük dehalar bu hürriyet-i şer’iyye sâyesinde yetişip insanlığa hizmet sunabileceklerdir. Şöyle der: “Bu şer’î hürriyet, âdilâne yaşasa, fikr-i beşerin ağır zincirlerini paralamakla ve istidad-ı terakkiye karşı sedleri hercü mercü ederek o küçük daireyi, dünya kadar tevsi edebilir (genişletebilir). Hatta benim gibi bir köylü âdi adam, Süreyya kadar ulvî olan idâre-i umûmiyi nazara alacak âmal ve müyûlâtın filizlerini orada bağlayacak ve her bir fiil ve tavırının orada bir ihtizaz ile zî-medhal bulunacağından himmeti Süreyya kadar teâli, ahlakî o derece tekemmül ve efkârî memâlik-i Osmanîye kadar tevessü edeceğinden Eflatunları ve İbn-i Sinaları ve Bismarkları ve Dekartları ve Teftazânîleri inşaallah geri bırakacak”52.

Bediüzzaman’a göre, gerçek şûra’da büyük bir güç var, tıpkı üç elif yan yana gelse 111 kuvvetinde olduğu gibi, üç ihlaslı kimse bir maksad etrafında dayanışmaya girdi mi yüz kişi gücüne ulaşır. On adam da bin adam gücüne yetişir53.

Ya demokrasi? Bediüzzaman, hürriyet-i meşrûa’dan, meşrûtiyet-i meşrûa’dan bahseder, meşvereti, âlem-i İslâm ve hatta Asya’nın bahtını açacak olan anahtar ilan edecek derecede ona ehemmiyet verdiği halde demokrasi kelimesini hiç kullanmaz. 1950’de iktidara geçen Adnan Menderes ve ekibini kastederek “Demokratlar” kelimesini kullandığı halde54 eserlerinde bir kerecik olsun demokrasi kelimesine yer vermez.

Bunun sebebini, bu kelime altında İslâm memleketlerinde işlenen tahribât ve hilelerle izah etmek mümkün olduğu gibi, onun daha önce belirttiğimiz medeniyet anlayışı ile izah etmek de mümkün ve hatta bu daha makuldur. Şöyle ki: O İslâm medeniyetini istiğna ve istiklalîyet vasıflarıyla muttasıf ilan etmişti. Bunun manâsı şudur: İslâm medeniyeti, hiçbir müessesesinde Batıya muhtaç değildir. Her müessesesi kendi orijinalitesine sahiptir. İslâmî meşveret ve İslâmî hürriyet ile Batının demokrasi ve hürriyet anlayışı ayrı şey değildir. Demokrasi, meşverete benzer noktalar taşısa da ayrıldığı yerler var. Öyleyse niye onun tâlibi olunmalı ki? Bediüzzaman Batılı mefhum ve kavramları ifâde eden hümanizm, kültür, teknik gibi başka tabirleri de eserlerinde hiç kullanmamıştır.

Sonuç:

Bediüzzaman bir aksiyon adamıdır. Sıradan bir hoca, bir Osmanlı âlimi değildir. Ömrü hep mücadelelerle geçmiştir. Yazmış, nutuk vermiş, harbetmiş, sürgünlere yollanmış, mahkemelere çıkmış, kısacası ölüm ânına kadar uzanan bir mücadele hayatı yaşamıştır. Ne için mücadele etti, neyin kavgasını verdi?

Bunu tek kelimeyle cevaplayabiliriz: Medeniyet!

Onun bütün kavgası, medeniyet kavgası idi. İnsaniyete sulh-u umumiye, saâdet-i dâireni kazandıracak medeniyetin kavgası. O biliyordu ki, yeryüzünde bütün Müslümanların meselesi birdi, hepsi aynı şeyden kaynaklanıyordu: Her tarafta çekilen ızdırapların, sancılıların sebebi, manâsı bir idi: Kurtarılması gereken İslâm medeniyeti.

Ona göre, Batı medeniyeti, bir kısım menfî esaslar üzerine oturmuştur. Bu sebeple insanlığın % 90'ına dünya saadeti bile kazandırmıyor, bu medeniyet yıkıma girmiştir. Yarının dünyası mutlaka İslâm medeniyetini benimseyecektir.

Sâdece Müslümanların değil, bütün insanlığın kurtuluşu vahdaniyet inancına, fazilete, ahlâka dayanan İslâm medeniyetinin ihyasına bağlıdır.

Müslümanlar, tarih boyu İslâmî yaşadıkları müddetçe terakki ettiler, üstün oldular.

Bütün gerilikleri ve ızdırapları, İslâmın hayatlarından çıkmış olmasından ileri gelmektedir.

Medeniyetimizin yeniden ihyası gerekmektedir. Bunu yaparken Batının ilim teknik gibi faziletlerini almamız, fakat hayat tarzlarını, sefahetlerini, ahlâksızlıklarını almamalıyız. Şöyle seslenir:

"Ey, bu vatan gençleri! Frenleri taklide çalışmayınız. Aya! Avrupanın size ettikleri hadsiz zulüm ve adavetten sonra hangi akıl ile onların sefâhet ve batıl efkârlarına ittiba edip emniyet ediyorsunuz? Yok, yok! Sefihâne taklid edenler, ittiba değil, belki şuursuz olarak onların safına iltihak edip, kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Ağâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittiba ettikçe hamiyet davâsında yalancılık ediyorsunuz. Çünkü şu surette ittibanız, milliyetinize karşı bir istihfaftır. Ve millete bir istihzadır!"55.

Dinleyicilerden gelen sorulardan birkaçına verilen cevaplar:

Soru 1: Konuşmanızda Bediüzzaman'ın kavgasından bahsettiniz. Bediüzzaman kimle kavga (mücadele) etmiştir? Bu kavga bildiğimiz kavga mıdır? Ya nasıl kavgadır? Kavga (mücadele) demenizden gaye nedir?

Cevap: Bediüzzaman, hayatının her safhasını İslâm medeniyetinin ihyası için yaşamıştır. Bu gaye yerine göre nutuk vermesini, makale yazmasını, cepheye koşmasını, eser te'lif etmesini gerektirmiştir. Onun bu hizmetini engellemek isteyenler onu hapse atmıştır, sürgüne yollamıştır, jandarma nezaretinde yaşamaya sevk etmiştir. O cepheye savaşırken İşârâtü'l-İcaz'ı te'lif etmiştir. Diğer eserleri çoğunlukla sürgün ve hapisleri sırasında en ağır şartlar altında te'lif edilmiştir. Demek ki her an mücadele ile geçen bir hayat yaşamıştır. Mücadele ettiği düşman küfürdür, onun temsilcisi, taraftarı, hizbidir. Bu kavga silâh gerektirmez. Tıpkı Resulullah'ın haber verdiği büyük cihad, evdeki kavga gibi.

İslâm için yapılan bu çalışmalara cihad deyin, mücadele deyin, kavga deyin, gayret deyin, hangi kelime ile ifade ederseniz edin aynı şeyi söylemiş olursunuz.

Ancak kavga ve mücadele deyince sokağa dökülmek, dağa çıkmak, polisle, jandarmayla çatışmak, gösteri yürüyüşleri yapmak, isyan etmek, başkaldırmak anlarsanız, Bediüzzaman böyle bir kavga yapmamıştır, tavsiye de etmemiştir. O, "Medenilere galebe ikna iledir, vahşilere olduğu gibi zorla, icbarla değildir" der. Öyleyse onun kavgası maddî bir kavga değil, manevî bir kavgadır, imanî meselelere insanların aklen mantiken ikna gayretidir.

Soru 2: Nursî'nin İslâmîyeti çağdaştırma ve dinde reform çabaları ne ölçüde başarılı olabildi?

Cevap: Soruda yanlışlık var. Çünkü Bediüzzaman, dinde reform ve çağdaştırma peşinde olmamıştır. Reform, Batı ile ilgili bir tabirdir. Dinin siyasi hayattan atılması, dine kilisenin ilave ettiği esasların dinden çıkarılması demektir. Batıda reform hareketleri hep dinden kurtulmayı hedefler. Reform deyince dini bertaraf etme hatıra gelir.

Halbuki İslâm'da tecdid kelimesi vardır. Hz. Peygamber her asırda müceddid geleceğini haber vermiştir. Hicrî ikinci asırda Ömer İbn-u Abdülaziz'le müceddidler başlar. Tecdid yenilemek demektir. Bu, dini hayattan çıkarmayı değil, dine sonradan giren bid'atleri dinden temizlemeyi gaye edinir. Tecdid asla dönüştür, yenilenmedir.

İslâm âleminde târih boyunca dış tesirden uzak olarak mahallî, yerli bir ihtiyaçla ortaya çıkan tecdid hareketlerinin hepsi, Batıdaki reform hareketlerinin zıddına, asla dönmeyi, zayıflayan İslâmî, dinî hayatın kuvvetlendirilmesini talep etmiştir. Batıda ise reformcular, bizdeki müceddidlerin aksine dinin hayattan çıkarılmasını istemişlerdir. Nitekim, bizde dine dönüldükçe siyasi, iktisadî ve hattâ askerî yönden üstünlük, terakkî ve zafere ulaşılmış, onlar da reform yaptıkça, dini hayatlarından çıkardıkça terakki etmişlerdir.

Bu, İslâm ile Hıristiyanlık arasındaki mühim farklardan ileri gelir. Hıristiyanlık akli, ilmi reddeder, akla ilme ters düşen peşin naslar (dogma) koyar. Kilise, bir tahakküm müessesesidir. İslâm akla yer verir, ilme teşvik eder, istibdadı reddeder. İslâm'da en üstün insan bilen insandır, âlimdir. Fakirler de İslâm tarafından korunmuştur.

Şu halde Bediüzzaman'ın İslâm'da yapmak istediği tecdid'i reform kelimesiyle ifade etmek son derece mahzurlu olur. Çağdaştırma tabiri de öyle. İslâm çağdaşlaşmaz. İslâmî meseleler, iman esasları, günümüz insanının anlayacağı şekilde izah edilir. Bediüzzaman bunu yapmıştır. İlme, muhakeme-i aklîyeye ehemmiyet veren günümüz insanlarının anlayacağı, ikna olacağı, reddedemeyeceği bir üslubla akli, mantiki, ilmi delillerle iman esaslarını Bediüzzaman izah etmiş, açıklamıştır. Eski âlimlerin: "İmanla tasdik edilir, akılla yol bulunamaz" dedikleri âhirete iman, kadere iman, meleklere iman gibi en müşkil, en mücerred meseleleri akli açıklamalara kavuşturmuş, "Anlayarak okuduktan sonra halâ reddetmeye, itiraz etmeye mecalin kalırsa gel parmaklarını gözüme sok!" mealinde meydan okumalarda bile bulunmuştur.

Şu halde Bediüzzaman'a müceddid gözüyle bakabiliriz, ona reformcu değil müceddid diyebiliriz. O, insanlarla Kur'an ve sünnet arasına giren sefahati, israfi, cahilliği, Avrupa istilasını bertaraf etmeye çalışmıştır. Gayesinde büyük ölçüde muvaffak olmuştur. Türkiye'de ve hattâ dünyanın her tarafında onun eserlerinden istifade ederek gerçek İslâmı yaşıyorlar, gerçek İslâmın inkişaf etmesi, insanlara götürülmesi için çalışanlar hergün sayıca artmaktadır. İleriki on yıllarda gayesine tam olarak ulaşacağını söyleyebiliriz.

Soru 3: Said Nursî öğrencilerine başka kitaplar okutmamakla neyi amaçlamıştır?

Cevap: Bediüzzaman başka kitapları okumayın diye bir tavsiyede bulunmaz. Bu, onu yıpratmak için söylenen, uydurma iddialardan biridir. Ben de onun eserlerinden tefeyyüz eden birisiyim. Okuyarak profesör oldum. Konuşmam sırasında nice Batılı müelliflerin isimlerinden bahsettim. Onları okumasam söyleyemedim. Telifatımda yerli yabancı pek çok kitaplara atıflar yapılmıştır. Bütün Risale-i Nur talebeleri öncelikle risaleleri okurlar, başka faydalı kitapları da okurlar. Ancak, elbette kitaplar arasında seçim yapacak, faydalı olmayanları, abur-cuburu okumayacaklardır. Resulullah: "Faydasız ilimden Allah'a sığınırım" der.

Soru 4: Bediüzzaman'ın insanlık medeniyetinden bahsettiğini söylediniz. Bu İslâm medeniyetinden ayrı mıdır? (Bu soru şifâhi olarak soruldu. Soru sâhibi muhtemelen bir gazeteci idi.)

Cevap: Bediüzzaman'ın medeniyet görüşü elbette İslâmın dışında değildir. Bunu, Batılı mütefekkirlerle Bediüzzaman'ın arasındaki farkı belirtmek için söyledim. Bediüzzaman, normal olarak sâdece dünya Müslümanlarının menfaatlerini ön plana alan bir medeniyet teklif etmeli idi. Bu meselede muhatap olarak sâdece Müslümanları seçmeli idi. Bir başka ifade ile böyle bir üsluba yer vermiş olsa idi onu normal karşılardık. Halbuki o, bütün insanlığın dünyevî saadetinden söz etmiş, medeniyetlerin insanların tamamına en azından ekseriyetine saadet getirmesi gereğinden bahsetmiştir. Sulh-u umumî tâbirine sıkça yer vererek, insanlığın tamamını içine alacak bir sulhtan bahseder, bunu gerçekleştirecek esaslar üzerinde durur.

Halbuki Batılı müelliflerin, insanlığın geleceğinden, yarının medeniyetinden bahseden Hıristiyan menşeli mütefekkirlerin derdi insanlık değil, Batı medeniyetinin bütün dünyaya hâkimiyetidir. Batının hâkimiyetinden maksad, gittiği yere Batı müesseselerini aynen götürmek, Batıdaki maddî refahı, ilmi, teknolojiyi, medeniyetin mehasinini her tarafa ulaştırmak da değildir. Mesela Toynbee, Batı medeniyetine rakib, dolayısıyla bugün olmasa gelecekte galebelere melhuz olan İslâm, Rus, Hind ve Uzak Doğu medeniyetlerine Batının nasıl galebe edebileceğinin, diğer cemiyetlerin, Batı medeniyeti içerisine proleterya statüsünde kalmaları şartıyla nasıl entegre edilebileceklerinin tahlilini değil, toptan bir milletin proleter sınıf (yani işçi sınıfı) olabileceğini belirtir. Mesela İslâm âlemi için, nebatî hayat yaşayan ruhuz bir ceset misâli hayatta kalması, medeniyete orijinal bir katkıda bulunamama şartları çerçevesinde Batıya entegre edilmesinin gerektiğini belirtir. Tahliline devam eden Toynbee, ister dindar mutaassıb, isterse laik-Batıcı her iki münevver zümrenin de Batı için tehlike olabilecek medenî bir terakki ortaya koyamayacaklarını belirtir. Ona göre Batı için tehlike "İstanbul'un hamalları" ve Mısır'ın fellahları diye ifâdeye döktüğü halk tabakasından gelebilir. Toynbee bu teşhisten sonra çok usta bir üslubla bu tehlikeyi bertaraf etmenin iki yolunu da gösterir:

* İçkinin halk tabakasına yaygınlaştırılması,

* İrkçi düşüncelerin Müslüman milletlere sokulması.

Toynbee'ye göre, İslâm bu iki iblisi reddederek kendini korumuştur. Halbuki Batı, sırf içki ile nice ibtidâî kavimleri tarihten silmiştir.

Batılı tahlilciler: "İçki mübtelası olan insanlar, her çeşit hamiyet, şeref, aile duygularını kaybeder, zevkinden başka bir şey düşünmez hale gelir, aileler, milletler kendiliğinden söner" derler.

Yine Toynbee ırk dağılımının Batıda yamalı bohça şeklinde istikrar bulduğunu, Doğu milletlerinde ise, din esas alındığı, ırk ayrımı olmadığı için ırk dağılımının yanar-döner bir kumaş manzarası arzettiğini, birbirlerini tâkip eden evlerde, coğrafi bakımdan birbirine karışmış olarak yaşadıklarını belirtir. Bunları ırka dayalı millî devletlere dönüştürmenin barbarlık metodlarıyla yani vahşet ve katliamlarla olacağını belirtir. (Daha fazla bilgi ve kaynaklar için Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet, Kültür ve Teknik adlı kitabımızın görülmese gerekir. [Cihan Yayinevi/İstanbul 1984]).

Böylece mütefekkir ve âlimlerin önderliğinde, askerî ve siyasî baskılarla hareket eden Batı, İslâm âlemi ve bütün dünyaya ırkçılık ve içkiyi binbir dalavere ile sokarak, hâkimiyetlerine zemin hazırlamışlar ve halen devam etmektedirler. Bizim memleketimizde içkinin hangi muhitlerde ilahlaştırılıp kutsallaştırıldığına, yükselmek, terfi etmek, yeni imkânlar iktisab edebilmek için imtihan vasıtası kılındığına dikkat edilmelidir. Kimler içki yaşağına veya kısıtlamasına karşı çıkıyor, çağdaşlığın gereği olarak müdafasını yapıyor? İçki imalat ve pazarlanması Türkiye'de ne zaman resmîleştirilmiştir? Buraları araştırma, düşünme, bilme kişiye ciddi meselelerin anlaşılmasında anahtar olacaktır. Kısacası bunlar Batı'nın icbanyla planıyla yürütülmektedir. Hal-i hazır idare samimiyetle istese de kaldırmaya gücü yetmez, Batı müsaade etmez.

Mevzumuzla dönecek olursak, Batılı emsalleri gibi medeniyet meselelerine temas eden Bediüzzaman, onların Hodgamlığına (egoizm) düşmez, iğrenç, iblisane dalavereler teklif etmez; insanlığın tamamına saadet getirecek esaslar teklif eder. Yer yüzünde en kıymetli varlığın insan olduğu üzerinde durur. İnsan sevgisi, insana hürmet, insana değer verme meselelerine yer verir. "Ey Müslümanlar!" diye Müslümanlara hitabettiği gibi sık sık "Ey insan!" hitaplarına da yer verir.

Bediüzzaman'ın insanlığı kuşatacak bir medeniyeti sıkça mevzubahis etmesini, onun gelecek hakkındaki inancıyla izah edebiliriz. Ona göre, insanlık toptan İslâma girecektir, istikbal semavatı ve Asya kıtası İslâmın temiz, lekesiz eline teslim olacaktır. Resulullah'ın haber verdiği: "Hz. İsa'nın yer yüzüne inip Deccal' öldürmesi ve Mehdi'nin arkasında namaz kılması" hâdisesi Hıristiyanlık âleminin İslâma girme hadisesidir. O günler Bediüzzaman'a göre yakındır, kendisi de öyle bir istikbale zemin hazırlamaktadır. Şu halde o, misyonunu sâdece Türkiye Müslümanları veya İslâm âlemiyle sınırlı görmüyor. Bütün insanlığa şâmil biliyor. Söz gelimi bir Tabiat Risalesi veya Ayetü'l-Kübra risalesi sâdece Müslümana hitabetmez, sulh-u umumiye muhtaç insanlığa hitabeder, gelecek insanlık medeniyetinin temel taşlarından bir kaçıını teşkil eder.

1 . Prof. Dr. İbrahim CANAN

Araştırmacı-yazar. 1940, Küçük Karapınar köyü/Konya doğumlu. İlk öğrenimini memleketinde tamamladı. Konya Erkek Lisesi (1958) mezunu. Kayseri (1962-64) ve Akşehir'de (1966-67) orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde

1972'de başladığı öğretim üyeliği görevini aynı üniversiteye bağlı olarak kurulan İlahiyat Fakültesi'nde sürdürdü. Makalelerini fakülte dergileri yanı sıra Diyanet, Haksess, İslam, İslam Medeniyeti, Zafer, Sur, İcmal, Kadın ve Aile, Altınoluk, Okul gibi dergilerde yayımladı. Resulullah'a Göre Okul ve Ailede Çocuk Terbiyesi adlı eseriyle 1979'da Türkiye Millî Kültür Vakfı Ödülü'nü aldı.

Eserleri: Tarihçi Açısından Din (Arnold Toynbee'den çeviri,

1978), Seminer ve Tez Rehberi (1979), Resulullah'a Göre Okul ve Ailede Çocuk Terbiyesi (1988), Atatürk Üniversitesi Lojmanları ve Taklitçiliğimizin Muhasebesi (1979), İslamda Çocuk Hakları (1980), İslamda Temel Eğitim Esasları (1980), Sulh Çizgisi (1980), Tebliğ Terbiye ve Siyasi Taktik Açısından Hicret (1981), Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye (1981), Yeni Usul-i Hadis (Zafer Ahmed el-Osmani'den çeviri, 1982), Kur'an ve Hadise Göre Fitne ve Anarşi (1981), Kur'an'da Çocuk (1984), Peygamberimizin Hadisleriyle Medeniyet Kültür ve Teknik (1984), Ahkâmü's-Siğâr (Üstruşeni'den çeviri, 1984), Peygamberimizin Okuma-Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti (1985), İslâm'da Zaman Tanzimi (1985, 88), İslamda Çevre Sağlığı Kütüb-i Sitte Muhtasarı Şerhi 1-5 (1988)

KAYNAKLAR

2. Kelime ile ilgili tahlil için, Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet, Kültür ve Teknik (Cihan Yayınları, İstanbul 1984, s.25-28) adlı te'lifimiz ile, Cemil Meriç merhum'un Umrân'dan Uygurluğa (Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977, s. 93-99, keza s. 349'da 16 numaralı dipnot) adlı eseri görülebilir.

3. Dinî İlmî Yeni Ansiklopedi (Hekimoğlu İsmail başkanlığında bir heyet tarafından hazırlanmıştır), Timaş Yayınevi, İstanbul, 1989, 2,771.

4. Toynbee, Arnold J.: La Religion Vue Par un Historien, Fransızcaya çeviren Marcelle Weill, Galimard, Paris, 1963, p. 152.

5. Bediüzzaman, Mesnevi-i Nuriye, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1958, s. 184. Burada, 1984'te müşahede ettiğimiz bir hadise, bizdeki farklı bir medeniyet anlayışını ortaya koyacak. Antalya'nın doğu garajında otobüsten inince, garajın hemen çıkışında kavşakta kırmızı ışığın yanında trafiğe nezaret eden polise bir adres sormak için yaklaştığımız sırada, kırmızı ışığa rağmen karşı tarafa geçen bir çift vardı. Bunlar biri kadın, diğeri erkek iki kişi idiler. Yaz mevsimi olması sebebiyle deniz kıyafetiyle dolaşıyorlardı. Yani üstlerinde giysi olarak sâdece mayo vardı. Polis onların trafik kaidesini kale almadıklarını görünce: "Bir de medenî olacaksınız, kırmızı ışığa bile riâyet etmiyorsunuz!" diye söylendi. Polis haklıydı, çünkü resmîyet nazarında medeniyet bu, medenî olmak da öyle hareket etmektir. İslâmî kıyâfet taşımak 163'ten başlamak üzere pek çok riskleri taşıyan bir gerilik alâmeti idi.

6. Malek Bennabi, Vocation de l'İslâm, Seuil, Paris, 1954, s.21.

7. Bediüzzaman, Muhakemat, Sözlere Yayınevi, İstanbul, 1977, s.53.

8. Sözlere, s. 132-133.

9. A.e.s. 132.

10. Bediüzzaman, Şualar, Çeltüt Matbaası, İstanbul, 1959, s.379.

11. Sözlere s. 714.

12. A.g.s. 714.

13. Bediüzzaman, Mektubat, s.489.

14. Mesnevi-i Nuriye, s. 141-142.

15. Bediüzzaman, Emirdağ Lahikası II, Sinan Matbaası, İstanbul, 1959, s.98.

16. Bediüzzaman, Asâr-ı Bediyye, s. 321 (bazı sâdeleştirmelerle).

17. Bediüzzaman, Sünühât, Gâye Matbaası, Ankara, 1976, s.57-60.

18. Bediüzzaman, Hutbe-i Şâmiye, Sinan Matbaası, İstanbul, 1958, s.33

19. Tarihçe-i Hayat (Bediüzzaman, Said Nursî Hayatı-Mesleki, Tercüme-i Hâli adıyla neşredilmiştir, bir heyetçe hazırlanmıştır), Sözlere Yayınevi, İstanbul, 1976, s.116.

20. Hutbe-i Şâmiye, s.32.

21. A.e.s. 32.

22.....?

23. A.e.s. 33.

24. Asar-ı Bediyye, s. 350.

25. Divân-ı Harb-i Örfî, İstanbul 1328 (Bediüzzaman'ın 31 Mart Vak'ası üzerine teşkil edilen Divân-ı Harb askerî mahkemesinde yaptığı müdafaa olup İki Mekteb-i Musibetin Şehâdetnâmesi adını da taşır), s. 36, Tarihçe s. 74.

26. Tarihçe-i Hayat, s. 107-108.

27. Muhâkemat, s. 53.
28. Sözlür, s. 254.
29. A.e.s. 252-267.
30. Yeni Ansiklopedi, 2,273.
31. Nur Âleminin Bir Anahtarını, Günyay Matbaası, İstanbul, 1957, s.18.
32. Batılı Nazariyelerin özetlemesi diyoruz. Çünkü, bizzat kendisi Mektubât'da (29. Mektup, Yedinci işâret) Eski Said döneminde, diğür mütefekkirler gibi Felsefe'nin düsturlarını esas alarak meselelere yaklaştığını itiraf eder.
33. Sünühât, s.57-60.
34. Muhâkemat s.30-31.
35. Sünühât, s.62.
36. Hutbe-i Şâmiye, s.56.
37. A.e.s. 16-17.
38. Badıllı, Abdulkadir, Bediüzzaman Said Nursî, Timaş, İstanbul, 1990, 1,171.
39. A.e. 1,171.
40. Tarihçe-i Hayat, s.118.
41. Sözlür s. 694.
42. Badıllı, a.g.e. 1,168.
43. Hutbe-i Şâmiye s.33.
44. Tarihçe-i Hayat s.77-78.
45. Badıllı, a.g.e. 1,679.
46. Hutbe-i Şâmiye s.29.
47. A.e.s. 24.
48. A.e.s. 34-35.
49. Sözlür s. 254.
50. Badıllı, a.g.e. 1,167.
51. A.e. 1,171.
52. Asar-ı Bediyye s.532.
53. Hutbe-i Şâmiye s. 60.
54. Tarihçe-i Hayat, s. 547.
55. Mesnevi-i Nuriye, s.148.

GÜNÜMÜZDE İSLÂM TEFEKKÜRÜNÜN TEMSİLCİSİ BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ'NİN FEN VE TEKNİK MESELELERE YAKLAŞIM TARZI

Adem Tatlı 1

Toplumlarda hakikat arayışları

İnsanlar yeryüzüne ilk gelişlerinden itibaren çevreleriyle yakından alâkalanmışlar, eşyanın tâbî olduğu kanunları anlamaya ve keşfetmeye çalışmışlardır. Bu gayretlerin hedefi maddî âlemin hâkimiyetini elde ederek, hem dünya ve hem de ebedî saadetin yollarını tesbittir.

Bunu yaparken ya tamamen aklın önderliğinde ve felsefenin ışığında gidilmiş veya akıl ikinci plâna itilerek, tahrifata uğramış semavi kitap ve suhufun prensipleriyle hareket edilmiş, ya da; akıl ve Semavi Kitab'ın imtizacıyla teşekkül eden cadde-i kübrada yürünmüştür.

Birinci grup; maddiyunlar, dehiyyunlar ve sofestâinler gibi felsefî ekolleri meyve vermiştir. Bu da, fertler arasında; kin, haset, husumet ve adavet

tohumlarını ekmiş, toplumların tabakaları arasında büyük uçurumların teşekkülüne sebep olmuş, insanlığa daha dünyada iken cehennem hayatı yaşatmıştır.

Aklın ve mantığın reddedildiği ikinci yol ise; toplumları taassup ve dalâlet vadilerine sürüklemiş, fertler arasında adaletsizlik ve tahakkümü meşru kılmıştır.

Cadde-i kübra olan üçüncü yolda ise, dünyada huzur ve refah, ebedî hayatta da saadet vâadedilmiş, bu sahada insanlık, Asr-ı Saadet gibi bir devir yaşamıştır.

Bu düşünce, kanaat ve inançlar etrafında bir araya gelen topluluklar, kendi görüşlerinin kabulünü temin için sık sık kuvvete başvurmaktan çekinmemişlerdir. Ama akıl ve mantığın hükmettiği günümüzde, bilhassa fen ve felsefî mes'eleleri kabul ettirmede kuvvetin yerini delil ve bürhan, iknâ ve izah almıştır.

Fen ve teknikteki ilerlemenin ideolojiye âlet edilmesi

Materyalist felsefe, fen ve teknik sahada kaydedilen ilerlemeyi kendi ideolojisinin esasî olan; bir yaratıcının inkârı ve maddenin ezeli olduğu görüşüne büyük oranda âlet etmiştir.

Bu doktrin; canlı ve cansız varlıkların yaratılışını ve günümüze ulaşmasını kâinataki bütün kanunların işleyiş tarzını, tamamen tesadüf ve tabiata vermiş, onun eseri olarak mütalaa etmiş, insanın da bir tesadüf ürünü olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür.

Asrın idrakine uygun izah tarzı

Bu pragmatik ve materyalist fikir akımları karşısında, İslâmiyetin de kendine has dünya görüşünü isbatıyeci, yani pozitif bir metotla takdim edilmesi gerekmiştir. Bir bakıma İslâmiyeti, asrın idrak seviyesine uygun yeni izah tarzlarıyla nazara verme zarureti hâsıl olmuştur.

İşte Bediüzzaman Said Nursî de bunu yapmıştır. O, İslâmın hiç bir meselesinin akla aykırı olmadığını, bilakis İslâmî her meselenin aklen isbat ve izahının mümkün olduğunu savunmuştur. Nitekim İslâmiyet ile Hıristiyanlığı karşılaştırırken, onların en büyük hatalarını, akla ve delile ehemmiyet vermeyip ruhbanları taklit etmelerinde görür:

"Nasarayı (Hıristiyanları) ve emsalini dalâlete atan, yalnız akli azl (red) ve bürhanı (delili) tard ve ruhbanı taklid etmeleridir".

Akl ve delile dayanan İslâmiyet

O, insanın daima yenileşmeye arzulu bir yapıda "meyl-i teceddüd üzerinde"³ olduğunu belirtir ve İslâmiyetin de buna uygun bulunduğunu nazara verir:

"İslâmiyeti daima tecelli ve fikirlerin gelişmesi nisbetinde inkişâf ettiren şey onun hakikat üzerine teessüs etmesi, delile dayanması, akıl ile anlaşılması, hakikat üzerinde bulunması ve ezelden ebede kadar birbirine bağlı olan hikmetin düsturlarına uygun bulunmasıdır"⁴.

Bediüzzaman, Müslümanların herşeyi akıl ve fikirle tarttığını belirtir:

"Biz Kur'an şakirtleri olan Müslümanlar, bürhana tâbî oluyoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle hakaik-i imaniyeye giriyoruz. Başka dinlerin bazı efratları gibi, ruhbanları taklit için bürhanı bırakmıyoruz. Onun için akıl ve ilim ve fennin hükmettiği istikbâlde, elbette bürhan-ı akliye (aklî delillere) istinad eden ve bütün hükümlerini akla tesbit ettiren Kur'an hükmedecek"⁵.

O, gelecekte bütün kuvvetin ilimde olacağını anlamıştır:

"Elbette nev-i beşer âhir vakitte ulûm ve fûnuna dökülecektir. Bütün kuvvetini ilimden alacaktır. Hüküm ve kuvvet ise ilmin eline geçecektir"⁶.

Ona göre, istikbâlde kuvvetin yerini hak, safsatanın yerini de alacak olan delildir:

"Fennin himmetiyle zaman-ı halde bilcümle, istikbâlde bitemamiha hükümferma kuvvete bedel hak, safsataya bedel bürhan, tab'a (tabiata) bedel akıl olacaktır"7.

Yine benzer bir ifadede, istikbâlde, silâh ve kılıncın yerine, hak ve hakkaniyetin manevi kılıncınının geçeceğine işaret eder.

"Evet nasıl ki eski zamanda İslamiyetin terakkisi, düşmanın taassubunu parçalamak ve inadını kırmak ve tecavüzatını defetmek; silâh ile, kılınc ile olmuş. İstikbâlde silâh, kılınc yerine; hakiki medeniyet ve maddî terakki ve hak ve hakkaniyetin manevi kılıncı, düşmanları mağlup edip dağıtacak"8.

Bunun gerekçesini de şöyle belirtir:

"Medenilere galebe çalmak, ikna ile, icbar ile değildir"9.

Fikirde orijinallik

Bediüzzaman, fikirlerindeki orijinallik ve takdim tarzıyla, skolastik düşünce bataklığına düşmediğini göstermiştir. Bu hususta şöyle der:

"Beni, skolastik düşünce bataklığı içine saplanmış bir medrese hocası zannediyorlar. Ben bütün müsbet ilimlerle, asr-ı hazır fen ve felsefesiyle meşgul oldum"10.

İlimde ihtisaslaşmanın zaruretine inanan Bediüzzaman'ın bu görüşünü aksettiren şu cümleleri dikkat çekicidir:

"Bir şahıs çok fenlerde meleke sahibi ve mütehasıs olamaz... Umuma el atmak, umumu terk etmek demektir"11.

O, materyalizme ve dinsizliğe âlet edilen ilim ve tekniğin aslında her bir deliliyle vahdaniyeti ortaya koyduğunu belirtir. Mes'elenin İslâmî bir perspektifle verilememiş olmasının ızdırabını duyar.

İslâmiyet bütün ilimlerin pederidir

Ona göre terakki; fenlerin yol göstericisi, reisi ve pederi durumunda olan İslâmiyetin hakkıdır:

"İslâmiyet, fününun seyyidi ve mürşidi ve ulûm-u hakikiyenin reisi ve pederidir"12.

Geri kalışın sebebini de yine İslâmiyetten uzaklaşmış olmada arar:

"Tarih şahittir ki, ehl-i İslâm, ne vakit dinine tam temessük etmiş ise (bağlanmış ise), o zamana nisbeten terakki etmiş. Ne vakit salabeti terk etmişse, tedenni etmiş (geri kalmış), Hıristiyanlık ise, bilâkistir"13,14.

Ümitsizlik yok

O, bütün hayatında asla ümitsizliğe kapılmamış, eserlerinde de ye's ve ümitsizliğe şiddetle karşı çıkmıştır:

"Ve ye's ve ümitsizlikle zannediyorsunuz ki: Dünya, herkese ve ecnebilere terakki dünyasıdır; fakat yalnız biçare ehl-i İslâm için tedenni dünyası oldu, diye pek yanlış bir hataya düşüyorsunuz"15.

Yine benzer bir değerlendirmeyi şöyle yapar:

"Neden dünya herkese terakki dünyası olsun da, yalnız bizim için tedenni (gerileme) dünyası olsun"16.

Bu zaman şeridi içinde devletlerin ve milletlerin bazan alçalıp bazan yükseldiğini, dolayısıyla istikbâlde insanlığa huzur ve barışı getirecek olan hakiki medeniyete İslâmiyetin namzet olduğunu belirtir.

"Bakınız zaman hatt-ı müstakim üzerine hareket etmiyor (başlangıç ve sonu giderek birbirinden uzaklaşmıyor) ki mebd'e' (başlangıç) ve muntehası (sonu) birbirinden uzaklaşsın. Belki, kürr-e arzın hareketi gibi bir daire içinde dönüyor. Bazan terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir; bazan tedenni (çöküş) içinde kış ve fırtına mevsimi gösterir. Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev-i beşerin (insanlığın) dahi bir sabahı, bir baharı olacak: İnşallah..."

Hakikat-ı İslâmiyenin güneşi ile sulh-u umumî dairesinde hakikî medeniyeti görmeyi, rahmet-i İlahiyeden bekleyebilirsiniz..."17.

Terakkinin sırrı

Bediüzzaman, ilerlemenin sırrını; fedakârlıkta, milletin menfaatini, kendi menfaatinden üstün tutmada görür. Ona göre Müslüman bir fert, bütün himmet ve gayretini, toplumun lehine sarfetmelidir. Çünkü böyle bir âlicenaplığın mükâfati, sadece dünyada değil, ahirette de karşılıksız kalmayacaktır. Ama İslâmiyetin bu güzel hasletlerinin, bizden batılılara geçtiğini söyler, bizim ise onların kötü ahlâklarını aldığımızdan yakınır.

"Bunu da teessüf ve teellüm ile size beyan ediyorum ki; ecnebilere bir kısmı, nasıl kıymetli malımızı ve vatanlarımızı bizden aldılar, onun bedeline çürük bir mal verdiler: Aynen öyle de; yüksek ahlâkımızı ve yüksek ahlâkımızdan çıkan ve hayat-ı içtimaiyeye (toplum hayatına) temas eden seçiyelerimizin bir kısmını bizden aldılar, terakkilerine medar ettiler. Ve onun fiatı olarak bize verdikleri, sefihane ahlâk-ı seyyielere (kötü ahlâklar)..."

Meselâ: Bizden aldıkları seciye-i milliye ile bir adam onlarda der; "Eğer ben ölsem, milletim sağ olsun. Çünkü milletimin içinde bir hayat-ı bâkiyem

var." İşte bu kelimeyi bizden almışlar ve terakkihatlarında en metin esas budur; bizden hırsızlamışlar. Bu kelime ise, din-i haktan ve iman hakikatlarından çıkar. O bizim ehl-i imanın malıdır. Halbuki: Ecnebilere içimize giren pis fena seciye itibarıyla bir hodgâm (kendi keyfini düşünen) adam bizde diyor: "Ben susuzluktan ölsem, hiç yağmur bir daha dünyaya gelmesin. Eğer ben görmezsem bir saadeti, dünya istediği gibi bozulsun."

İşte bu ahmakane kelime dinsizlikten çıkıyor. Âhireti bilmemekten geliyor. Hariçten içimize girmiş zehirliyor"18.

Nasıl bir medeniyet?

O, medeniyetin insanlığa faydalı olan fen ve tekniğin alınmasını şiddetle savunur. Beşere zararlı olan sefahat ve kötülöklere de o nisbette karşıdır:

"Biliniz ki, bizim muradımız, medeniyetin mehasini ve beşere menfaati bulunan iyilikleridir. Yoksa medeniyetin günahları, seyyiatları değil ki; ahmaklar o seyyiatları; o sefahatları mehasin zannedip; taklit edip, malımızı harap ettiler. Ve dini rüşvet verip dünyayı da kazanamadılar"19.

Bediüzzaman, ilerlemede Japonların örnek alınmasını ister. Onların fen ve tekniğini almakla beraber, millî örf ve âdetlerine bağlı kaldıklarına dikkati çeker:

"Kesb-i medeniyette (medeniyeti almada) Japonlar'a iktida (uyuma) bize lâzımdır ki; onlar Avrupa'dan mehasin-i medeniyeti (medeniyetin güzelliklerini) almakla beraber, her kavmin mâye-i bekası (devamlarının esası) olan âdât-ı milliyelerini (millî âdetlerini) muhafaza ettiler"20.

Bediüzzaman Avrupa'nın medeniyet yarışında uzun zamanda aldığı bu mesafeyi bizim çok kısa zamanda kapacağımızdan ve hatta onları geçeceğimizden emindir:

"Ey hamiyetli ihvan-ı vatan (vatan kardeşi)... Yüz bu kadar sene geri kaldığımız mesafe-i terakkiden, inşaallah mucize-i Peygamberî (a.s.m.) ile şimendifer-i kanun-u şer'iyye-i esasiyeye (hakikata uygun kanun trenine) amelen ve burak-ı meşveret-i şer'iyyeye (İslâmiyete uygun istişarenin en süratli bineğine) fikren bineceğiz. Bu vahşet-engiz (korkulu) sahrayı-ı kebirî (büyük sahrayı) zaman-ı kasırada (kısa zamanda) tekemmül-ü mebdâî (gelişmenin başlangıcı) cihetiyle tayyetmekle (uzun mesafeyi az zamanda geçmek) beraber, milel-i mütemeddine (medeni milletler) ile omuz omuza müsabaka edeceğiz. Zira onlar kâh ökü arabasına binmişler, yola gitmişler... Biz birden bire şimendifer (tren) ve balon gibi mebdâiye (unsurlara) bineceğiz, geçeceğiz"21.

Bediüzzaman'ın ehemmiyet verdiği fennî meseleler

İşte böyle bir dünya görüşü ve ruh yapısına sahip, altıbin sayfayı aşkın bir külliyyatın müellifi olan Bediüzzaman Said Nursî'nin, daha ziyade fen ve teknik meselelere İslâmî bir perspektifle yaklaşım tarzını, bazı iktibaslarla kısaca vermeye çalışacağız.

Bediüzzaman'ın eserlerine fennî bir nazarla bakıldığı zaman; diğer gezegenler ve dünyanın yaratılışı, maddenin ezeliyeti, esir meselesi, biyolojik varlıkların ve bahusus insanın yaratılışı, mahiyeti, gayesi; maddenin ve atomların hareketi gibi özellikle tabiatçılar ve maddelerin tesadüf ve tabiatın yapıcılığına atfettiği hususlara ehemmiyet verdiği görülür. Biyolojik varlıkların, zannedildiği gibi, tabiatın ve tesadüflerin değil, İlim, İrade ve Kudret sahibi bir yaratıcının eseri olduğuna, İslâmî bir perspektifle sıkça temas eder. Biyolojinin en zor ve en karmaşık meselelerini, herkesin anlayacağı tarzda ve onların zihnini yormadan, aşına olunan misallerle takdim eder.

Muhatabın seviyesine uygun hitap

Bir gaye için kaleme alınan eserler, umumiyetle belli bir kesime ve yeterli bir kültür seviyesine sahip olanlara hitap eder. Halbuki Onun eserlerinden her yaşta ve her seviyedeki fertler istifade edebilmektedir. Bu hususiyet; konusuna hakimiyetin yanında, şahısların his âlemini ve ruh dünyasını çok iyi tahlil edebilmesinde ve eserlerin; Kur'an-ı Kerim'in bir nevi tefsiri olmasında aranmalıdır. Meselâ, kâinatın Yaratıcısını ispatta kullandığı şu ifade, buna gayet güzel bir misal teşkil eder:

"Bir köy muhtarsız olmaz. Bir iğne ustasız olmaz. Bir harf kâtipsiz olmaz, biliyorsun. Nasıl oluyor ki, nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur"22.

Elbette eserlerin tamamı bu seviyede değildir. Ancak Ona göre; herkes her meseleyi tam olarak anlamasa da, bütün bütün hissesiz de kalmayacaktır:

"Gerçi herkes kendi kendine bir derece istifade eder, fakat herkes her bir meselesini tam anlamaz. Hem iman hakikatlarının izahı olduğu için, hem ilim, hem marifet, hem ibadettir... 'Birşey bütün elde edilmezse, bütün bütün elden kaçınılmaz' kaidesiyle, 'bu manevi bahçenin bütün meyvelerini koparamıyorum' diye vazgeçmek kâr-ı akıl değildir. İsm-i Âzama ait meselelerin ihata edilemeyecek derecede genişliği olduğu gibi, akıl göremeyecek derecede inceleri de vardır"23 , 24.

Yaradılış

İslâmiyeti çağımız telâkkileri içinde ele alan Bediüzzaman Said Nursî, kâinattaki bütün varlıkların yaratılışını, İslâm Teolojisi ile müsbet ilimleri bir arada mezcederek vermede büyük bir muvaffakiyet göstermiştir.

Bugün, kâinatın yaratılışı ile alakalı çeşitli teoriler ileri sürülmektedir. Bunların ortak noktası, kâinatın yaratılmış olmasıdır. Yani, yokluktan varlık âleminde çıkmış bulunmasıdır. Bediüzzaman'a göre bir varlığın vücut bulabilmesi için; ilim, irade ve kudrete gerek vardır. O bunu şöyle ifade eder:

"Vücut (varlık): Mümeyyize, muhassisa ve müreccihe olmak üzere, ilim, irade ve kudret sıfatlarını istilzam eder (gerekir)"25.

İlim sıfatı; yaratılacak olan bir şeyin ilmen çeşitli ihtimaller içinde düşünülmesi keyfiyettir. İrade sıfatı o çeşitli ihtimaller içinden en münasibini seçip ayırmayı, kudret ise, üzerinde karar verilen ve seçilen tarzın vücuda getirilmesini gerekli kılar.

Ona göre varlıkların yaratılışı, Allah'ın tasarrufu altında iki şekilde cereyan etmiştir:

"Kadir-i Zülcelâl'in iki tarzda icadı var. Biri ihtira, ibda' ile. Yâni hiçten, yoktan vücut veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten icad edip eline veriyor. Diğeri inşa' ile san'at ile. Yâni kemal-i hikmetini ve çok esmasının (isimlerinin) cilvelerini göstermek gibi, çok dakik hikmetler için, kâinatın anasından (elementlerden) bir kısım mevcudatı inşa ediyor. Her emrine tâbi olan zerratları (atomları) ve maddeleri rezzakiyet kanunu ile onlara gönderir ve onlarda çalıştırır"26.

Yaratılışın birinci nev'inde yoktan vücut verme söz konusudur. Kâinatın ilk yaratılışı gibi. Bütün eşya yokluk âleminden varlık âlemine çıkarılmıştır. Hasıl olan bu hammaddeyi bir hikmete binaen Cenab-ı Hak, terkip ve tahlile tâbi tutmuş, zaman nehrinde akan mahlûkatı bu elementlerden inşa etmiş ve hayat sahnesinde yazmıştır ve yazmaktadır.

Arzın yaratılışı

Bediüzzaman, dünyanın yaratılışını, Kur'an'ın âyetlerine dayanarak izah eder. Bu açıklamalarla günümüz ilminin beyanları arasında da büyük bir paralellik olduğu görülür.

Bediüzzaman, başlangıçta güneş sistemi ile dünyanın, esir maddesinden yoğrulmuş hamur şeklinde olduklarını bildirir:

"...Manzume-i şemsiye (güneş sistemi) ile arz, dest-i kudretin madde-i esiriyeden yoğurmuş olduğu bir hamur şeklinde imiş"27.

Bir başka ifadesinde de Cenab-ı Hakkın bir cevherden buhar ve sıvı halde maddeleri halkettiğini, bunlardan da bütün yıldız ve gezegenleri yarattığını belirtir:

"Şeriatın nakliyatına nazaran Cenab-ı Hak bir cevheri, bir maddeyi yaratmıştır. Sonra o maddeye tecelli etmekle bir kısmını buhar, bir kısmını da mayı (sıvı) kılmıştır. Sonra o mayı kısmı da, tecellisiyle tekâsüf edip (yoğunlaşıp) zebed (köpük) kesilmiştir. Sonra arz ve yedi küre-i arzıyei o köpükten halketmiştir. Bu itibarla, her bir arz için hava-i neşimiden bir sema hâsıl olmuştur. Sonra o madde-i buhariyeyi bastetmekle (yaymakla) yedi kat semavatı tesviye edip yıldızları içine zer'etmiştir (ekmiştir). Ve o yıldızlar tohumuna müstemil olan semavat inikad etmiş (bağlanmış), vücuda gelmiştir"28.

O, Bakara Sûresinin yirmidokuzuncu âyetine dayanarak bu yaratılışı şöyle değerlendirir:

"Manzume-i şemsiyeyi teşkil eden küremiz, sair seyyareler, bidayette (başlangıçta) güneşle mümteziç (bitişik) olarak açılmamış hamur şeklinde iken, Kadir-i Kayyum, o hamuru açıp, o seyyareleri (gezegenleri) birer birer yerlerine yerleştirerek, güneşi orada bırakıp, zeminimizi buraya getirmiş"29.

Bediüzzaman, arzın zamanla katlaşıp sertleştiğini, bundan hasıl olan taşların da zamanla toprağı verdiğini belirtir:

"Asl-ı hilkat-ı arz şöyledir ki: Su gibi bir madde, emr-i İlâhî ile incimad eder (katlaşır), taş olur. Taş izn-i İlâhî ile toprak olur... Arz lâfzı toprak demektir. Demek o su çok yumuşaktır, üstünde durulmaz. Taş çok serttir, ondan istifade edilmez. Onun için Hakim-i Rahim, toprağı taş üstüne serer, zevilhayata (canlılara) makarr eder" (29).

Altı günde yaratılış

Kur'an-ı Kerim'de Hud Sûresinin 7., Hadid Sûresinin 54., Furkan Sûresinin 59. âyetlerinde arz ve semanın altı günde yaratıldığına işaret edilmektedir.

Bediüzzaman Kur'an-ı Kerimdeki gün tâbirinin binle elli bin sene arasında değişebileceğini belirtir.

"...Belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibaret olan eyyâm-ı Kur'aniyye (Kur'an günleri) ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işaret eden hakikat-ı ulviyesine kanaat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde Fâtır-ı Zülcelâlin halkettiği seyyal âlemleri, seyyar kâinatları, geçici dünyaları..."31.

Görüldüğü gibi Bediüzzaman, bazı varlıkların bir günde, bazılarının bir senede veya bir asırda yaratılışının tamamlandığını ve bu devrelerin Kur'an'da "gün" mevhumuyla bildirildiğini nazara veriyor.

Arz ve semadan hangisinin önce yaratılmış olduğuna da işaret eden Bediüzzaman, arzın yaratılıp kabuk bağlaması ve insan dışındaki canlıların yaşamasına elverişli hale gelmesinin semadan sonra olduğunu, Enbiya Sûresinin 30. âyetine istinaden ifade eder:

"İşte arzın hepsinden evvel tekâsi (yoğunlaşma) ve tasallüb (katlaşma) etmekle acele kabuk bağlayarak uzun zamandan beri menşe-i hayat olması itibarıyla hilkat-i teşekkülü semavattan evveldir. Fakat arzın bastedilmesiyle nev-i beşerin (insanlığın) taayyüşüne (beslenmesine) elverişli bir vaziyete geldiği semavatın tesviye ve tanziminden sonra olduğu cihetle, hilkat-i (yaratılışı) semavattan sonra başlarsa da, mebd'e (başlangıçta) ikisi beraber imişler... O üç âyetin aralarında bulunan zahiri muhalefet, bu üç cihetle mutabakata (uygunluğa) inkılab eder"32.

Maddenin ezeliyetinin imkânsızlığı

Son 10 yıla gelinceye kadar, maddenin sonradan ortaya çıkmayıp ezeli olduğu düşüncesi pek çok felsefeci ve fenci arasında hakim kanaat idi. Bilhassa Marksizm taraftarları bu fikrin hararetili savunucuları arasındaydı.

Kâinatın ilk maddesinin büyük bir patlama ile ortaya çıktığını ileri süren Big Bang teorisinin büyük oranda hüsn-ü kabul görmesi, önceki kanaatı geniş şekilde yıktı.

Bediüzzaman, maddenin ezeli değil hâdis (sonradan) olduğunu mükerreren ifade ve izah eder:

"Evet kâinat hadistir. Çünkü görüyoruz. Her asırda, belki her senede, belki her mevsimde bir kâinat, bir âlem gider, biri gelir. Demek bir Kadir-i Zülcelâl var ki, bu kâinatı hiçten icat ederek her senede belki her mevsimde, belki her günde birisini icat eder, ehl-i şuura gösterir ve sonra onu alır, başkasını getirir. Birbiri arkasına takıp zincirleme bir surette zamanın şeridine asıyor... Elbette âlem içinde her vakit âlemleri halkedip değiştiren zât, mutlaka, şu âlemi dahi o halketmiştir..."

Adem (yokluk) ve vücud, ikisi de müsavi olsa; bir tahsis edici, bir tercih edici, bir mucid lâzımdır. Çünkü, mümkün birbirini icat edip, teselsül edemez. Yahut o onu, o da onu icat edip devir suretinde dahi olamaz"33.

Yoktan var edilemez mi?

Lavoisier tarafından ileri sürülen maddenin veya kütlelenin korunumu kanunu şöyle ifade edilir: "Var olan şey yok, yok olan da var edilemez."

Bazıları bu kanun üzerinde demagoji yapmakla, mes'eleyi mutlak mânâda takdimle ideolojilerine âlet etmektedirler. Halbuki bu kanun belirli şartlarda ve kapalı sistemlerde ifadesini bulmaktadır:

"Kütlelenin korunumu, çerçevesi tesbit edilmiş bir kapalı sisteme uygulanan ve maddenin dönüşümleri esnasındaki ağırlıkla ilgili münasebetleri gösteren bir kanundur"34.

Bediüzzaman bu kanunun umumileştirilmesine şiddetle karşı çıkar:

"Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar (felsefeciler) diyorlar ki; 'Hiçten, hiçbir şey icad edilmiyor ve hiç bir şey idam edilmiyor; yalnız bir terkib tahlildir ki, kâinat fabrikasını işletiyor...'

Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz-i ihtiyariden başka ellerinde olmayan; Fir'avunlaşmış kendi nefisleri, hiç bir şeyi idam ve yok edemediklerinden ve hiç bir zerreyi, bir maddeyi hiçten, yoktan icad edemediklerinden ve güvendikleri esbab (sebepler) ve tabiatın ellerinden hiçbir icad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar.

'Yoktan var olmaz, var da yok olmaz' deyip, bu bâtil ve hata düsturu, Kadir-i Mutlaka teşmil etmek istiyorlar.

Evet, Kadir-i Mutlak'ın iki tarzda; hem ibda', hem inşa' suretinde icadı var. Varı yok etmek ve yoğu var etmek; en kolay, en suhuletli, belki daimî, umumî bir kanundur. Bir baharda üçyüz bin enva-ı zihayat (çeşitli hayat sahipleri) mahlûkatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerratlarından başka bütün keyfiyat ve ahvallerini; hiçten var eden bir kudrete karşı, 'yoğu var edemez' diyen adam, yok olmalı..."35.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, ibda' suretiyle yoktan yaradılış, kâinatın ilk ortaya çıkışında vaki olduğu gibi, halen de devam etmektedir. Meselâ, bahar mevsiminde; toprak, su ve hava ve güneşteki elementlerin bir araya gelmesiyle inşa edilen ağaçtaki yaprak ve meyvelerin şekil, koku ve tatları gibi hususlar elementlerde mevcut değildir. Yoktan yaratılmaktadır. Aynı şekilde, insanın simasından sesine varıncaya kadar, sahip olduğu akıl, hafıza, hayal, endişe gibi, atom ve moleküllerde bulunmayan özelliklerden hepsi yoktan yaratılmanın meyveleridir. Kaldı ki bugün maddî âlemde de yokların ortaya çıktığı tesbit edilmiştir. Madde enerjiye dönerek maddî yapısında noksanlıklar husule gelebildiği gibi, her birinin kütlesi dünyamızınkinden defalarca büyük olan bazı yıldızların "kara delik" adı verilen ve mahiyeti meğhul yerlere giderek kaybolduğu bir vakiadır.

Tabiat nedir?

Bediüzzaman, kâinatı varlıkların icat ve idarelerinin, günümüzde sıkça ileri sürüldüğü gibi, sebeplere, tesadüfe veya tabiata verilemeyeceğini ısrarla belirtir. Tabiatı da şöyle tarif eder:

"Tabiat ancak bir sanattır sani' olamaz, bir nakıştır nakkaş olamaz, ahkâmdır Hakim olamaz, bir şeriat-ı fitriyedir (fitri bir kanundur) şâri' (kanun koyucu) olamaz. Mahlûk bir perde-i izzettir, Hâlık olamaz, münfail bir fitrattır (yaratılmış bir varlıktır) Fâtır (yaratıcı) bir fail olamaz; kanundur kudret değildir, kadir olamaz. Mistardır (âlet), mastar (menba') olamaz... Maden her şeyin vücudu, pek çok cihazat ve âletlere muhtaçtır. O halde, o tabiatı icad eden, o sebebi halkeden bir Kadir-i Mutlak var"36.

Görüldüğü gibi o, tabiatı; Allah'ın koyduğu kanunların tamamı olarak ele alır. Tabiat, tabiat üstü bir ilim, irade ve kudrete sahip bir Yaratıcının san'at eseridir, nakışdır.

"Eğer gayet intizamlı, mizanlı, san'atlı, hikmetli şu mevcudat; nihayetsiz Kadir, Hakim bir zata verilmezse; belki tabiata isnat edilse, lâzım gelir ki; tabiat her bir parça toprakta Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları bulundursun... Yâ, o parça toprak menşee ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillere medâr (sebeplere) olabilsin"37.

O, elementlerin canlı bünyesinde kendi kendine veya tesadüfen de görev yapmasının imkânsızlığını değişik misâllerde anlatılır.

"Evet, madem mevcudat var ve inkâr edilemez. Hem her mevcut san'atlı ve hikmetli vücuda geliyor. Hem madem kadim değil, yeniden oluyor... Bu mevcudu, meselâ bu hayvanı ya diyeceksin ki, esbâb-ı âlem onu icad ediyor; yani, esbabın (sebeplerin) içtimaindan (toplanmasından) o mevcut vücut buluyor... Veyahut, o kendi kendine teşekkül ediyor... Veyahut, tabiat muktezası olarak, tabiatın te'siriyle vücuda geliyor... Veyahut, bir Kadir-i Zülcelâl'in kudretiyle icad ediliyor... Madem aklen bu dört yoldan başka yol yoktur. Evvelki üç yol; muhal, battal, mümentenî gayr-i kabil oldukları kat'î isbat edilse; bizzarure ve bilbedahe dördüncü yol olan tarik-ı Vahdaniye şeksiz şüphesiz sabit olur"38.

İlk yolun imkânsızlığını belirten pek çok misâlden birisi:

"Eğer sen vücudundaki zerreleri Kadir-i Ezelînin kanunuyla hareket eden küçük memurları veya bir ordu veya kalem-i kaderin uçları, herbir zerre bir kalem ucu veya kalem-i kudretin noktaları, herbir zerre bir nokta olduğunu kabul etmezsen; o vakit senin gözünde çalışan herbir zerreye öyle bir göz lâzım ki, senin mecmu-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münasebettar olduğun bütün kâinatı dahi göreceğin gözün... Ve bütün senin mazî (geçmiş) ve müstakbel (gelecek) ve nesil ve aslin ve anasının menbâlarını ve nızkının madenlerini bilecek, tanıyacak yüz dahî kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar akli olmayanın bir zerrisine bin Eflâtun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divaneye bir hurafeliktir!..39.

O, Cenab-ı Hakkın asırları, seneleri, günleri ve hatta saatları bir model yaptığını, bütün mahlukatı bu zaman içinde san'atlı eserleriyle süslendiğini belirterek bütün bunların tesadüfle izah edilmeyeceğini nazara verir:

"Hem O Kadir-i Mutlak, herbir asrı, herbir seneyi, herbir günü bir model yaptığı gibi, ruy-i zemini (yeryüzü), herbir dağ ve sahrayı, bağ ve bostanı, herbir ağacı birer model yapmıştır. Vakit-bevakit, taze taze birer kâinatı zeminde kuruyor, birer yeni dünyayı icad ediyor. Birer âlemi alıp da diğer muntazam bir âlemi getiriyor... Her baharda, herbir ağaca sündüs misal taze bir çarşaf giydiriyor..."

İşte şu işleri nihayetsiz hüsn-ü san'at ve kemal-i intizam ile yapan ve şu birbiri arkasında gelen ve zaman ipine takılan seyyar âlemleri, nihayet hikmet ve inayet ve kemal-i kudret ve san'at ile değiştiren Zât; elbette gayet Kadîr ve Hakimdir. Nihayet derecede Basir ve Alimdir. Tesadüf O'nun işine kaşamaz"40.

Atomların harekâtı

Bediüzzaman, atomlardaki harekâtın veya sükûnetin başboş olmadığını, muhit bir ilim sahibinin kuvvet ve kudretine dayandığını nazara verir:

"Her zerrede; hem harekâtında, hem sükûnetinde, iki güneş gibi iki nur-u Tevhid (birlik nuru) parlıyor. Çünkü... Herbir zerre, eğer me'mur-u İlâhî olmazsa; ve onun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse ve İlim ve Kudretiyle tahavvül (değiştirme) etmezse; o vakit herbir zerrenin nihayetsiz bir ilmi, hadsiz bir kudreti, herşeyi görür bir gözü, herşeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım geliyor"41.

Bunun sebebini de şöyle açıklıyor:

"Havanın herbir zerresi, herbir zihayâtın cismine, herbir çiçeğin meyvesine, herbir yaprağın binasına girip işleyebilir. Halbuki onların teşkilatlanma ayrı ayrı tarzıdır, başka başka nizamları var. Bir incir meyvesinin fabrikası faraza çuha makinesi gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır ve hâkeza!.. Öyle ise: O hizmet eden zerrelere, ya bir ilmi muhit sahibinin izin ve emriyle ve ilim ve iradesiyle işliyorlar veyahut kendisinde öyle bir muhit ilim ve kudret bulunmak lâzım geliyor..."42.

Ona göre; bir ilahî kabul etmeyen, atomlar adedince ilahları kabule mecbur olur. Çünkü herbir atomun yaptığı iş; ancak muhit bir ilim, irade ve kuvvetle mümkündür. Nitekim bu hususu şöyle ifade eder:

"Sırr-ı Vahdetle yalnız bir Vâhid-i Ehadî'nin eseri olabilen gayet muntazam bir masnu'u vâhidi, o hadsiz zerreye isnad etmek; zerre kadar şuuru olan bunun pek zahir bir muhal belki yüz muhal olduğunu derkeder"43.

"Eğer herşey Kadîr-i Mutlak'a verilmezse, bir tek Allah'a mukabil, nihayetsiz, belki zerrât-ı kâinat adedince ilahları kabul etmek gibi, yüz derece muhal içindeki bir muhal mevcut kabul etmek gibi bir divanelik hezeyanına düşmek lâzımdır"44.

Cansız âlemden canlılık âlemine terakki

Bediüzzaman elementlerin; bitki, hayvan ve insan vücudunda görev almalarıyla, cansız âlemden canlılık mertebesine yükseldiklerini ve ahirete uygun hale geldiklerini kabul eder:

"...Zihayât cisimlerde zerrat harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerrelere nurlandırmaktır. Güya cism-i hayvanî ve insanî, hatta nebatî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misafirhane, bir kışla, bir mektep hükmündedir ki; camid (cansız) zerrelere ona girerler, nurlanırlar.

Adeta bir talim ve tâlimata mazhar olurlar, letafet peyda ederler. Birer vazifeyi görmekle âlem-i bekâya (ebedî âleme) ve bütün ezasıyla hayattar olan dar-ı ahirete zerrat olmak için liyakat kesbederler"45.

Kur'an-ı Kerim açısından tahavvülât

Bediüzzaman, atomların hareket ve hal değiştirmelerini İslâmiyet açısından şöyle değerlendirir:

"Kur'an-ı Hakim'in hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerratin pek çok gayeleri, hikmetleri ve vazifeleri vardır... Numune olarak birkaçına işaret ediyoruz.

"Birincisi: "Cenab-ı Vacibü'l Vücudun tecelliyat-ı îcadiyesini tecdit ve tazelenirmek için bir tek ruhu model gibi ederek, her sene mu'cizat-ı kudretinden taze birer ceset giydirmek... Birtek hakikatı başka başka suretlerde göstermek ve kâinatların ve âlemlerin ve mevcudatların, taife taife arkasından gelmelerine yer vermek ve zemin hazırlamak için Fatır-ı Zülcelâl kudretiyle, zerrati tahrîk ve tavzif etmiştir (vazifelenmiştir).

"İkincisi: "Mâlikü'l Mülk-ü Zülcelâl; şu dünyayı, bâhusus (özellikle) ruy-u zemin tarlasını bir mülk suretinde yaratmıştır... İşte şu zemin yüzündeki tarlasında, zerrati hikmetle tahrîk ederek, intizam dairesinde tavzif edip, her asırda, her fasılda, her ayda, belki her günde, belki her saatta mu'cizat-ı kudretinden yeni yeni birer kâinat gösterir, yeryüzü avlusuna başka başka mahsulat veririr..."

"Üçüncüsü: "Nihayetsiz tecelliyat-ı Esmâ-i İlahiyyenin nakışlarını göstermekle, o esmânın (isimlerin) cilveleri ifade için mahdut bir zeminde hadsiz nukuş (nakışlar) göstermek, küçük bir sahifede nihayetsiz maânileri (manaları) ifade edecek olan hadsiz âyâtları (deliller) yazmak için Nakkaş-ı Ezelî zerrati, kemal-i hikmetle tahrîk edip kemal-i intizamla tavzif etmiştir. Evet, geçen senenin mahsulâtıyla şu senenin mahsulâtının mahiyetleri bir hükmündedir. Fakat, maânileri başka başkadır..."

"Dördüncüsü: "Hadsiz âlem-i misal gibi gayet geniş âlem-i melekût ve gayr-i mahdut sair uhrevî âlemlere birer mahsulât veya tezminat veya levazimat gibi onlara münasip şeyleri yetiştirmek için şu dar mezraa-ı dünyada, zemin yüzünün tezgâhında ve tarlasında Hakim-i Zülcelâl, zerrati tahrîk edip; kâinatı, seyyale ve mevcudatı, seyyare ederek; şu küçük zeminde o pek büyük âlemlere pek çok mahsulât-ı mânevîyeyi yetiştiriyor..."

"Beşincisi: "Nihaysiz kemal-i İlâhiyeyi, hadsiz cevalât-ı cemaliyeyi ve gayetsiz tecelliyat-ı celâliyeyi ve gayr-i mütenâhî (sonsuz) tesbihat-ı Rabbâniyeyi şu dar ve mahdud zeminde ve mütenâhî (sonlu) ve az bir zamanda göstermek için zerrati kemâl-i hikmetle kudretiyle tahrik edip, kemâl-i intizamla tavzif ederek; mütenâhî bir zamanda, mahdud bir zeminde gayr-i mütenâhî tesbihat yaptırıyor..."

"Daha bu beş numune gibi belki beşbin hikmetle tahrik olunan zerratin tahavvülâtını, o akılsız feylesoflar hikmetsiz zannetmişler ve hakikatte; bir enfûsî (kendi içinde) diğeri âfâki (dışında, hariçte) hareket-ı cezbekârane zikir ve tesbih-i İlâhî ile Mevlî gibi zikreden ve deverana kalkınan o zerrelere, kendi kendine, sersem gibi dönüp oynuyorlar zu'metmişler (yanlış zan).

"İşte bundan anlaşılıyor ki; onların ilimleri ilim değil, cehildir. Hikmetleri hikmetsizdir"46.

Görüldüğü gibi Bediüzzaman, atomların hem kendi içlerindeki ve hem de diğerleri arasındaki hareketinin gayesini beş temel esasta toplamakta ve bunları; her asırda ve hatta her saatta icadını tazelemek ve yeryüzü tarlasına mahsulat verdimek, isimlerinin tecellilerini göstermek, uhrevî âlemlere münasip şeyleri yetiştirmek, onlara nihaysiz zikir ve tesbih ettirmek için Cenab-ı Hakkın atomları hareket ettirdiğini kabul etmektedir.

Âlem-i şehadetten âlem-i gayba

Eşyayı yaratma kudretinin sadece Allah'tan olduğunun bilinmesini isteyen Bediüzzaman, varlıkların gayp âleminde gelerek hale uğrayıp tekrar o âleme gönderildiğini şöyle nazara verir:

"Şu mevcudat irade-i İlâhiye ile seyyaledir (akmaktadır). Şu kâinat emr-i Rabbanî ile seyyaredir (yer değiştirmektedir). Şu mahlûkat izn-i İlâhî ile zaman nehrinde mütemadiyen akıyor. Âlem-i gayptan gönderiliyor, âlem-i şehadette (bu dünyada) vücud-u haricî giydiriliyor. Sonra âlem-i gayba muntazam yaşıyor, iniyor. Ve emr-i Rabbanî ile mütemadiyen istikbâlden gelip, hale uğrayarak teneffüs eder, maziye dökülür" (46).

Görüldüğü gibi Bediüzzaman, 18. asırdakilere göre istikbâle olan ve şimdî halî teneffüs edenlerin, gelecek asrın mazi kitasına, yani âlem-i gayba geçeceğini hatırlatıyor. İnsan da dahil bütün mahlûkatın, hem bu âleme getirilmelerinde ve hem de bu âlemden götürülmelerinde Cenab-ı Hakkın koyduğu ve idare ettiği kanunlara ister istemez tâbi olduğunu belirtiyor.

O, bütün geçmiş ve geleceğe hükmü geçmeyen hayata ve ölüme de sahip çıkamayacağını bilmesini ister:

"İşte hiç mümkün müdür ki, şu kâinatı, hey'et-i mecmuasıyla (bütünüyle) çevirmeye muktedir olmayan ve bütün zamanlara hükmü geçmeyen ve âlemleri hayata, mevte (ölüme) bir ferd gibi mazhar etmeye kudreti yetmeyen ve baharları bir çiçek gibi hayat verip, yeryüzüne takip, sonra mevt ile ondan koparıp alamayan bir zât; mevt ve imateye (öldürmeye) sahip çıkabilsin... Evet, en cüz'î bir zihayatin (canlının) mevdi dahi, hayatı gibi bütün hakaik-i hayat ve enva-ı mevt elinde bulunan bir Zat-ı Zülcelâlin kanunuyla, izniyle, emriyle, kuvvetiyle, ilmiyle olmak zorundadır"48.

Demek ki, Bediüzzaman, hayatın devamı için ilim, irade ve kudret ne kadar gerekli ise, ölüm için de aynı sıfatları bir o kadar lüzumlu görüyor. Zira, böyle bir nizam hükmetmemiş olsaydı; denizler balık, karalar da bitki ve hayvan cesedinden geçilmez, hayata mazhar olacakların ham maddeleri olan elementler bu işe koşturulamazdı.

Gaipten gelen acip kabile

Bediüzzaman baharda ağaçların ve çiçeklerin yeniden canlanmalarını, insanlara ve hayvanlara rızık olmalarını şöyle anlatır:

"İşte bak: Gaipten acip bir kabile umum hayvanatın erzakını taşıyan, nebatat ve eşcar (ağaç) kabileleridir çıkıp geliyor. Merkezleri; ağaçlara, nebatlara, dağlara benzerler. Başlarında birer tabla-i erzak taşıyorlar. İşte bak: Bu tarafta bekleyen muhtelif hayvanatın erzaklarını getiriyorlar. Hem de bak: Bu kubbede o azim elektrik lâmbası güneş, onlara ışık verdiği gibi, bütün taamlarını öyle güzel pişiriyor; yalnız pişirilecek taamlar, bir dest-i gaybi (gizli bir el ile) tarafından birer ipe takılıp -ip ve ipe takılan taam ise, ağacın ince dalları ve leziz meyveleridir- ona karşı tutuluyor"49.

Bediüzzaman meyveli ağaçları bir makineye benzetir:

"...Yüzer tezgâhları, fabrikaları, incecik dallarında taşıyor gibi hayretnüma (hayret verici tarzda) yaprakları, çiçekleri, meyveleri dokuyor, süslendiriyor, pişiriyor, bizlere uzatıyor. Halbuki çam ve katran gibi muhteşem ağaçlar, kuru bir taştan tezgâhını atmış, çalışıp duruyorlar"50.

"İşte gözümüz önünde bir dirhem... bir afyon bürzü, bir dirhem gibi bir zerdali nüveti, bir kavun çekirdeği, nasıl çuhadan daha güzel dokunmuş yapraklar, patiskadan daha beyaz ve sarı çiçekler, şekerlemeden daha tatlı ve köftelerden ve konserve kutularından daha lâtif, daha leziz, daha şirin meyveleri Hazine-i Rahmetten getiriyorlar, bize takdim ediyorlar." 51.

Bediüzzaman, elementlerden hayvanların icadını şöyle nazara verir:

"Hem de bak, bu demiri, toprağı, suyu, kömürü, bakır, gümüşü, altını gaybî avucuna aldı, bir et parçası yaptı" 51.

Neticede bu teşekkül tarzlarına vahdaniyete birer delil gösterir:

"Her birisinde o gizli Zat'tan haber veren işler var. Âdeti her biri birer turra, birer sikke gibi, o gaybî zattan haber veriyorlar." 51.

Bediüzzaman, kâinatı bahçe, arzı bir ağaç gibi mütalaa eder:

"Demek herbir meyve öyle bir mühr-ü vahdettir ki; onun ağacı olan arzın ve onun bahçesi olan kâinat kitabının kâtibini ve Sanî'ini bildirir ve vahdetini gösterir" 52.

"Bir bahçede bir sarı çiçek, o bahçe nakkaşının bir mührü hükmündedir. O çiçek mührü kimin ise, bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, o zatın kelimeleri hükmünde olduğuna ve o bahçe dahi onun yazısı olduğuna, açık bir surette delâlet ediyor" 53.

Dökülmeyen denizler

Bediüzzaman dünyanın dönüşü ve denizlerin durumuna şöyle işaret eder:

"Hayatdârâne mütemadiyen çalkalanan ve dağılmak ve dökülmek ve istila etmek fitratında olan denizler, arzı kuşatıp, arz ile beraber gayet süratli bir surette bir senede yirmibeşbin senelik bir dairede koşturulduğu halde; ne dağılırlar, ne de dökülürler ve ne de komşularındaki toprağa hücum ederler.

Demek gayet kudretli ve azametli bir zâtın emriyle ve kuvvetiyle dururlar, gezerler, muhafaza olurlar" 54.

Genetik hususiyetler

Bediüzzaman, insanla kâinatın münasebetini ve canlıların genetik hususiyeti için şu ifadeyi kullanılır:

"...Kalem-i Kudret (Kudret kalemi), âlemin ki tab-ı kebirinde ne yazmış ise, icmalini, mahiyet-i insaniyede yazmıştır. Kalem-i kader, dağ gibi bir ağaçta ne yazmış ise, tımkak gibi meyvesinde dahi dercetmiştir" 55.

Yumurta ve spermelerin madde itibarıyla birbirlerine benzemelerine rağmen, kader programı tâbir ettiği genetik yapılarına dikkati çeker:

"Hem madem ruh cisme hakim olduğu gibi; câmid (cansız) maddelerde dahi kaderin yazdığı evamir-i tekviniyye (yaradılışa ait kanun ve nizamlar), o maddelere hâkimdir. O maddeler kaderin manevi yapısına göre mevki ve nizam alabilirler. Meselâ: Yumurtaların envaında (çeşitlerinde) ve nutfelerin aksamında (kısmalarında) ve çekirdeklerin esnafında (sınıflarında) ve tohumların encasında (cinslerinde) kaderin ayrı ayrı yazdığı evamir-i tekviniyye cihetiyle ayrı ayrı makam ve nur sahibi oluyorlar. Ve o madde itibarıyla mahiyetleri bir hükmünde olan o maddeler, hadsiz muhtelif mevcudata menşe oluyorlar" 56. İnsanın madde ve ruh yapısı itibarıyla kâinatın küçük bir numunesi olduğunu, kâinata gerek maddî ve gerekse manevî ne varsa insanda misali bulunduğunu belirtir:

"Nasıl ki insanın anasırları, kâinatın unsurlarından; ve kemikleri; taş ve kayalarından ve saçları nebat ve eşcanından ve bedeninde cereyan eden kan ve gözünden, kulağından, burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı sular, arzın çeşmelerinden ve madenî sularından haber veriyorlar, delâlet edip onlara işaret ediyorlar. Aynen öyle de, insanın ruhu âlem-i ervahtan (ruhlar âleminde) ve hafızaları levh-i mahfuzdan ve kuvve-i hayaliyeleri, âlem-i misalden... Ve hakeza... Her bir cihazı bir âlemden haber veriyorlar ve onların vücutlarına kat'î şahadet ederler" 57.

Hayat nedir?

Bugün biyolojinin izahtan aciz kaldığı konulardan birisi, hayatın yani canlılığın tarifi ve mahiyetinin ne olduğudur. Bediüzzaman konuya değişik açılardan yaklaşır ve daha ziyade hayatın verilmişindeki gayeye dikkati çeker. Cansız bir varlığın çevresiyle münasebetinin sadece bulunduğu mekân itibarıyla olduğunu, ama ona hayat girince bütün kâinatla alâkadar hale geldiğini belirtir:

"Hayat, şu kâinatın en ehemmiyetli gayesi... Hem en büyük neticesi, hem küçük bir mahlûku bir kâinat hükmüne getiren mu'cizekâr bir hakikatı, hem güya, kâinatın bir zihayatta yerleşmesine vesile oluyor gibi; koca kâinatın bir nevi fihristesini o zihayatta göstermekle beraber, o zihayati ekser mevcudatla münasebettar ve küçük bir kâinat hükmüne getiren en harika bir mu'cize-i kudrettir" 58.

Hayatın, bahusus insan hayatının gayesi ve şu muhteşem kâinatın vazifesinin ne olduğu sorusu, bütün insanlığı, Hz. Âdem'den beri meşgul edegelmiştir. Bediüzzaman, buna gayet kısa ve öz olarak şöyle cevap verir:

"Bu hayat, madem kâinatın en büyük neticesi ve azametli gayesi ve en kıymetli meyvesidir; elbette bu hayatın dahi kâinat kadar büyük bir gayesi, azametli bir neticesi bulunmak gerektir. Çünkü; ağacın neticesi meyve olduğu gibi meyvenin de çekirdeği vasıtasıyla neticesi, gelecek bir ağaçtır. Evet, bu hayatın gayesi ve neticesi hayat-ı ebediye olduğu gibi, bir meyvesi de, hayatı veren Zât-ı Hay ve Muhiyye karşı şükür ve ibadet ve hamd ve muhabbetir ki; bu şükür ve muhabbet ve hamd ve ibadet ise hayatın meyvesi olduğu gibi, kâinatın gayesidir" 59.

Görüldüğü gibi Bediüzzaman'a göre; hayatın birinci gayesi Cenab-ı Hakka karşı şükür ve hamd, diğeri de ebedî hayattır. Kâinat fabrikası da bunu temin için çalışmaktadır.

O, hayatı bir başka cihetten ele alıp, yeryüzündeki dengeye, kâinatın biyolojik tasviyeye değişik bir nazarla yaklaşır, elementlerin devri daimine dikkati çeker:

"Hem hayat, bu kâinatın tezgâh-ı âzamında öyle bir istihale makinesidir ki, mütemadiyen her tarafta tasviye yapıyor; temizlendiriyor; terakki veriyor; nurlandırıyor... Ve zerrat kabilelerine, güya hayatın yuvası; o zerrelere vazife görmek, nurlandırmak, tâlimat yapmak için bir misafirhane, bir metep, bir kışladır. Âdeta Zât-ı Hay ve Muhiyye, bu makine-i hayat vasıtasıyla; bu karanlık ve fânî ve süflî olan âlem-i dünyayı lâtifleştiriyor, ışıklandırıyor, bir nevi beka veriyor, bâki bir âleme gitmeye hazırlatıyor..." 60.

Bediüzzaman, şuur ve his ile hayat arasında da şöyle bir münasebet kurar:

"Nasıl ki hayat, bu kâinatın süzölmüş bir hülâsadır... Ve şuur ve his dahi, hayattan süzölmüş, şuurun bir hülâsasıdır... Ve ruh dahi, hayatın halis ve sâfi bir cevheri ve sabit ve müstakil zâtıdır" 61.

Başka gezegenlerde hayat var mıdır?

Bediüzzaman, diğer gezegen ve yıldızlarda hayatın varlığına da şöyle temas eder:

"Hayat olmazsa; vücut (varlık) vücut değildir... Hayat ruhun ziyasıdır. Şuur, hayatın nurudur. Mademki, hayat ve şuur bu kadar ehemmiyetlidirler... Madem, şu biçare perişan küremiz, sergerdan (şaşkın) zeminimiz, bu kadar hadd-ü hesaba gelmez zevil-hayat (hayat sahibi) ile, zevil-ervah (ruh sahibi) ile ve zevil-idrak ile dolmuştur. Elbette sâdik bir hads ile ve kat'î bir yakın ile hükmolunur ki, şu kusur-u semâviye ve şu bürucu sâmiyenin (yüksek burçların) dahi kendilerine münasip zihayat (hayat sahibi); zîşuur (şuur sahibi) sekeneleri vardır. Balık suda yaşadığı gibi, güneşin ateşinde dahi, o nuranî sekeneler bulunur. Nar, nuru yakmaz. Belki ateş işiğâ medet verir: Madem Kudret-i Ezelîyye, bilmüşahede en âdi

maddelerden, en kesif unsurlardan hadsiz zîhayat ve zîruhu halkeder ve gayet ehemmiyetle madde-i kesîfeyi hayat vasıtasıyla madde-i latifeye çeviriyor ve nur-u hayatı herşeyde kesretle serpiyor ve şuur ziyasıyla ekser şeyleri yaldızlıyor. Elbette O Kadir-i Hakim, bu kusursuz kudretiyle, bu noksansız hikmetiyle; nur gibi, esîr gibi ruha yakın ve münasip olan sair seyyalât-ı latife maddeleri ihmal edip hayatsız bırakmaz, câmid bırakmaz, şuursuz bırakmaz. Belki madde-i nurdan, hattâ zulmetten, hattâ esir maddesinden, hattâ mânâlardan, hattâ havadan, hattâ kelimelerden zîhayat, zîşuuru kesretle halkeder ki; hayvanatın pek çok muhtelif ecnasları (cinsleri) gibi, pek çok muhtelif ruhanî mahlukları, o seyyalât-ı latife maddelerden halkeder. Onların bir kısmı melâike, bir kısmı da ruhanî ve cin ecnaslarıdır... Şu nihayetsiz feza-yı âlem ve şu muhteşem semâvat burçlarıyla yıldızlarıyla zîşuur, zîhayat, zîruhlarla doludur” 62.

Bediüzzaman’a göre; kâinattaki bütün yıldız ve gezegenler hayattar mahluklarla şenlendirilmiştir. Cenab-ı Hak her mekâna uygun şuur, ruh ve hayat sahibi varlıkları yaratmıştır. Hattâ merkezinde sıcaklığı 15 milyon dereceye ulaşan güneşte bile, oraya münasip hayata mazhar varlıklar mevcuttur. O, gayet mantıklı bir kıyaslama ile, balığın suda, insanın karada yaşadığı gibi, havasız yıldızlarda da yaşanabileceğini tereddütsüz kabul eder. Şu kesif, katı ve cansız topraktan milyonlarca canlının yaratılmış olmasını ona delil gösterir.

Dünyada anaerobik (havasız) ortamda canlıların mevcudiyeti, bir gram toprakta 7 milyara yakın canlıların barınabileceği hatırlanınca, Bediüzzaman’ın tesbitinin ne kadar yerinde olduğu anlaşılır.

Dünyanın öküz ve balık üzerinde durması

Geçmişte fen ve İslâm felsefesi arasında tartışmaya sebep olan konulardan birisi de; dünyanın balık ve öküz üzerinde durduğu meselesidir. Bediüzzaman bu konuda da her iki tarafı tatmin edecek şekilde izahatta bulunmuştur:

“Bu defaki sualinizde diyorsunuz ki: ‘Hocalar diyorlar: Arz, öküz ve balık üstünde duruyor. Halbuki arz, muallâka bir yıldız gibi gezdiğini coğrafya görüyor. Ne öküz var ne de balık.’

Elcevap: İbn-i Abbas (r.a.) gibi zatlara isnat edilen sahih bir rivayet var ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalatü Vesselâmdan sormuşlar: ‘Dünya ne üstündedir?’ Fermanı: ‘Alessevri vel hut’ (öküz ve balık). Bir rivayette bir defa ‘Alessevri’ demiş, diğer defa da ‘Ale hut’ demiştir” 63.

Bediüzzaman, burada meselenin yanlış anlaşılmasına cahillerin bazı benzetme ve temsilleri hakikat telakki etmesinin sebep olduğunu belirtir:

“Teşbih ve temsiller... İlmî elinden cehlin eline düştükçe, müruru zamanla (zamanın geçmesiyle) hakikat telakki edilir... İşte Sevr ve Hut namıyla iki büyük melek, bir teşbih-i lâtif-i kudsi (lâtif bir benzetme) ile ve manidar bir işaretle Sevr ve Hut namıyla tesmiye edilmişler (isimlendirilmişler). Kudsi ulvi lisan’ı Nübüvvetten umumun lisanına girdikçe, o teşbih hakikate inkılâb etmiş, âdeta gayet büyük bir öküz ve dehşetli bir balık suretini almışlar. 64

Bediüzzaman bu hadisin üç şekilde anlaşılabilmesini belirtir:

“Birinci vecih: ‘Cenab-ı Hak... Kürre-i arza dahi iki melek, nâzir ve hamele olarak tayin etmiştir. O meleklerin birinin ismi ‘Sevr’ ve diğerinin ismi ‘Hut’dur. Ve o namı vermesinin sırrı şudur ki: Arz iki kısımdır. Biri su; biri toprak. Su kısmını şenlendiren, insanların medar-ı hayatı olan ziraat, öküz iledir ve öküzün omuzundadır...’

“İkinci vecih: ‘Meselâ, nasıl ki denilse: ‘Bu devlet ve saltanat hangi şey üzerinde duruyor?’ Cevabında: ‘Alesseyfi vel kalem’ denilir. Yani ‘asker kılıncının şecaatine ve me’mur kaleminin dirayetine ve adâletine istinad eder.’ Öyle de: Kürre-i arz madem zîhayatın (canlının) meskenidir ve zîhayatın kumandanları da insandır ve insanın ehl-i sevâhil (sahil) kısmının kısm-ı âzâminin (ekseriyetinin) medar-ı taayyüşleri (geçim vesilesi) balıktır ve ehl-i sevâhil olmayan kısmının kısm-ı âzâminin medar-ı taayyüşleri, ziraatle, öküzün omuzundadır ve mühim bir medar-ı ticareti de balıktır. Elbette devlet, seyf ve kalem üstünde durduğu gibi, kürre-i arz da, öküz ve balık üstünde duruyor denilir. Zira ne vakit öküz çalışmazsa ve balık milyon yumurtayı birden doğurmazsa, o vakit insan yaşayamaz, hayat sükût eder...’

“Üçüncü vecih: ‘Eski kozmoğrafya nazarında güneş gezer. Güneşin her otuz derecesini bir burç tâbir etmişler. O burçlardaki yıldızların aralarında birbirlerini raptedecek farazî hatlar çekilse, bir tek vaziyet hasıl olduğu vakit, bazı esed (arşın) suretini, bazı balık mânâsına hut suretini göstermişler. O münasebete binaen o burçlara o isimler verilmiş. Şu asrın kozmoğrafya nazarında ise, güneş gezmiyor... Güneş bedeline kürre-i arz geziyor... Kürre-i arz her ayda burç-u semaviyenin (semavi burçlarının) birinin gölgesinde ve misâlinindedir. Güya arzın medar-ı senevisi bir âyine hükmünde olarak semavî burçlar, onda temessül ediyor...’

“İşte bu vechile Resul-i Ekrem Aleyhissalatü Vesselâm, gayet derin ve çok asır sonra anlaşılacak bir hakikate işaretten bir defa ‘Alessevri’ demiş. Çünkü, kürre-i arz, o sual zamanında Sevr Burcunun misâlinde idi. Bir ay sonra sorulmuş, ‘Alehut’ demiş. Çünkü, o vakit kürre-i arz, Hut Burcunun gölgesinde imiş” 65.

On iki gezegen

Bugün henüz daha on bir gezegenin varlığı ileri sürülüyor. Halbuki Bediüzzaman Said Nursî yaklaşık elli sene önce on iki gezegenden bahsediyor ve ilmin hayalen ulaşamadığı yere, ispat parmağını basmakla İslâmiyetin ileri görüşlülüğünü ortaya koyuyor:

“Şu kâinat lambaları olan güneş, kâinat Sâniinin vücuduna ve vahdaniyetine güneş gibi parlak ve nuranî penceredir. Evet, manzume-i şemsiyye denilen küremizle beraber on iki seyyare: Cımleri, küçüklük-büyükük itibarıyla pek çok muhtelif ve mevkileri, uzaklık-yakınlık noktasında pekçok mutefâvit ve sür’at-i hareketleri, çok mütenevvî olduğu halde kemâl-i intizam ve hikmet ile ve kemal-i mizan ile ve bir saniye kadar şaşımaz hareketleri ve deveranları ve güneş ile câzibe kanunu tâbir edilen bir kanun-u İlâhî ile bağlanmaları... Büyük bir mikyasta bir azamet-i kudret-i İlâhiyyeyi ve Vahdâniyyet-i Rabbanıyyeyi gösterir”66.

Esir maddesi

Bediüzzaman, esir maddesi gibi ilim sahasında mahiyeti tartışmalı konulara da oldukça geniş yer verir. Kâinatın boş olmadığını, “esir” adı verilen bir madde ile dolu bulunduğunu elektrik, ısı ve ışığın bununla nakledildiğini belirtir:

“Fennen ve hikmeten sabittir ki, bu haddi yok feza-yı âlem, nihayetsiz bir boşluk değil, belki ‘esir’ dedikleri bir madde ile doludur... Ecrâm-ı elviyenin cazibe ve dağa gibi kanunlarının rabıtası ve ziya ve hararet ve elektrik gibi maddelerdeki kuvvetlerin nâşiri ve nâkili, o feza-yı dolduran bir madde mevcuttur” 67.

O, esiri bir cihetle kâinattaki varlıkların yazıldığı latif bir mürekkebe, bir diğer açıdan da hububat tarlası olarak ele alır:

"Sânî-i Zülcelâl'in... Lâtif bir mürekkebi kitabeti ve en nazenin hulle-i icâdâtı ve bir maye-i masnuatı ve mezraa-i hububatı olan esir maddesini..." 68.

"Esir maddesi yaratıldıktan sonra, Saniin ilk icatlarının tecellisine merkez olmuştur. Yani, esiri halkettikten sonra, cevâhir-i feride (atom) kalbetmiştir" 69.

Bediüzzaman'a göre atomların aslı esir maddesidir.

O, esir maddesinin sıkça şekil değiştirdiğini kabul eder:

"Vücudun (varlığın) en zayıf mertebesi ve incelik derecesi en müteğayyir (değişen), mütehavvil (bir halde durmayan) tavrı ve en ziyade mekâna dağılmış olan hadsiz kesretli bir maddî madde olan esir..." 68

O, uzaydaki yıldızların esir maddesi içinde bulduklarını ve hattâ bütün uzayın esir ile dolu olduğunu ifade eder.

"Kürre-i arzdan bin defa büyük milyonlar küreler, yıldızlar direksiz olarak havadan daha lâtif olan madde-i esiriye içinde kısmen durdurulmuş, kısmen vazife için seyahat ettiriliyor." 70

Bediüzzaman esir maddesinin su gibi diğer varlıkların aralarına nüfuz ettiğini ve hatta ayrı ayrı şekiller de bulunduğunu nazara verir:

"Madde-i esiriye mevcudata nazaran akıcı bir su gibi mevcudatın aralarına nüfuz etmiş bir maddedir... Madde-i esiriyyenin, yine esir olarak kalmak şartıyla, sair maddeler gibi muhtelif teşekkülatı ve ayrı ayrı nevileri vardır. Buhar ile su ve bunun teşekkülatları gibi" 71.

O, yedi kat semanın da bu esir maddesinden yapıldığını bildirir:

"Evet, nasıl ki, buhar, su, buz gibi havaî, mayi (akıcı), câmid (cansız) üç nevi eşya aynı maddeden oluyor. Öyle de; madde-i esiriyyeden dahi yedi nevi tabaka olmasını hiçbir mâni-i akli olmadığı gibi, hiçbir itiraza medar olamaz... Kadîr-i Zülcelâl, esir maddesinden yedi kat semavatı halkedip tasviye ederek gayet dakiki ve acip bir nizam ile tanzim etmiş ve yıldızları içinde zer'edip ekmiştir" 67.

Bediüzzaman, esir maddesinin bir atomun üzerine esirle bir Kur'an yazabilecek kadar küçük olduğunu ifade eder:

"...Belki o maddenin zerreden (atom) çok derece daha küçük olan zerreleri..." 71.

Ger (eğer) kalem-i Kudretle bir cüz'î fert (atom) üstüne esirin cevahir-i ferdiyle yazılsa bir Kur'an..." 72.

Bediüzzaman'ın esir hakkındaki görüşleri şöyle özetlenebilir:

1. Esir, atom ve elementlerin tarlası ve aslıdır.
2. Esir maddesi, bir atom üzerine esir zerreleri ile bir Kur'an yazılabilecek kadar küçüktür.
3. Galaksileri teşkil eden yıldızlar, esir maddesi içinde yüzmektedir.
4. Çok lâtif ve akıcı olan esir, su gibi herşeyin arasına girmekte, hattâ atomun çekirdeği ile elektronları arasını dahi doldurmaktadır.
5. Esir, ziya, hararet, elektrik gibi kuvvetleri yayıp nakletmede görev almakta, çekme ve itme kanunlarının da rabitası durumunda bulunmaktadır.

Acb-üz-Zeneb

İnsanın yeniden dirilişiyle alâkalı bir hadiste; "Acb-üz-zeneb" tâbir edilen kuyruk sokumundaki küçük bir kemiğin ikinci yaratılıştaki temel olacağı belirtilir. Bu hadisten çoğu zaman maddî bir kemik anlaşılmış ve medarı münakaşa olmuştur.

Bediüzzaman'ın konuya yaklaşımı ise, bugünün telakki tarzına uygundur ve acb-üz-zeneb'i atom seviyesinde mütalâa eder:

"Nüveler ve tohumlar hükmünde olan ve hadiste 'acb-üz-zeneb' tabir edilen eczâ-i esasiyye ve zerrat-ı asliyye, ikinci neş'e için kâfi bir esastır, temeldir. Sâni-i Hakîm, beden-i insaniyi onların üstünde bina eder" 73.

Bir başka eserinde de bu dirilişi; çekirdekten ağacın, tek hücreden yüksek yapılı canlıların yaratılmasına benzetir:

"...Nebatatın tohumları gibi 'acb-üz-zeneb' tâbir edilen bir kısım zerrelere, insanın tohumu hükmünde olup, haşirde o zerrelere üzerine beden-i insani neşv-ü nema ile teşekkül eder" 74.

Evrım

Canlı ve cansız varlıkların nasıl ortaya çıktığı ve günümüze kadar ne gibi değişiklikler geçirdiği hususundaki tartışmalar, son iki asırdır artan bir dozda devam ediyor. Bu hususta evrimcilerin öncülüğünü ettiği yaygın kanaat; yüksek yapılı canlıların, aşağı yapıllardan silsile halinde ve tesadüfen teşekkül ettiği tarzındadır.

Bediüzzaman, insanın embriyo safhasında geçirdiği merhalelere dikkati çeker. Vücuttaki hücrelerin büyük bir kısmının her sene değiştiğini hatırlatır ve bunların ancak kasdı bir ilim ve irade ile olabileceğini nazara verir.

"Evvelâ insanın vücuduna bak. Nasıl tavırdan tavıra, yani nutfeden alakaya, alakadan mudğaya, mudğadan et ve kemiğe, et ve kemikten insan suretine bir kast, bir irade ve bir ihtiyar altında mahsus kanunlarla, muayyen nizamlarla, muntazam hareketlerle intikal ettiğini ve kalıptan kalıba girip çıktığını gör. Sonra insanın bekasına dikkat et. İnsan, bu vücut libasını her sene değiştirir. Bu vücut değişmesi; bedendeki hücrelerin (hücrelerin) yıkılıp yapılmasıyla olur... Evet, fennî bir nazarla dikkat edilirse anlaşılır ki, o zerrenin hareketi körü körüne tesadüf eseri değildir. Çünkü o zerre, hangi mertebeye girerse, o mertebenin nizamına tâbi olur. Ve hangi bir tavra intikal etmiş ise, onun muayyen kanunu ile amel etmiştir" 75.

Bediüzzaman, herbir türün müstakilen ve en kâmil bir şekilde yaratıldığını kabul eder:

"Cenab-ı Hak, hususî eserlerine menşe' ve kendisine lâyük kemalatına me'faz olmak üzere her ferde ve her nev'e has ve müstakil bir vücut vermiştir. Ezel cihetine sonsuz olarak yanıp giden hiçbir nev'î yoktur. Çünkü bütün enva' (neviler), imkândan vücub dairesine çıkmamışlardır. Ve teselsülün de bâtil olduğu meydandadır. Ve âlemde görünen şu tegayyür ve tebeddül ile bir kısım eşyanın hudusu, yani yeni vücuda geldiği de göz ile görünür. Bir kısmının da hudusu, zaruriyet-i aklıye ile sabittir. Demek hiçbir şeyin ezeliyeti cihetine gidilemez. Ve keza ilm-ül hayvanat ve ilm-ül nebatta isbat edildiği gibi, enva'in sayısı iki yüzbine balıdır. Bu nevi'ler için bir âdem ve birer evvel-baba lâzımdır. Bu evvel-babalann ve âdemlerin daire-i vücubda olmayıp, ancak mümkünattan olduklarına nazaran, behemahal vasıtasız, kudret-i İlâhiyeden vücuda geldikleri zaruridir. Çünkü bu nevi'lerin teselsülü, yani sonsuza uzayıp gitmeleri bâtil. Ve bazı nevi'lerin başka nevi'lerden husule gelmeleri tevehhümü de bâtildir. Çünkü iki nevi'den doğan nev', alelekser ya akımdır veya nesli inkıtaa uğrar; tenasül ile bir silsilenin başı olamaz.

"Hülâsa: Beşeriyet ve sair hayvanatın teşkil ettikleri silsilelerin mebdai, en başta bir babada kesildiği gibi, en nihayeti de son bir oğulda kesilip bitmektedir" 76.

Ona göre farklı türlerin silsile halinde birbirinden hasıl olması söz konusu değildir. Her nevin bir babası vardır ve bu doğrudan yaratılmıştır. Bunun sonu da oğul bir ferttir. Bir başka nev'in (*) babası olamaz.

Bediüzzaman, sadece nev'lerin müstakil yaratıldığını kabul etmekle kalmıyor, herbir ferdin kendine has ve müstakil hususiyetlerine de dikkati çekiyor. İnsanlık vasfında bütün insanlar ortak olmakla beraber, herbir ferdin hem simasındaki ve hem de ruh âlemindeki farklılığı nazara veriyor: Bunun da tabiat veya tesadüfle izah edilemeyeceğine dikkati çekiyor.

(*) Buradaki "nev" kelimesi aslında bugünkü manada türün tam karşılığı da değildir. Kaldı ki "tür" tarifi üzerinde de botanikçilerle zoologlar arasında tam bir görüş birliği yoktur. Nev' kelimesini, belirli ve sabit genetik potansiyele veya bir gen havuzuna sahip popülasyon olarak almak mümkün görünür.

1 . Prof. Dr. Adem TATLI

1947 yılı Korkuteli doğumlu. Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesi (1966), Ankara Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü mezunu. Tokat İlköğretmen Okulunda iki yıl (1970-1971) öğretmenlik yaptıktan sonra, 1971'de Atatürk Üniversitesi Temel Bilimler Yüksek Okuluna asistan olarak girdi. Burada doktorasını verdi, doçentliğe yükselerek 1982'de Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesine geçti. 1988'den beri Konya-Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde profesör ünvanıyla öğretim üyeliği görevini sürdürüyor. Makaleleri, 1987-1988 yılları arasında Zafer dergisinde; 1984-1988 yılları arasında Sur dergisinde; 1974-1980 yılları arasında Yeni Asya Gazetesinde ve 1986 yılında Tercüman Gazetesinde yayımlandı.

Eserleri:

Fosiller ve Evrim (Çeviri, 1984), Evrim Teorisi Hakkında Rapor Özeti (1985), Yaratılış, Evrim ve Halk Eğitimi (Çeviri, 1985), Yaratılış Modeli (Çeviri, 1985), Merak Ettiklerimiz (1988).

Ayrıca uzmanlık dalında yayınlanmış eserleri de vardır.

2. Nursî, Bediüzzaman Said, Muhâkemat, Sözlere Yayınevi, s. 34, İstanbul 1977.

3. Nursî, Bediüzzaman Said, Sünuhat, Sözlere Yayınevi. s. 18, İstanbul 1977.

4. Nursî, Bediüzzaman Said, Muhâkemat, s. 35.

5. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, Sinan Matbaası, s. 77, İstanbul 1960.

6. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 275.

7. Nursî, Bediüzzaman Said, Muhâkemat, s. 32.

8. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 79.

9. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 57.

10. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 523.

11. Nursî, Bediüzzaman Said, Muhâkemat, s. 24.
12. Nursî, Bediüzzaman Said, Muhâkemat, s. 18.
13. Nursî, Bediüzzaman Said, Mektubat, s. 451.
14. Nursî, Bediüzzaman Said, Hutbe-i Şamiye, s. 19.
15. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 80.
16. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 71.
17. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 80.
18. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 84.
19. Nursî, Bediüzzaman Said, Tarihçe-i Hayat, s. 79.
20. Nursî, Bediüzzaman Said, Divan-ı Harb-i Örfî, Sözlere Yayınevi, s. 62, İstanbul 1978.
21. Nursî, Bediüzzaman Said, Divan-ı Harb-i Örfî, s. 59.
22. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 51.
23. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 321.
24. Nursî, Bediüzzaman Said, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 7.
25. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 15.
26. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 182.
27. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 215.
28. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 216.
29. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 365.
30. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 261.
31. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 170.
32. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 216.
33. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 727-728.
34. Kâha, Edip, Yoktan Var Edilemez mi? Merak Ettiklerimiz, Ed. Tatlı, A. 1985.
35. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 182-183.
36. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 178-322.
37. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 172.
38. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 167.
39. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 170.
40. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 204-205.
41. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 582.
42. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlere, s. 582-583.
43. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 170.

44. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 309.
45. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 588.
46. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 584-586.
47. Nursî, Bediüzzaman Said, Mektubat, s. 220.
48. Nursî, Bediüzzaman Said, Mektubat, s. 221.
49. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 297.
50. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 294.
51. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 293.
52. Nursî, Bediüzzaman Said, Şualar, s. 174.
53. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 301.
54. Nursî, Bediüzzaman Said, Şualar, s. 112.
55. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 295.
56. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 590-591.
57. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 336.
58. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 310.
59. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 311-312.
60. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 310-311.
61. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 317.
62. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 536-538.
63. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 83.
64. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 84.
65. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 85-86.
66. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 714.
67. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 60-61.
68. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 323.
69. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 215.
70. Nursî, Bediüzzaman Said, Lem'alar, s. 332.
71. Nursî Bediüzzaman Lem'alar, s. 323-324.
72. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 774.
73. Nursî, Bediüzzaman Said, Sözlər, s. 555.
74. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 62.
75. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 61-62.
76. Nursî, Bediüzzaman Said, İşârâtü'l-İcaz, s. 98-99.

YANLIŞ TANITILMAYA ÇALIŞILAN BİR DAHİ

Ahmet Akgündüz¹

1293 Rumi ve 1876 miladi yılında Bitlisin Hizan kazasının Nurs köyünde dünyaya gelen, 22 Mart 1960 tarihinde Urfa'da dar-ı bekaya intikal eden Bediüzzaman gibi 80 sene dolu bir hayat yaşamış bir dahi ve müceddid hakkında, bize verilen kısa bir zaman içerisinde doyurucu bir şeyler söylememizi bizden beklemelisiniz. Ancak "bir şey tamamıyla elde edilmese de, tamamıyla de terk edilmemeli" kaidesine, denizden bir katre mesabesinde bazı hakikatları burada ifade etmek istiyorum. Söyleyeceklerimizi ana başlıklarıyla özetleyeceğiz:

Cumhuriyet nesli Bediüzzaman'ı yanlış tanıyor

Tarih bize gösteriyor ki, başta peygamberler ve onların gerçek mirasçıları olan din adamları olma üzere, insanlık alemi, büyük insanların kıymetlerini zamanında tam takdir edememişlerdir. Sonradan ise, bu takdir edememenin cezasını, hem muasır olan insanlar ve hem de onların nesilleri çekmişlerdir. Hemen hemen bütün peygamberler, bu fikrimize müşahhas birer misal olarak verilebileceği gibi, İmam-ı Azam ve Ahmed bin Hanbel gibi İslam Alimleri de, bu acı hükmü teyid eden canlı misallerdendir. Tespitlerimize göre aslında tam anlaşılamayan şahsiyetlerin bu asrımızdaki en güzel misali de, tebliğimizin mevzuunu teşkil eden Bediüzzaman Said Nursi'dir. İslami ilimlerdeki dâhiyane vukufu, hususan iman hakikatleri mevzuundaki asrın anlayışına uygun ve harika izahları ve seksen yıllık istikametle hak üzerinde devam eden Allah, din ve millet-i İslamiye uğrunda gayret ve mücahedeleri bütün İslam aleminde duyulduğu ve takdir edildiği halde, hala kendi ülkesinde yanlış tanınan veya tanıtılmak istenen bir şahsiyet var; o da Bediüzzaman. Bu yüz karası hale, Türk ilim adamının ve münevver Türk araştırmacılarının çok kısa bir zamanda son vermeleri gerekmektedir; aksi takdirde tarih, gözünü kapayıp gündüzü kendisine gece yapanları çok kötü yarğalayacaktır.

Cumhuriyet nesli, Bediüzzaman'ı yanlış tanımaktadır ve daha doğrusu, senelerdir devletin bütün imkânları ve bu kalemin türünden aydınlar kullanılarak, Bediüzzaman Cumhuriyet nesline kötü tanıtılmaya çalışılmıştır. Onun mücadelesini tanımayan ve eserlerini okuyup talebelerini görmeyen, cahil veya aydın her Cumhuriyet nesli, Bediüzzaman, Said Nursi veya Risale-i Nur kelimelerini duyunca, yapılan telkinler sonucu, Kürtçü, bölücü, gerici ve devlet düşmanı bin insan ve eser hayaline bir nevi mecbur edilmiştir. İstihbarat teşkilatımızın bu zat ve eserleri ile alakalı raporlarını; silahlı kuvvetlerimize dağıtılan bölücü faaliyetlerle alakalı bilgilendirici eserlerin konuyla ilgili bölümlerini; 12 Eylül Hareketinden sonra YÖK eliyle bütün üniversitelerimize dağıtılan bölücü örgütler kitabının ilgili başlığını ve bunların tesirinde fikrini geliştirmiş ilim adamlarımızın sohbetlerini okur yahut mütalaa ederseniz, Bediüzzaman'ı asla sevemem. Halbuki nasıl senelerce, dünyaya adalet tevzi eden ecdadımızı bize barbar ve kızıl sultanlar diye takdim etmişler, öyle de, İslam düşmanları şahsiyetinden ve eserlerinden çok korktukları Bediüzzaman ve eserlerini de öyle yanlış ve kötü tanıtmışlardır. Ancak güneşin balçıkla sıvanamayacağı hakikatini unutmuslardır. Ne acıdır ki, son 10 yıldan önceye kadar güvenilir kuvvetlerimiz de bu menfi propagandanın tesiri altında kalmıştır. Vatani için hayatını ortaya koyan bu büyük dâhiyi, bir vatan haini gibi değerlendirmiştir.

Meseleyi uzatmamak için sadece bu menfi vasıflardan birisi üzerinde duracağım. Geriye kalanları da, sizin idraklerinize havale ediyorum. Ne zaman Bediüzzaman ve onun eserlerinden bahsetseniz, siz ister Türk olun, ister Arap olun ve isterse de Osmanlı Hanedanından olun, Kürtçü damgasını yersiniz. Halbuki dünyada Kürtçülük ve risale-i Nur kadar birbirine zıt iki kelime bulunmadığı gibi, Türkiye'deki bölücü Kürtçü hadiselerle karşı, Risale-i Nurdan daha mükemmel bir panzehir asla bulunamaz. Mevzuyu isterseniz biraz açalım ve bazı müşahhas misaller verelim:

Birincisi:

Bir kısım araştırmacılar, Bediüzzaman'ın Cumhuriyetten önceki yıllarda Said-i Kürdi unvanını kullandığını da ileri sürerek, onun doğuda bir Kürt devleti kurmak gayesiyle 1918'de tesis edilen Kürt Teali Cemiyetinin üyesi olduğunu ve bölücü faaliyetlerde bulunduğunu iddia ediyorlar. Bu iddialarını desteklemek üzere, aynı cemiyetle beraber çalıştığını ileri sürdükleri Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti kurucuları arasında Bediüzzaman'ın da bulunmasını, fevkalade bir demagoji ile serrişte ediyorlar². Bu iddiaların hiçbir esasa dayanmadığını yapılacak kısa bir inceleme hemen ortaya koyacaktır.

Evvela, Osmanlı Devleti kavim ve ırk esasına değil, din esasına dayanan bir devlettir. Bu sebeple Müslüman olmak şartıyla millet farkı son 20-30 yıl bir tarafa bırakılırsa ehemmiyet arz etmediğinden, Doğudaki bazı bölgelere Kürdistan Eyaleti yahut Bilad-ı Ekrad denilmesi ve orada yetişmiş devlet veya ilim adamlarına da Kürdi lakabının verilmesi, o zatın tanınması için kullanılan resmi bir ifade tarzıydı. Said-i Kürdi lakabı bu mana ile kullanılmış ve ne zaman ki Cumhuriyet kurulur bu ifade yanlış anlaşılmaya başlanınca, bizzat Bediüzzaman bunu Said-i Nursi şeklinde değiştirmiştir. Bununla da yetinmeyip eski eserlerindeki Kürdistan veya Bilad-ı Ekrad ifadelerini dahi vilayat-ı şarkiye şeklinde değiştirdiğini neşredilen eserleri ispat etmektedir.

Saniyen:

Kürt Teali Cemiyeti ile Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti arasında organik bir bağ yoktur ve maksatları da aynı değildir. Tanık Zafer Tunaya, bu cemiyetin kuruluşunu 1919'da demişse de, neşrettiği belgenin tarih ve kaynağını kaydetmemiştir. Ancak belgeyi, öylesine işlemiştir ki, mütalaa edenler, Bediüzzaman'ı Kürt Teali Cemiyeti üyesi zannederler. Halbuki ikisi arasında hiçbir alaka yoktur. Bediüzzaman, İstanbul'a ilk defa geldiği 1907'lerden beri, şarkta bir darülfünun açılmasını müdafaa ettiği zaten bilinmektedir. Hata Sultan Reşad'dan bu gaye ile belli bir tahsistatta almıştır³. Her ne kadar Kürt Neşr-i Maarif Cemiyetinin ne zaman, hangi gayelerle ve hangi kurucularla tesis edildiği de tam belli değilse de, belli olsa ve Bediüzzaman da bu cemiyetin kurucuları arasında bulunsaydı bile, bunda garipsenecek bir çihet yoktur⁴. Zira Bediüzzaman, şarkta maarifin geliştirilmesi ve bir üniversite açılması için başından beri gayret göstermektedir. Bu cemiyet, Erzurum'u yahut Bayburt Kültü ve Eğitim Vakfı gibidir.

Salisen:

Kürt Teali Cemiyetinin reisi olan Seyyid Abdülkadir'den gelen teklife verdiği şu cevap ise meseleyi kökünden halletmektedir: "Allah-u Zülcelal Hazretleri Kuran-ı Kerim'de Öyle bir kavim getireceğim ki, onlar Allah'ı severler, Allah da onları sever buyurmuştur. Ben de bu beyan-ı İlahi karşısında düşündüm. Bu kavmin, bin yıldan beri Alem-i İslam'ın bayraktarlığını yapan Türk Milleti olduğunu anladım. Bu kahraman millete hizmet yerine ve 450 milyon (o zaman ki İslam aleminin nüfusu) kardeş bedeline, birkaç akılsız kavmiyetçi (bir kısım Kürtçü) kimsenin peşinden gitmem."⁵

İkincisi:

Bediüzzaman ile alakalı yanlış tespit ve yorumlardan biri de, onun Şeyh Said ile karıştırılması veya en azından Şeyh Said isyanına destek vermiş olduğunun yayılmasıdır. Maalesef, gerçekle uzaktan yakından alakası olmayan bu tespit, güvenlik raporlarına yazıldığı gibi, vatanperver ilim adamlarının zihinlerine de yer etmiş durumdadır. Şeyh Said'in Bediüzzaman gibi bir dâhiyi yanına almak isteği doğrudur; ancak bu büyük alimin mezkûr teklif karşısında takındığı tavır, kasden yanlış aksettirilmiştir. Buyurun Şeyh Said'e olan cevabını beraber okuyalım: "Türk Milleti, asırlardan beri İslamiyet'in bayraktarlığını yapmıştır. Çok veliler yetiştirmiş ve şehitler vermiştir. Böyle mir milletin torunlarına kılıç çekilmez.

Biz Müslümanız, onlarla kardeşiz, kardeşi kardeşle çarpıştırmayınız. Bu şeran caiz değildir. Kılıç, harici düşmana karşı çekilir. Dahilde kılıç kullanılmaz. Bu zamanda yegâne kurtuluş çaremiz, Kuran ve iman hakikatlarıyla tenvir ve irşad etmektir. En büyük düşmanımız olan cehaleti izale etmektir, teşebbüsünüzden vazgeçiniz. Zira akim kalır. Bir kaç canı yüzünden binlerce kadın ve erkekler telef olabilir" ⁶.

II- Bediüzzaman, büyük bir İslam alimi ve asrın müceddididir

Bediüzzaman'ın ilmi şahsiyeti de, İslam Aleminde ve Türkiye dışında bütün dünyada tam olarak takdir edildiği halde, Türkiye'de özellikle ilim adamları çevresinde yeterince tanınmamıştır. Bunda yapılan menfi propagandaların tesiri büyüktür. Bir zamanlar, İlahiyat öğretim üyelerinin Doç. yahut Prof. olabilmeleri için, Bediüzzaman ve onun 6.000 küsur sayfayı bulan Risale-i Nur adlı eserleri aleyhinde konferans yahut makale bulunması şartı arandığını, hadiseyi yaşayan hocalarımız anlatmaktadır. Eserlerinin bir çoğu, başta Arapça, İngilizce, Almanca ve Urduca gibi ona yakın lisan tercüme edilen ve hakkında Avrupa'da ve İslam aleminde doktora tezleri yapılan bir dahi hakkında, Türk ilim çevresinin bigane kalması elbette ki üzücüdür.

Bediüzzaman'ın kelimada müceddid, muasırın arasında mümtaz bir yeri olan müfessir, yüzlerce hadisi, senedleriyle birlikte nakledecek kadar muhaddis ve kısaca akranlarının fevkinde bir İslam alimi ve dahi olduğunda, dost ve düşmanları ittifak halindedirler. Gerçekten Bediüzzaman'ın, İslami ilimlerin temelini teşkil eden ve içlerinde "Mirkat" gibi İslam nazarı hukukuna ait usul-i fıkıh metni; İslam felsefesi ve kelam hakkında Adududdin tarafından kaleme alınmış müstesna bir eser olan "Mevafik"; mantık ilminin özeti demek olan "Süllem" ve benzeri 90 çeşit kitabı hafızasına aldığı, bunları ayda bir evrad gibi tekrar ettiği ve Arap dilinin en mükemmel lügati olan "Kamus'u "Sin" harfine kadar kelimesi kelimesine ezberlediği, çok iyi bilinen ilmi cihetlerindedir. Bu kesbi gayrete bir de Allah'ın ihsanı demek olan muhakeme, zekâ ve vehbi diğer vasıflar eklenince, muasırın tarafından "Bediüzzaman" yani zamanının eşsiz bir allamesi ünvanıyla vasıflandırılmaması için hiç bir sebep kalmamıştır.

Bediüzzaman'ı diğer İslam alimlerinden en ayırıcı özelliği, asırlarca İslam alimleri arasında ihtilaf vesilesi olmuş ve bir türlü halledilememiş bir kısım itikadi meseleleri, asrımızın insanının anlayışına uygun olarak farklı bir metotla izah edebilmesidir. Buna ilim ve san'at asrı olan asrımızdaki bir kısım felsefi meseleleri de eklerseniz, Bediüzzaman gibi bir allameye ve Risale-i Nur gibi bir Kur'an tefsirine olan ihtiyacı daha iyi takdir edersiniz.

Burada bir tespiti belirtmek istiyorum. Asrımızın mümtaz alim ve müfessirlerinden olan Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili adlı eserini mütalaa ettim. O büyük allamenin, bütün ilmi yufukuna ve akli dirayetine rağmen, 21 meselede son sözü söyleyemediğini ve söylese dahi ancak İslami ilimler alanında belli bir mertebeye ulaşmış insanların ona muhatap olabileceğini gördüm. Bu meselelerin, ruhun mahiyeti ve ispatı, kader meselesi, haşır ispatı, mi'racin cesedle mi ruhla mı gerçekleştiği meselesi, Allah'ın ispatı ve benzeri İtikada ait meseleler olduğunu sadece hatırlatmakla yetiniyorum.

Halbuki Bediüzzaman, ölümden sonra tekrar dirilmek demek olan haşır meselesini, İbn-i Sina gibi bir dâhinin "Haşır akli metotlarla anlaşılabilir bir mesele değildir; nasıl nakledilirse öyle iman ederiz" demesine rağmen, 10. Söz adını verdiği eserde öylesine izah ve ispat etmiştir ki, neticede "Bu eserimi idrak ve izanla iyi mütalaa et; eğer haşır meselesini iki kere iki dört eder derecesinde anlamazsan, gel iki parmağını gözüme sok." Hükmünü, okuyanın vicdanı tefessüh etmemek şartıyla, bir tahdis-i nimet olarak ilan etmektedir ⁷.

Eski kelimaların ancak büyük alimleri muhatap alarak müstakil kitaplarda halletmeye çalıştığı; mesela Sa'deddin Teftezani'nin Telvihât başlığı altında 40 küsur sayfada izah edebildiği Kader ve Cüz'ü irade meselesini, 5-10 sayfa içinde ve hem de herkesin anlayabildiği şekilde izah edebilmesi, zikredilmesi gereken mühim yönlerindedir ⁸. Hatta bir zamanlar Pakistan Maarif Nazırlığı yapan Ali Ekber Şah, kader meselesi ile alakalı bir meselesini, 40 sene dolıştığı İslam aleminde halledemediği halde, Bediüzzaman'la yaptığı 40 dakikalık sohbet neticesinde hallettiğini, Türkiye'den ayrıldıktan sonra uğradığı Mısır'da Cumhuriyet Gazetesinde bir makale halinde neşretmiştir.

Özellikle materyalizmin tek hedef haline getirdiği Allah'ın inkâr hareketleri karşısında, asrın idrakine uygun tarzda tevhid yani Allah'ın varlığı ve birliği hakkındaki Kur'an ayetlerini fevkalade bir şekilde tefsir etmesi ve vicdanı tefessüh etmişlerin dışında akıl ve idrak sahibi herkese Allah'ın varlığını ispat etmesi, yine zikredilmesi gereken misallerdendir. Kâinatın varlığını tabiata ve sebeplere veren zihniyeti Tabiat Risalesiyle altüst eden Bediüzzaman, 30. Söz ile felsefenin dinsiz kesimini susturmuş; 22.Söz ile de gerçek tevhid inancının esaslarını bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Geçenlerde elime geçen Allah maddesi ile alakalı bir ansiklopedi maddesinde, Bediüzzaman'ın fevkalade izahlarından habersiz gibi görünen bir ilim adamımızın, Allah maddesini hicri 5. asrındaki bir mü'mini muhatap kabul ederek kaleme almış olması ve bir üniversite gencinin de, bana göstererek, "Hocam, böyle bir ansiklopedide, Allah inancı asrımızın insanı da göz önüne alınarak yazılamaz mıydı?" diye sorması, Risale-i Nur gibi bir Kur'an tefsirinden istifade etmemekte direnen ilim adamlarımızın acı hallerini gözlerimin önünde canlandırmıştır. Yeni neslin bigane kalmamasını ümit ediyorum.

Siz, misal olarak zikrettiğimiz bu üç meseleye, mi'racin mahiyeti ve ispatını, arş-ı azam, kab-ı kavseyn gibi İslami istilâhların gerçek ve ma'kul manalarını; Kur'an'ın mu'cize olduğunun ispatını; meleklerin ve ruh aleminin ispatını ve kısaca asrımızda gündeme gelen yahut itiraz edilen iman ve İslam hakikatlarına dair her türlü izahı da ekleyebilirsiniz. Ve bu denilenlerin ispatı için 6000 sayfayı bulan Risale-i Nur'u mütalaa edebilirsiniz.

III - Sosyal ve siyasi hayata ait İslam'ın yüce düsturlarını izah etmiştir

Bediüzzaman, sadece nazariyat insanı değil, aynı zamanda üç devir görmüş yani mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyeti yaşamış bir tatbikat adamıdır. Kendi şahsi ubudiyetini asla ihmal etmediği gibi, başta Osmanlı Devleti ve daha sonra da Türkiye olmak üzere bütün alem-i İslam'da ve hatta tüm dünyada meydana gelen siyasi ve sosyal hadiseleri de İslam'ın ulvi düsturlarına göre değerlendiren ve tespitini İslam'a göre yapan nadide bir dava adamıdır. Zaman, hep onu haklı çıkarmış ve aksi fikirde olanları utandırmıştır. Şimdi tespitlerinden bir iki misal verelim:

Birincisi:

Bediüzzaman, sadece Osmanlı devleti ve Türkiye'de değil, bütün alem-i İslam'da, İslam'a hizmet için müspet hareketi müdafaa eden nadide şahsiyetlerdendir. Ona göre, Türkiye dar-ı İslamdır ve İslam diyarı olan bir beldede, imana ve İslam'a hizmet, ancak müspet hareketle ve dahili emniyet ve asayişle asla zedelemeyen, bilakis teyid etmekle mümkündür. Son mektubundaki şu ifadeler, gerçekten enteresandır. (Özetle şöyle diyor): "Bizim vazifemiz, müspet hareket etmektir. Menfi hareket değildir. Allah nzasını düşünerek sırf iman hizmetini yapmaktır. Allah'ın vazifesine karışmamaktır. Bizler asayiş muhafazayı netice veren müspet iman hizmeti içinde, her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz.

Mesleğimizde kuvvet var, fakat bu kuvvet, asayiş muhafaza etmek içindir. Kur'an'ın vaaz ettiği bir düstur ile , "Bir canı yüzünden, onun kardeşi, hanedanı, çoluk-çocuğu mesul olamaz". Bunun içindir ki, bütün hayatımda bütün kuvvetimle asayiş muhafazaya çalışmışım. Bu kuvvet dahile karşı değil, ancak harici tecavüze karşı kullanılabilir. Manevi cihadın en büyük şartı da, vazife-i İlahiyeye karışmamaktır ki, bizim vazifemiz hizmettir; netice Cenab-ı Hakk'a aittir; biz vazifemizi yapmakla mecbur ve mü'kellefiz. Harici tecavüzlere karşı kuvvetle mukabele edilir. Çünkü düşmanın malı, çoluk-çocuğu ganimet hükmüne geçer. Dahilde ise öyle değildir. Dahildeki hareket, müspet bir şekilde manevi tahribata karşı manevi ihlas sırrı ile hareket etmektir ⁹. Bediüzzaman'ı pasiflikle suçlayanlar, netice itibarıyla onu takdir etmek mecburiyetinde kalmışlardır. 28 sene hapishanede hapisaneyeye sürüldüğü ve defalarca merkezden görevli hakimler tarafından haksız ithamlarla yargılandığı halde, birakınız devlete karşı cephe almayı, kendisini asılsız iddialarla idam talebiyle yargılayan savcıya beddua dahi etmemiştir. Bilindiği gibi iki çeşit hareket vardır. Birincisi, rüzgânın hareketine benzer, gürültüsü-patırtısı çoktur, ancak müspet ve faydalı bir neticesi yoktur. İkincisi ise, güneşin hareketidir ve sessiz sadasız gelir ise de, meyveleri ve faydaları nihayetsizdir. İşte Bediüzzaman manevi bir güneş olan İslamiyet'i temsil ettiği için ikinci tarz hareketi

tercih etmiştir. Elini kelepçelemeye gelen güvenlik görevlisine dahi, kelepçede san'at var deyip ona iman dersi vermeye çalışmıştır. Neticeleri bugün ortadadır. Zira imanın karşısında küfürün beli kınlmıştır.

İkincisi:

Bediüzzaman, Müslüman fertler ve cemaatler arasında birlik ve beraberliği sağlamak için ihlas ve uhuvvet düsturları adı altında bütün cihanı birbirine bağlayacak İslam'ın ulvi düsturlarını fevkalade maharetle izah etmiştir. Ehl-i imanın çeşitli cemaatler halinde olmasını, bir ordudaki farklı bölük ve taburlara yahut bir çarşıdaki çeşitli mağazalara veyahut da Kur'an bahçesinde dikilmiş farklı güllere ve meyve ağaçlarına benzeten Bediüzzaman, bu kardeşlik halinin muhafaza si için hayatı boyunca gayret göstermiştir. 80 yıllık bir uzun ömür boyunca asla taviz vermediği bu düsturlardan bazılarını size de hatırlatmak istiyorum:

İkisi de Müslüman ve ikisi de hak yolda olan ve hatta veliyyullah olduğu bilinen iki ehl-i imanın nasıl birbirine düştüklerini izah için, şu hakikatı hatırlatmıştır: "Gaybı Allah'dan başka kimse bilmez" düsturunun sırrıyla, ehl-i velayet, gaybı olan şeyleri, bildirilmezse bilmezler. En büyük bir veli dahi, hasnının hakiki halini bilmedikleri için, haksız olarak mübareze etmesini, Cennetle müjdelenen Aşere-i Mübeşşere denilen sahabenin arasındaki muharebe gösteriyor. Demek iki veli, iki ehl-i hakikat, birbirini inkâr etmekle makamlarından sukut etmezler... Bu sırta binaen "... Öfkelerini yutanlar ve insanlardan sadır olan kusurları affedenler...", mealindeki ayette mevcut olan uluvv-i cenab düsturuna ittiba etmek; avam-i mümininin şeyhlerine karşı hüsn-ü zanlarını kırmamakla imanlarını sarsılmadan muhafaza etmek; ehl-i imanın haksız itirazlara karşı haklı, fakat zararlı hiddetlerinden kurtarmak ve din düşmanlarının iki hak grubun arasındaki husumetten istifade ederek, birinin silahıyla, itirazıyla ötekini cerhetmek ve ötekini delilleriyle berikini çürütüp, ikisini de yere vurmak ve çürütmekten şiddetle kaçınmak icabetmektedir... Kısaca bu sırada ehl-i iman herkes kendini ma'zur biliyor ve ondan niza çıkıyor. Müslümanların niza'ından da ehl-i hak zarar ediyor ve ehl-i dalalet istifade ediyor." ¹⁰

Uhuvvet düsturları adı altında şunları tespit ediyor:

"Sen mesleğini ve fikirlerini hak bildiğin vakit, "Mesleğim haktır veya daha güzeldir" demeye hakkın var. Fakat "Yalnız hak ve güzel olan, benim mesleğimdir" demeye hakkın yoktur.

Her söylediğin hak olsun. Fakat, her hakkı söylemeye senin hakkın yoktur. Her dediğin doğru olmalı. Fakat, her doğruyu demek doğru değildir." ¹¹

IV- İstikbale ait tespit ve görüşlerini zaman ve hadiseler tasdik etmiştir

Bediüzzaman, sadece bir din alimi değil, aynı zamanda bir mütefekkir ve dâhidir. Doğrudan doğruya Kur'an'dan alarak Risale-i Nur adlı eserlerde muhtağlara sunduğu hakikatler, sadece mazi ve hali değil, İstikbalî aydınlatmıştır denilebilir. 20. asrın İslamiyet açısından meş'um olan suratu, onun ümidlerini ye'se çevirememiştir. En sıkıntılı günlerde dahi, herkes me'yus iken o ümidini artırarak devam ettirmiştir. "Ümitvar olunuz! Şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sada, İslam'ın sadası olacaktır" diyerek haykırırken alem-i İslamla alakalı hep müjdeli haberler vermiştir. Devletin yaptığı hatıralarda ise, acı da olsa, en yüksek makam seviyesinde yetkilileri ikaz etmeyi de bir milli ve dini görev addedmiştir. İşte bu iki hale birer misal vererek tebliğimizi bitirelim:

Birincisi :

Amerikalı ilmi verilere dayanarak tesbidlerde bulunan mütefekkirler ve siyaset adamları dahi Rusya'nın yıkılışına ve komünizmin çöküşüne ihtimal vermezken, Bediüzzaman, komünizmin çökeceğini ve bunu dayanan Rusya'nın, yıkılacağını, 1910'da gittiği Tiflis'de Rus polislere söylemiştir: Tiflis'deki Şeyh San'an tepesine çıkıp çevreyi seyreden Bediüzzaman'a Rus polisi sorar:

"Niye böyle dikkat ediyorsun?"

Bediüzzaman: "Medresemin planını çiziyorum." (Hatta talebesi Mustafa Sungur'a sen medresemin temellerini atacaksın diye sonradan müjdelemiştir.)

Rus polisi: "Nerelisin?"

Bediüzzaman: "Bitlisliyim."

Rus polisi: "Bu Tiflis'dir?"

Bediüzzaman: "Bitlis, Tiflis birbirinin kardeşidir." (Gerçekten 1990 yılında kardeş şehir ilan edilmiştir.)

Rus polisi: "Ne demek?"

Bediüzzaman: "Asya'da birbiri arkasında üç nur inkişafa başlıyor. Sizde birbiri üstünde üç zulmet inkişafa başlayacaktır. Şu istibdat perdesi yırtılacak, ben de gelip burada medresemi yapacağım." (Gerçekten Çarlığın yıkılışı birinci zulmet, komünizmin gelişi ikinci zulmet ve komünizmin çöküp Rusya'nın yıkılışı da üçüncü zulmetin inkişafıdır.)

Rus polisi: "Heyhat! Şaşarım senin ümidine!"

Bediüzzaman: Ben de şaşarım senin aklına! Bu kışın devamına ihtimal verebilir misin? Her kışın bir baharı, her gecenin bir nehanı vardır.

Rus polisi: "İslam parça parça olmuş."

Bediüzzaman: "Tahsile gitmişler. İşte Hindistan, İslam'ın kabiliyetli bir valedir; İngiliz mekteb-i idadisinde çalışıyor (Bilindiği gibi kısa zamanda ve diplomatik yolla istiklaline kavuşmuş ve Pakistan doğmuştur). Mısır, İslam'ın zeki bir mahdumudur; İngiliz mekteb-i mülkiyesinden ders alıyor (Bilindiği gibi o zaman işgal altında olan Mısır İngiliz istilasından diplomatik yolla kurtulmuştur.) Kafkas ve Türkistan, İslam'ın iki bahadır oğullarıdır. Rus mekteb-i harbiyesinde talim ediyorlar... (Açıkça bunların istiklalinin az da olsa silah zoruyla olacağı belirtiliyor. Yahu şu asilzade

evlad, diplomalarını aldıktan sonra, her biri bir kıt'anın başına geçecektir"¹². Gerçekten o günler gelmiştir ve yakında Rusya'da bir düzine Müslüman Türk Devleti doğacaktır .

İkincisi:

Doğu ve Güneydoğu meselesinde devlet adamlarına, hem Cumhuriyetin başında Millet Meclisinde irad ettiği nutkunda ve hem de 1955de Başbakan Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a gönderdiği mektupta, çarenin tarihte aranması gerektiğini ve asırlarca bu bölgeleri Osmanlı devletine bağlayan bağın İslam kardeşliği olduğunu, Türklerin İslam'ın kahraman bayraktan olmaları sebebiyle diğer Müslüman milletler tarafından hürmet gördüğünü ısrarla belirtmiştir. Bir ifadesinde "Sultan Selime biat etmişim onun ittihad-ı İslam'daki fikrini kabul ettim. Zira o, şark vilayetlerini ikaz etti, onlar da ona biat ettiler. Şimdiki şarklılar, o zamandaki şarklılardır"¹³ diyerek İdris-i Bitlisi tarafından bütün Doğunun kendi istek ve arzularıyla Osmanlı devletine itaat ettiğini ve bu itaat halinin tam 341 sene isyansız devam ettiğini ifadeye çalışmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra isyan eden bazı şarktaki aşiret reislerine de, Cemal Kutay'ın ifadesiyle asrımızın İdris-i Bitlisi'si olarak şu tarihi dersi vermiştir: "600 seneden beri tevhid bayrağını umum aleme karşı yücelten bizim şanlı Türk pederlerimize, kuvvet ve cesaretimizi hediye edelim. Ona bedel, onların akıl ve ma'rifetinden istifade edeceğiz ve asaletimizi de göstereceğiz. Elhasıl Türkler bizim aklımız, biz onların kuvvetiyiz; hep beraber bir iyi insan oluruz"¹⁴. 28.4.1955 tarihli dilekçesiyle de, sanki bugün doğuda meydana gelen hadiseleri görürcesine, tedbir alınmazsa ileride devleti çok büyük tehlikelerin beklediğini ve bu tehlikeleri önlemenin tek çaresinin İslam kardeşliğine sarılıp asırlarca bu bölge insanlarını Osmanlı ordularında gönüllü bölükler haline getiren ve Osmanlı devletine itaati ibadet telakki ettiren ruhu ihya etmek olduğunu açıkça ihtar etmiştir¹⁵.

Netice olarak, birbirine benzeyen ağaçları yekdiğerlerinden ayıran meyveleridir. Yirmi sekiz sene hapis hayatı yaşadıkdan ve seksen sene dopdolu bir hayat yaşadıkdan sonra bundan 30 sene evvel ebediyete intikal eden Bediüzzaman ağacının meyveleri ortadadır. Rahmetli Osman Yüksel'in tabiriyle "Şimdi Türkiye'de, her teşekkülün, vatanını seven herkesin, önünde hürmetle durması lazım gelen bir kuvvet vardır: Said Nursi ve talebeleri"¹⁶.

Doç. Dr. Ahmet Akgündüz

1955 yılında Çüngüş kazasının Malkaya köyünde doğdu. İlkokulu adı geçen köyde bitiren Akgündüz, babası Cuma Akgündüz'den Osmanlıca öğrendi. Gaziantep Lisesine devam ederken Arapça'yı da öğrenen Akgündüz , 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Mezuniyetini müteakip Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesinin Kamu Hukuku Bölümü Hukuk Tarihi Anabilimdalı'na Araştırma Görevlisi olarak girdi ve aynı yıl yüksek lisansına başladı. 1983 Kasımında Prof. Dr. Halil Cinin nezaretinde doktorasına başlayan Akgündüz, "İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi" adlı teziyle ilgili araştırmalarda bulunmak üzere 1985 yılının ilk yarısında kazandığı araştırma bursuyla Kuveyt'e gitti. 1986 Ağustosunda doktor unvanını aldı ve bunu müteakiben Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesine Hukuk Tarihi Yardımcı doçenti tayin edildi. 1984-1985 ve 1985-1986 ders yıllarında Dicle Hukuk'da ve 1986-1987 ders yılından beri de Selçuk Hukuk'da Türk Hukuk tarihi ve Genel Hukuk tarihi derslerini yürüten Akgündüz, Kasım 1986 döneminde Arapça'dan ve Nisan 1987 döneminde ise İngilizce'den doçentlik dil sınavlarını kazandı. 3 Kasım 1987 tarihinde doçent oldu ve aynı fakültenin ilgili bilim dalına doçent olarak tayin edildi. 1986-1988 tarihleri arasında Başbakanlık Osmanlı Arşivinde "Osmanlı Kanunnameleri" üzerinde araştırma yapan Akgündüz'ün 10'a yakın eseri ve çok sayıda telif ve tercüme ile ilgili ilmi makaleleri bulunmaktadır. Yazar, İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir; evli ve iki çocuk babasıdır.

2 Tunaya, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, İstanbul 1986, c.11, sh. 186vd.

3 Şahiner, Necmeddin, Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, İstanbul 1990, sh. 154vd.

4 Tunaya, II/214-215.

5 Şahiner, 228-229; Mülakat, sh. 38.

6 Şahiner, 268 vd.

7 Said Nursi, Sözlere, Onuncu Söz.

8 Sözlere, 26. Söz, Kader Risalesi.

- 9 Emirdağ Lahikası, II, sh. 213-214.
- 10 Kastamonu Lahikası, 144.
- 11 Uhuvvet Risalesi.
- 12 Tarihçe-i Hayat, sh. 72-73.
- 13 Tarihçe-i Hayat, 64-65.
- 14 Nutuk (Osmanlıca), sh. 20.
- 15 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Na: 030-63-43-339-6.
- 16 Tarihçe-i Hayat, 618.

BİR İMAN İNKİLÂBİ OLARAK RİSALE-İ NUR

Dr. Colin Turner¹

Biz Müslümanların Batıya neler sunabileceği, İngiltere'de doğup büyümüş birisi olarak bana sık sık sorulur. Buna cevap vermeden önce, kendim bir soru sormak isterim: Biz Allah'a inandığımız için mi Müslümanız, yoksa Müslüman olduğumuz için mi Allah'a inanıyoruz?

Bu soru, on yıl kadar önce, Rusya'nın Afganistan'ı işgalini protesto için Londra sokaklarında yapılan bir gösteri sırasında aklıma düştü. Ondan yıllarca önce resmen İslamiyet'e girmiştim ve bu, katıldığım ilk gösteri değildi. Afişler, pankartlar, bağırımlar, tezahürat- hepsi vardı. "Ruslar defolun", "Brejnev'e ölüm" ve "Yaşasın Afganistan Müslümanları" gibi sloganların arasında, kendi İslami sloganlarımızı da haykırıyorduk:

Allahu Ekber ve La ilahe illallah. Gösterinin sonuna doğru, kendisini İslam'a ilgi duyan birisi olarak tanıtan bir genç yanıma yaklaştı. "affedersiniz," dedi, "La ilahe illallah ne demek?" Hiç tereddüt etmeden cevap verdim: "Allah'tan başka ilah yoktur." "Tercüme etmenizi istemiyorum," dedi. "Bu sözün gerçekten ne manaya geldiğini soruyorum."

Kendisine cevap vermekte aciz kaldığımı fark edince, bunu uzun ve şaşkın bir sükût takip etti.

Hiç şüphesiz şöyle düşünüyorsunuz: "Bu ne biçim bir Müslüman ki, La ilahe illallah'ın manasını bilmiyor?" Cevap vereyim: "Tipik bir Müslüman."

O akşam cehaletim üzerinde uzun uzun düşündüm. Bu cehaletimi çoğunlukla paylaşmak hiçbir fayda vermiyordu. Tam tersine, sıkıntımı daha da arttırmıştı.

Öyleyse nasıl Müslüman oldum? Nasreddin Hoca'nın hikâyesini duymuşsunuzdur. Bir arkadaşı, bir gün kendisine uğradığında, Hocayı, koca bir sepet kırmızı biberin önünde otururken bulur. Bakar ki, gözleri kızarmış ve şişmiş, ağızından kanlar akıyor, gözü yaşlar içinde..Ama biberleri yemekten de bir türlü vazgeçmiyor. Sorar: "Niye kendine ziyet ediyorsun, Hoca?" Yeni bir biberi eline alıp ısırır hoca, "Çünkü," der, "sepetin içinde tatlı biber anyorum."

Ben de aynı durumdaydım. Fazladan bir şey, hayatı yaşamaya değer kılaacak bir şey istiyordum. Hiçbir ideoloji veya alternatif hayat tarzı, bu ihtiyacı karşılamıyordu. O ele avuca gelmez "bir şey" ise, her seferinde köseyi dönünce belirivercekmış gibi görünüyor, fakat hiçbir zaman ortaya çıkmıyordu. Nihayet İngiltere'den ayrılarak Ortadoğu'ya doğru yola çıktım. Bu şuurlu bir tercih değildi; fakat tatlı kırmızı biberi orada buldum.

İslam, başka hiçbir şeye benzemez şekilde, bir mana ifade ediyordu. Devlet idaresi için kanunları vardı, ekonomik bir sistemi vardı, günlük hayatın her yönünü içine alan kaideleri vardı. Hukukta eşitlik getiriyordu, bütün ırklara birden hitap ediyordu, açıklı ve anlaşılması kolaydı. Ha, bir de Allah'ı vardı. O zamana kadar kendisine belli belirsiz inandığım tek bir Allah. Hepsini o kadar. "La ilahe illallah" dedim ve bu topluluğun bir parçası oldum. Hayatımda ilk defa bir mensubiyet hissini tadıyordum.

Mühtediler, yeni dinleri hakkında, az zamanda çok şey öğrenebilmek için pek heveslidirler. İhtidamı takip eden birkaç yıl içinde benim de kütüphanem süratle genişledi. O kadar çok öğrenilecek şey ve öğretmeye hazır o kadar çok kitap vardı ki! İslam tarihi üzerine İslam'ın ekonomik sistemi üzerine, İslam'da devlet mefhumu üzerine kitaplar, İslam hukukuna dair sayısız broşürler ve, hepsinin de ötesinde, İslam ve devrim üzerine yazılan, Müslümanların nasıl ayaklanarak İslami idareler kurmaları gerektiğini anlatan kitaplar.. 1979 başlarında İngiltere 'ye üniversitedeki derslerim için döndüğümde, İslam'ı Batıya tanıtmak için artık hazırdım!

"La ilahe illallah"ın manasını öğrenmek için, bu kitaplara başvurdum. Yine hayal kırıklığına uğradım. Bu kitaplar İslam'dan bahsediyordu, fakat Allah'tan bahsetmiyordu. Hayalinize hangi konu gelirse hepsi bu kitaplarda vardı; ama asıl mühim olan konu yoktu. Üniversite camindeki imama durumu anlattım. O da bir mazeret beyan ederek döndü, gitti. Derken, imamla konuşmamı duyan bir kardeş yanıma gelerek, "Bende La ilahe illallah tefsiri var," dedi. "İstersen beraber okuyabiliriz." Bu tefsirin en fazla on veya yirmi sayfa olabileceğini düşünüyordum. Meğer 5 bin sayfanın üzerindeymiş! Tahmin ettiğiniz gibi, bu eserler, üstad Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur Külliyyatıydı.

Önceleri, Risale-i Nur'u tasavvuf sandım ve mühimmedim. O kardeşim ise, bu hareketimin dar bir kafanın tepkisi olduğuna işaret etti. Eski kitaplarınmı koltuk değnekliği olmadıkça, kendimi cahil ve kaybolmuş hissediyordum. Halbuki bu eserler tamamıyla yeni bir lisan ve yeni bir bakış demektir. Kardeşim rahatsızlığı sezdirdi. "Merak etme," dedi. "Daha önce okuduğunuz kitapların da hepsinin yeri var. Onlar cilt gibidir. Fakat bu (Ayetü'l-Kübra'nın bir nüshasını işaret ederek) meyvenin kendisidir." Böylece okumaya başladık- bu defa Allah'ın adıyla. Derken her şey yavaş yavaş yerine oturmaya başladı.

Hepimiz cahil doğarız; kendimizi ve dünyayı tanıma arzusu ise içimizde vardır. "Ben kimim? Nereden geldim? Kendimi içinde bulduğum bu yer neresidir? Buradaki vazifem nedir? Beni varlık alemine çıkaran kim?" gibi sorular hepimiz kendimize göre cevaplandırırız, ya doğrudan gözlemlerle, ya da başkalarının ileri sürdüğü cevapları körü körüne benimsemek suretiyle. İnsanın hayatını nasıl yaşayacağı ve bu dünyada hangi kistaslara göre hareket edeceği de, tamamıyla bu cevaplara bağlıdır. Ayetü'l-Kübra ise, rehber eşliğinde bir kâinat seyahatidir; onun yolcusu, işte bu sorulara cevap arar.

Ayetü'l-Kübra, Allah'a imanı peşin olarak varsaymaz; yaratılmıştan yola çıkarak Yaratıcıya varır. Ve ispat eder ki, bu sorulara samimi olarak cevap bulmak isteyen, mahlûkatı kendi görmek istediği veya hayal ettiği gibi değil de olduğu gibi gören kimse, kaçınılmaz bir surette "La ilahe illallah" neticesine gelecektir. Çünkü baktığında nizam ve ahenk, güzellik ve ölçü, adalet ve merhamet, rububiyet ve şefkat görecektir ve bu sıfatların fanilik ve mahkûmiyet, acz ve mahlukiyet içinde bulunan yaratılmışlara ait olmadığını görür, bütün bu sıfatların mutlak ve mükemmel bir surette bir Vacibü'l-Vücuda mevcut olduğunu anlar. Böylece kâinatı, yazanını anlatan bir kitap olarak görür.

Tabiat Risalesinde Bediüzzaman "La ilahe illallah" tefsirini daha da açar. Bu eserinde sebepler konusunu ele alır ki, bu materyalizmin temel taşıdır ve modern ilim bunun üzerine kurulmuştur. Sebeplere inanmak, "Bu tabidir, tabiat yaptı, tesadüfen oldu" gibi ifadelerin ortaya çıkmasını netice vermiştir. Mantıkî delillerle sebepler efsanesini berhava eden Bediüzzaman, bu inanca sarılanların kâinatı olduğu gibi değil, kendi görmek istedikleri gibi gördüklerini ortaya koyar.

Tabiat Risalesinde, Bediüzzaman, her seviyedeki bütün yaratıkların birbirleriyle mütedahil daireler gibi iç içe münasebetler içinde bulduklarını ve birbirlerine bağımlı olduklarını gösterir. Yaratıklar varlık alemine sanki hiçten gelir gibi gelir; ve kısacık hayatları müddetince, her biri kendi hususi maksadı, gaye ve vazifesi ile, ilahi sıfatların ve Esmâ-i Hüsnanın sayısız cilvelerini aksettiren birer ayna gibi vazife görür. Kendi

vücutları dışındaki faktörlere tam ve kesin bağımlılıkları, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde gösterir ki, onlar ellerinde bulunan şeyin sahibi değildir nereden kaldı, kendileri gibi, yahut kendilerinden daha büyük varlıkları mükemmel özelliklerle donatmak!

Materyalistler ise eşyayı farklı görür, yoksa farklı şeyler görmezler. Kâinatın düzen ve ahengi inkâr edemezler; ancak bu düzen ve ahengın tesadüf sonucu ortaya çıktığına inanmamızı isterler. Bundan sonra inanmamızı istedikleri şey ise, sebepler arasındaki mekanik münasebetler ile kâinatın varlığını devam ettirdiği iddiasıdır ki, bunun ne manaya geldiğini materyalistlerin kendisi de bilmez. Onlara göre, kendileri yaratılmış, aciz, cahil, fani ve boşboğ sebepler, hiç yoktan ortaya çıkan kanunlar aracılığıyla, etrafımızda görüp işittiğimiz o harikulade ahenk ve muvazene içindeki sanat eserlerini icad etmektedirler Bediüzzaman ise, tıpkı puthaneyeye giren İbrahim Aleyhissalam gibi, bu efsane ve hurafeleri parçalayabilir. Tekrar tekrar teyid eder: Her şey birbirleriyle münasebet içinde olduğuna göre, çiçeğin tohumunu kim yaratmışsa çiçeği de o yaratacak. Birbirlerine bağımlı olduklarına göre, çiçeği kim yaratmışsa ağacı O yaratacak. Birbirleriyle iç içe münasebetler içinde yaratıldıklarına göre, ağacı kim yaratmışsa ormanı da O yaratacak, ilh. Böylece, tek bir zerreyi yaratabilmek için, bütün bir kâinatı yaratmak gerekir. Buna ise kör, aciz, fani, muhtaç, cahil ve gayesiz bir "sebebin" boyu yetiştirmez.

Gittikçe artan sayıda ilim adamı, geçmişin mekanik teorilerinin artık savunulmadığını fark etmektedir. Kâinatın güzellik, ihtişam, düzen, ahenk, simetri ve maksatlar karşısında, sebeplere ve tesadüfe dayanarak varlıkları açıklama teşebbüsleri, gittikçe müdafaa edilemez hale düşmektedir. Bunlardan birçoğu, eski ilahların kaçınılmaz çöküşü karşısında histeri nöbetlerine kapılıyordular. Tanınmış bir biyologun -biyoloji hala en katı manada mekanik ilim branşları arasındadır- şöyle söylediği biliniyor: "Gariptir, kâinatın güzellik ve ahengi keşfedtikçe, onun manasızlığına daha çok inanıyorum." Zavallı, bilmiyor ki, eğer her şey manasızsa, kendi akıbeti de aynen öyle olacaktır. Yine bir biyolog olan başka bir meşhur -yoksa mahut mu diyeyim?- ilim adamı ise, yaratıkların var oluşunun, bilhassa "şekil" vak'asının kör, aciz ve cahil sebeplerin tesadüfî hareketlerine hiçbir şekilde izafe edilemeyeceğini söylüyor. Bu düşüncesinde yalnız olmamakla birlikte, bu ilim adamı, böyle bir inancı açıkça beyan eden ilk tanınmış Batılı biyologdur. İşin daha da ilgi çekici tarafı, Batının ilim dünyasını Brejnev idaresindeki Rusya'ya benzetmesidir. Mekanik teori, güvenilir olmak ve meslekte kalabilmek için her ilim adamının, bilhassa biyologların boyun eğmek zorunda olduğu katı ve hakim-i mutlak Ortodoks doktrindir. Böylece, kalabalık içinde bu teoriye sadakatlerini haykırmak, tehada ise gerçek düşüncelerini fısıldamak suretiyle, korku içinde bir oyunu sürdürmek mecburiyetindedirler. Bu yazının kitabı basıldığında, New Scientist dergisi bunu "yakılacak kitap" ilan etti. O günden bu yana kitabın yazarı aforozu uğramış durumdadır ve Batılı ilim dünyasının bir Selman Ruşdi'si haline gelmiştir.

Sebepler faraziyesinin işleyip işleyemeyeceğine dair ortaya atılan görüşlerin birbirinden bu kadar farklı şekilde ayrılması gösteriyor ki, tabiata veya tabiat kanunlarına yaratıcı bir güç isnad etmek, objektif bir ilmi araştırmanın kaçınılmaz neticesi olamaz. Bu olsa olsa şahsi bir kanaatten ibaret kalır. Bunun gibi, zahiri sebepleri yed-i kudretine bir perde yapan bir Kâinat Yaratıcısını inkâr etmek de muhakemenin değil, bir arzunun neticesidir. Kısacası, sebeplere yaratıcılık isnad etmek kaba ve aldatıcı bir oyundan ibarettir ki, insan bununla Yaratıcının mülkünü yaratılmışlara taksim eder- tâ ki kendi varlığı ve sahip oldukları üzerinde kendisi mutlak hakim olabilsin.

Maksadım Risale-i Nur'u özetlemek değil, Allah hakkındaki daha evvelki düşüncelerimin, Risale-i Nur'un tasvir ettiği portrelerden ne kadar uzak düştüğünü göstermekti. Bu eserleri okuduktan sonra, Lâ ilâhe illâallah derken, Allah hakkında söylenebilecek her şeyi söylemiş olduğumu düşünmeye başladım. Risale-i Nur sayesinde anladım ki, evvelki düşüncemde Allah, manzarayı tamamlamak için ve teselsülün imkânsızlığını önlemek üzere, yaratılış hadisesinin başına neredeyse rasgele yerleştirilmiş bilinmeyen bir faktördü. O bir ilk Sebebe idi; İlk Muharrir idi; boşlukları dolduran bir tanı idi. Adeta İngilizlerinki gibi bir "meşrutî kral" idi. kendisine azami saygı gösterilmeli, fakat günlük hayata karışmasına da müsaade edilmemeliydi!

Ayet-i kerimeden ilham alan Risale-i Nur ise, Allah'ın isim ve sıfatlarının birer aynası olan varlıklarda Allah'ın varlık ve birliğini gösteren delillerin devamlı değişen yeni şekiller ve kompozisyonlarla her an gözlerimizin önüne serildiğini ve marifet, tasdik, teslim, muhabbet ve ubudiyeti netice verdiği gösteriyordu. Böylece, Risale-i Nur, kelimenin hakiki manasıyla bir Müslüman olmanın açık bir vetire halinde gerçekleştiğini de ortaya koyuyordu: tefekkürden ilme, ilimden tasdiğe, tasdikten iman veya itikada, itikattan da teslimeye varış. Her yeni hareket, her yeni gün ise İlahi hakikatin yeni bir cephesini ortaya çıkardığına göre, bu vetire de devamlılık arz etmektedir. İslam'ın dış tezahürleri, yani ibadet şekilleri bir manada statiktir; halbuki iman, sözünü ettiğim bu vetireye bağımlı olarak, artma veya eksilmeye maruzdur. İşte, dikkatimizin büyük kısmını tefekkür etmemiz gereken iman hakikati budur; İslam'ın hakikatleri ise bunu zaruri olarak takip edecektir.

Bu yüzdendir ki, "Risale-i Nur'u tanımadan önce Müslümandım, fakat mü'min değildim" diyebilirim. Çünkü o zaman iman diye kabul ettiğim şey, gerçekte inkâr etmenin imkânsızlığından başka bir şey değildi. Her ne kadar bana İslam'ı tanıtan Bediüzzaman değil idiyse de ki -bunu herkes yapabiliirdi- o beni imanla tanıştırdı. Taklitle değil, tahkik yoluyla elde edilen bir iman.

Şimdi asıl sorumuza dönelim: Müslümanlar olarak Batıya sunabilecek neyiz? Cevap: Her şeyimiz ve hiçbir şeyimiz. İmanımız ve İslamiyetimiz varki bunlar her şeydir. Bir de İslamiyet'i anlayışımız ve yorumlayışımız var ki, çoğu zaman sıfıra sıfır, elde var sıfır.

Bana İslam'ı tanıtan kitaplardan da açıkça anlaşılacağı gibi, Batıyı dikkate alarak yazılmış ne varsa, hemen hemen hepsi de masum bir kültür alışverişi seviyesinde kalmıştır. Asıl mesele olan iman ise, kaçınılmaz bir şekilde, ya bir dipnotu hacminde geçirilmiş veya tamamıyla ihmal edilmiştir.

Kur'an'da Allah lâfzı 2500'den fazla tekrar edilir; İslam kelimesi ise 10 defadan az. Halbuki modern İslam literatüründe bu nisbet tersine çevrilmiştir. Kur'an'da iman ve İslam kelimelerinin nisbeti, iman lehine olmak üzere 5:1'dir. 19. yüzyıl sonlarına kadar yazılan Arapça kitaplarda isimlerinde İslam kelimesi iman'ı 3:2'lik bir nisbetle geçiyordu. 1960'larda bu rakam 13:1 nisbetine sığmıştır ve hiç şüphesiz bugün daha da yüksektedir. Bunun kaçınılmaz neticesi olarak da, Batının İslam'a yaklaşımı bir sistem ve bir alternatif "ideoloji" etrafında temerküz etmiş, bu da hemen hemen tamamıyla iman hakikatlerinden mahrum bir şekilde takdim edilmiştir.

Batıya yaklaşma tarzımızla çok az mesafe almış olmamızın bir diğer sebebi de, Batıyı yanlış anlamamızdır. Batı sadece jeopolitik bir varlık değil, aynı zamanda bir mecazdır da. Coğrafi olarak, Batı, Uluhiyete karşı kitle halinde bir isyanın görüldüğü yerdirdir. Çağdaş Batı medeniyeti, bildiğimiz kadarıyla, temelinde düzenli bir dini inanç bulunmayan ilk medeniyettir. Böylece Batı, dini inancın gurubunu, Uluhiyet güneşinin tutulmasını ifade eden bir mecaz olmaktadır. Şimdi ise bu güneş tutulması sadece jeopolitik Batıya münhasır kalmadığına göre, iman hakikatlerinin göz ardı edildiği her yere Batı diyebiliriz. Yani, Batı bir halet-i ruhiye, bir hastalık, bir sapma olarak görülmelidir. Bunun temel sebebi ise, Bediüzzaman Said Nursi'nin işaret ettiği gibi, ene'ye tapma hastalığıdır.

Rönesans'tan bu yana Batı insanı kendi kendisinin referans noktası ve kendi kâinatının merkezi haline gelmiş, biçare hayatının yegâne makyası olmuştur. Esmâ-i İlahiyenin kisvesini çalarak ona bürünmüş ve bir ilah gibi çalın satmaya kalkmıştır. Fakat bu elbise ona uymamıştır ve uymaz da.

Kendi vazifesinin, Uluhiyet tecellilerini Yaratın adına ve Onun rızasına uygun şekilde müşahade etmekten ibaret olduğunu kabul etmek istemeyen Batı insanı, bu tecellileri kendi malı olarak ilan eder ve onları kendi hayli mülküne dahil etmek için bir ömür boyu çabalar. Ebediyeti fani dünyada arayışı, onu hemcinsleriyle şiddetli ve çoğu zaman canıyane bir rekabete sürükler. İnsanın sinirli, aciz ve bağımlı oluşu ve günün birinde kendisinin sandığı her şeyi terk ederek yoklukla yüz yüze geleceği gerçeği, onun sonsuz arzularını daha da şiddetlendirir. Karşı karşıya bulunduğu sınırlamalar ve eksikliklerin ona mutlak acz ve fakrını hatırlatması gerekirken, o kendi kendini hipnotize ederek bu gerçeklerden saklanmaya çabalar. Akıbetiyle ilgili her türlü düşünceden kaçan Batı insanı, Yaratıcısını tanımak ve sevmek ve kendisinin Onsuz hiçbir şey olmadığını ve hiçbir şeye sahip olamayacağı anlamak üzere fitratına yerleştirilmiş olan kabiliyetini de böylece boğar. Laik ve hodperest Batı toplumu, insanı her seviyede körleştirmek ve sersemletmek üzere planlanmıştır. Benlik inancının kendinden bekleneni vermediği gerçeğini saklamak için; "sınırsız terakki, mutlak hürriyet ve kayıtsız mutluluk" şeklindeki laik teslis akidesinin yüzyıllar önce saf dışı edilmiş bulunan Hıristiyanlığın teslis akidesi kadar manasız

kaldığını saklamak için; laik hümanizmin ilkeleri olan iktisadi ve ilmi ilerlemenin Batıyı bir maneviyat çöplüğüne çevirdiği ve nesilleri birbiri ardınca helak ettiği gerçeğini saklamak için.

Bununla beraber, uyanmaya başlayan ve bugüne kadar içinde yaşadıkları hayal dünyasının farkına varanlar da vardır. İşte bunlara "ene" hastalığı gösterilmelidir. Bu hastalıkla malûl kimselere İslam'ın iktisat veya hukuk sisteminin en müsavatçı veya en adil sistem olduğunu anlatıp durmanın hiçbir faydası yoktur. Kanserden mustarip bir hastaya yeni bir ceket hediye ederek onu tedavi edemezsiniz. Onun muhtaç olduğu şey, doğru bir teşhis, radikal bir ameliyat ve onu takip edecek sürekli bir tedavidir. Risale-i Nur'da bunların hepsi vardır.

Hatırlayacağınız gibi, Risale-i Nur'u önceleri mistik bir eser diye reddetmiştim. Aynı zamanda başkalarının da bu eserleri böyle vasıflandırdığını işitmiştim. Gerçek ise bunun tam tersidir; çünkü Said Nursi'nin önümüze koyduğu berrak tercihte hiçbir esrarenizlik yoktur: ya iman, ya da inkâr; ya ebedi saadet, ya da ebedi felaket; ya kurtuluş, ya helak hem bu dünyada, hem de ahirette.

Risale-i Nur'un "inkılâpçı" olarak vasıflandırıldığını da işitmiştim. Gerçi buna iştirak ederim; fakat kelimenin siyasi manasıyla değil. Risale-i Nur'da böyle bir şeyin bahsi yoktur. Ama eminim ki, eğer Bediüzzaman bütün laik idarelerin şiddet yoluyla devrilmeleri gerektiğini savunmuş olsaydı, bütün Batı üniversitelerinde Risale-i Nur mecburi ders olarak okutulur ve Bediüzzaman Batı dünyasında her ev halkının tanıdığı bir isim haline gelirdi. Çünkü aşırılık, hele bir de dini duygularla renklendirilmişse, Batının zayıf noktasıdır. Batı basını için, uzak beldelerden birinde "Amerika'ya ölüm!" diye bağırın, ihtilal ve şeriat isteyen binlerce öfkeli Müslüman'dan daha güzel, daha sevimli ve daha nefis hangi manzara vardır? Batı, artık İslam'ı yanlış tanıtmak için zahmete girmek zorunda değildir. Bunu onlar adına biz yapıyoruz; onlara ise sadece filme çekip göstermek kalıyor.

Amerika'nın "Büyük şeytan" olarak bilindiği bir ülkede, on yıl kadar önce böyle bir gösteri seyretmiştim. Fakat dikkatimi çaktı: Göstericilerin belki de yüzde 75'i Levis blucinleri giyiyordu; dağılan kalabalığın ardında kalan sigara izmaritleri ise ya Marlboro idi, ya da Winston. Bir el güya bizi Batı ile bağlayan bağları koparıyor; diğer el ise o bağları sıktıkça sıkıyor!

Yine de "Yeteri kadar konuştuk, artık hareket zamanıdır" deyip duruyoruz. Hatta bu sözü Risale-i Nur hakkında dahi işitmişimdir. "Hep sözden ibaret; hiç aksiyon yok" demişti birisi. Fakat henüz konuşmuş da değiliz. Sadece feryad-ü figan edip durduk, o kadar. Birbirimizle kardeş kardeşe, mü'min mü'mine, Müslüman Müslüman'a, Allah adına, Kur'an lisaniyla ve kâinat kitabının diliyle konuşmadığımız, sohbet etmediğimiz içindir ki, hareket ettiğimiz zaman yanlış şekilde, yetkisiz ve disiplinsiz bir tarzda ve hakiki bir ölçü veya referans noktasından mahrum bir halde hareket ediyoruz. Sonunda da hiçbir kalıcı netice ortaya çıkaramıyoruz Batı ise bunu çok iyi anlıyor.

Hayır, Bediüzzaman'ın müdafaa ettiği inkılâp Tahran, Kahire veya Cezayir sokaklarında çığırkanlığı yapılan cinsten bir inkılâp değildir. Risale-i Nur'un inkılâbı zihinlerde, kalplerde, ruhlarda ve nefislerde inkılâptır. Bu bir İslam devrimi değil, iman inkılâbidir. Bu da iki seviyede gerçekleşir. Müslümanları taklidi imandan tahkiki imana, inanmayanları ise ene'nin kulluğundan Allah'ın kulluğuna eristirecek şekilde tanzim edilmiştir. Batıyı hâkimiyeti altında tutanların Risale-i Nur'dan dehşet almaları bu yüzdendir.

Netice olarak, yıllar süren araştırma ve mukayeselerim sonunda şunu söyleyebilirim ki, kâinatı olduğu gibi gören, iman vakiasını olduğu gibi aksettiren, Kur'an'ı Peygamberimizin murad ettiği gibi tefsir eden, modern insana musallat olmuş son derece tehlikeli ve gerçek hastalıkları teşhis ederek çare sunan, kendi kendine yeterli ve şümulü yegâne İslami eser, Risale-i Nur'dur. Kur'an'ın nuruyla kâinatı aydınlatan Risale-i Nur gibi bir eser görmezlikten gelinemez. Çünkü çağdaş insanı karşı karşıya bulunduğu felaketten kurtaracak olan yalnız İslamdır; İslam'ın geleceği ise, Risale-i Nur'a ve ona uyan ve ondan ilham alanlara bağlıdır.

---

1 Dr. Colin TURNER

1955 yılında İngiltere'nin Birmingham şehrinde dünyaya geldi. 1975 yılında İslam'la şereflendi. Yüksek tahsilini Durham üniversitesinde tamamladı. Arapça ve Farsça üzerine ihtisas yaptı.

Daha sonra, İran'da Safeviler döneminde siyasi ve dini hareketler konusunda doktora yaptı. Halen Manchester üniversitesinde dersler vermekte ve 17. asır İslam Felsefesi konusunda bir eser hazırlamaktadır.

On yıldan fazla bir süredir Risale-i Nur üzerinde çalışmaktadır. Dr. Turner evli ve üç çocuk babasıdır.

"Nurcular (Türk) Müslümanların(in) "Jesuit"leridir. (Jesuiten: İsevilerin yüksek tahsilli, yüksek şeylere talip ve fevkalade ince bir his kabiliyetine sahiptirler." "Almanya'da Bir Türk Getto'su" kitabından)

SAİD NURSİ İLE MANEVİ KARŞILAŞMAM

M. SALİM ABDULLAH ¹

Nasıl ki, gecede deniz fenerleri gemilere doğru istikameti gösterirler; İslam tarihinde de böyle nice erkekler ve kadınlar yetişmiştir. Cenab-ı Hakkin sevgisiyle içleri dolmuş, fener gibi nurani şahsiyetler olmuşlar, insanlara fevkalade örnek hayatlarıyla ve kendileri tarafından en ince detayına kadar tatbik edilen yüksek ilmi vukufiyetleriyle "Allah yolunda numune-i imtisal" olmuşlardır.

Said Nursi Hazretleri de bunlardan birisidir. Kendisi birçok insan tarafından "Bediüzzaman", "Zamanın Harikası" olarak yâd edilmiştir.

Said Nursi yakın geçmişte, 1960 yılında vefat etmesine rağmen, kendisiyle karşılaşma imkânım hiçbir şekilde olmadı. Fakat onun talebeleriyle Almanya'da, İngiltere'de, Kıbrıs'ta ve Türkiye'de karşılaştım ve karşılaşıyorum.

Onların davranışlarından, dindarlıklarından, insanîyetlerinden, fevkalâde ilmi vukufiyetlerinden Cemiyetin bünyesine sağladıkları uyumdan her defasında üstadlarının müessir manadaki yaşayış tarzı ve onlardaki tecellisini (siluetini, görüntüsünü) okumaya çalıştım.

Benim için ancak bu yolla Said Nursi'nin nefesini hissetmek mümkün olmakta ve benim üzerimde sebebini izah edemediğim cazibeli bir tesir icra etmektedir. Bunu aşağıda açıklayacağım:

"Nur Talebeleri" ismine Almanya İslam Arşivi Merkezi Enstitüsünü organize ederken rastladım.

Dünya İslam Kongresi tarafından 1971 yılında, Federal Almanya'daki Türk İslam gruplarıyla kontak kurmam ve beraber çalışma imkânlarını açıklamakla vazifelendirildim. Vaktiyle Saarbrücken şehrinde yaşamaktaydım. "Medrese-i Nuriye" de Köln'ün Roland (Strasse) caddesindeydi. Şu gün bile hala o ilk ziyaretimdeki çok sıcak kalbi ve samimi karşılanmayı bir türlü unutamam. Bu karşılaşma Türk Müslümanlarının genellikle bir Alman Müslüman'a gösterdiği alışılmış meraktan mütevellid alakadan çok çok farklıydı. Bu kardeşliğin tahakkuku, her insanın mahiyetinde olan, kendini Cenab-ı Hakka teslimiyetin ifadesinden başka bir şey değildi? Öyle bir kardeşlik ki, "Nereden nereye?" sorulunu yöneltmeyen, bütün dikkati alakayı o an ki karşılaşmaya temerküz eden ve bu şekilde sıcak bir şekilde karşılaşma ve kabul sinyali veren bir kardeşliktir. Zeki ve Nafi Şevkli bu sahada benim ilk refakatçilerimdi. O sıralarda Nafi Şevkli "Kalpten kalbe köprü" olan tercümanlık rolünü üstlenmişti.

Nafi Şevkli bundan sonraki yıllarda çeşitli kültürlere mensup insanlarla beraber çalışmanın beraberinde getirdiği sevinçlerime ortak olan ve tehlikelere karşı bir ikazıydı. Nafi Almanya'yı terk ettiğinde Cenab-ı Hakkin hayatımda bana ihsan ettiği çok değerli bir kardeşi kaybettim.

Takdir-i ilahi çok kimselerin düşmanlığını üzerime celbetmişti. O nispette de çok az fakat sadık, halis arkadaşlarım oldular. Böyle samimi arkadaşlarla geçen vakitlerimi hayatımın en kıymetli anları olarak değerlendiriyorum.

Bununla birlikte her şeyden önce Mehmet Nuri Güleç ve Mehmet Emin Birinci Beylerle tanışmam ve bana olan teveccühleri altınla ölçülmeyecek kıymettedir. Onlar Üstadlarının yaşayan canlı akisleri olarak her birisi kendine göre mozaik taşları gibi hayatımı zenginleştiren bir mozaiği tamamladılar.

Said Nursi'nin ruhu cemaatinin varlığında ve tesirinde yaşamaktadır. Ben Said Nursi'yi talebelerinin söz ve fiillerinden tanıma ve derinden takdir etmek imkânı buldum.

Almanya İslam İstişare Kurulu ve Almanya İslam Arşivi Merkezi Enstitüsünün kuruluş ve organizasyonu esnasında Hıristiyan bir arkadaşım bir defasında "Kanaatime göre Nur Cemaati sizin Muhafız Alayınız" gibi her zaman sadık, her zaman için şayan-ı itimat (emin), hiçbir şekilde tereddüde düşürülmeyen ve söylentilere kulak asmayan bir cemaat oldu" demişti.

Bu tespiti ile en nirengi noktayı yakalamıştı . Tarih gerçeği noktasından şunu da söylemekten geçemeyeceğim, bu "Muhafızlar Alayı" bir defasında 1982 /1983 yılında aynı memleketten diğer organizasyonlarla beraber hareket etme gereği olarak kısa bir tereddüt geçirdi. Buna rağmen Said Nursi'nin talebeleri benim en samimi arkadaşlarımdır, insan olarak onlar şayan-ı itimadımızdır ve her zaman da öyledirler.

Ben Said Nursi'nin hareketine mensup değilim. M.Emin Birinci Bey beni 1978 yılında Saarbrücken şehrinde ziyaret ettiği zaman, bana, beni kendilerine, bağlayan çok kıymetli bir hediye buldu. Veda ederken parmağındaki yüzüğünü çıkardı ve bana uzattı. Bu Peygamberimizin (a.s.m.) sevdiği akik taşı gümüş bir yüzüktü. Dıştan gösterişli olmayan süslü ipe bakan bir yüzük. Görüldüğünden çok çok kıymetli bir yüzük. O zamandan beri bu yüzüğü taşıyorum ve bugüne kadar da çıkarmadım. Bu yüzük her zaman arkadaşlarıma olan bağlılığı hatırlatıyor ve düşündürüyor. Ve aynı şekilde o samimiyette geri kalmamayı ikaz ediyor. 1979 yılında "Cemaat-i Nur"u Almanya'da şeni bir şekilde karalama kampanyası başlamıştı. Bunlara karşı cevap yazma vazifesini üzerime almakla bu vefakârlığın gereğini ilk defa göstermek durumunda kalmıştım.

Vaktiyle CIBEDO (Hıristiyan) - İslam Diyalog Döküman Merkezi) de bütün imkânları kullanarak kısmen İstanbul'da ve kısmen de Saarbrücken'de tarafımdan yazılan bu inceleme yazısının yayınlanmasına mani olmak için elinden geleni yaptı. Aynı zamanda bu eser Nurculuk hareketiyle ilgili bir temel eser oldu. Bu eserin CIBEDO tarafından yayınlanmamasına ısrar edilmesi üzerinde CIBEDO (Hıristiyan - İslam Döküman Merkezi)den ayrıldım. Bu aynı zamanda benim maddi kayıplara uğramama ve bana karşı bir düşmanlığın başlamasına sebep oldu ve bugün bile Hıristiyan İslam Diyaloguna menfi tesirler etmektedir. Bu menfi tesirlerin "Zentral Institut Islam Archiv Deutschland" (Almanya İslam Arşiv Merkezi Enstitüsü) olduğu gibi İslam Rat'a (İslam Cemaatleri İstişare Kurulu) çok zararı oldu.

Bu düşmanlık Almanya'da İslami müspet (Objectiv) bir şekilde gösterme gayretlerini, düşmanlarımızın tesir imkânlarını kullanarak tesirsiz hale getirilmesine sebep olmuştur. Müslüman olmayanlarla diyalogla ilgili böyle kötü tecrübelerime rağmen, Said Nursi'nin fikirlerinden aldığım ilhamla diyalogun lüzumuna inanmaktayım. Müslüman ve Hıristiyanlar arasındaki diyalogun yanında bütün samimiyetimle varım. Şunu da ifade etmek isterim ki, kiliseler "ilgi" ve menfaat kurumlarıdır. Ve biz Müslümanları da "Asıl ve en ciddiye alınacak rakipleri" olarak görmektedirler. Böylece Kiliseler gerçek yüzünü (stratejik düşüncelerini) dışa vurmaktalar. Böyle bir tarz İslam'a tamamiyle zıttır.

Aynı zamanda bu Said Nursi'nin de görüşüdür. Nur Cemaati mensubu kardeşlerime daha önce tamamıyla iki keramete İna-yet-i İlahiyeye) mazhar olma vesile oldular. Bu noktada kendilerine minnet borçluyum. Çok şiddetli iki defa yüzde yüz ölüm tehlikesiyle karşılaştığım iki suikasttan kurtuldum. Bunda hak etmediğim halde, apaçık bir şekilde hakkımda İna-yet-i İlahiyenin tezahürünü müşahade ettim.

Said Nursi, yüksek bir derecede Hz. Eyyub'un şahsiyetini hatırlatmaktadır. Çünkü o hayatını fevkalade alt edebilecek bütün sıkıntılı ve acı imtihanlarda Cenab-ı Hakka olan sevgi ve bağlılığından zerre kadar ayrılmamıştır. Said Nursi imanı uğrunda yedi defa mahkeme huzuruna çıkarıldı ve hayatının 20 seneden fazlasını sürgünde geçirdi. Burada hedef kendisini yıldırma ve tamamen imha etmek idi. Ne mahkemeler ne de sürgünler onun etrafa nesrettiği nura mani olamadı. 1981 yılında Batı Alman Radyoevi, Hessen, Saar Eyalet Radyoevi ve Almanya'nın Sesi radyosundaki vazifeme son verildi. Buna sebep de bu radyo evlerinin görüşlerine göre "Aşırı dinci Süleymanlıların sözcüsü" ve Dünya İslam Kongresi üyeliği öne sürüldü. Bütün bu kötü şartlara Said Nursi Hazretlerinin örnek hayatından aldığım derslerle, bu benim için fevkalade zor zamana karşı durabildim. Daha sonra öğrendim ki, bu "Süleymanlılar Müdafiacısı" kendi iman kardeşlerim tarafından ortaya atılmıştı. Kendi kardeşlerim tarafından bana açılan kampanya benim diyalog ve açılımla ilgili efkar-ı ammedeki politikamla ilgili idi. Ve beni bu şekilde "İslam'a ihanet"le suçlayıp devre dışı bırakmak istiyorlardı.

Söylediğim gibi: Cemaat-i Nur üyesi değilim. Said Nursi'nin talebelerinden de değilim. Benim için Said Nursi'nin örnek bir şahsiyet teşkil etmesinin her şeyden önce sebebi, onun hayatında yaşadığı devreleri (zorlukları) kısmen kendi hayatımda da geçirmiş olmamdır. Ve her şeyden önce onun talebeleri onun düsturlarını hayatlarında da gerçekleştirmeleri. Nursi'ye büyük Üstadın talebesi değilim, fakat onun talebelerinin arkadaşayım ve Cenab-ı Hak'tan da niyazım, bu samimi dostluğun ebediyete kadar böyle kıymetli kalmasıdır.

1 M. Salim ABDULLAH

1931 yılında Almanya'da doğdu. Gazeteci-yazar olarak çalışıyor .

Almanya'nın Sesi Radyosu redaktörü. Moslemische Revue dergisi ve İslam Haber Ajansı Müdürlüğünü yapıyor. Ayrıca Almanya'nın Soest şehrinde kurulu İslam arşivi Merkezinin müdürlüğünü yapıyor.

1988 yılından beri, Birleşmiş Milletler'de İslam Kongresi'nin temsilciliği ve merkezi Pakistan'ın Karaçi şehrinde bulunan Dünya İslam Kongresi'nin icra heyeti üyeliğini yapıyor.

Almanya İslam Konseyi Başkanı.

Yayınlanmış bazı eserleri:

- 1.Aramızdaki Müslümanlar (1974)
- 2.Hıristiyanlık ve İslam Diyalog İmkânları (1976)
- 3.Almanya'da arka avludaki İslam (1980)
- 5.İSLAM: Özetle Gelişmenin Yardımcısı (1982)
- 6.İslam 'a Göre Yaşayış (1982)
- 7.Dünya Süper Gücü: İSLAM (1983)
- 8.Prusya Kartalı Himayesindeki İslam (1984)
- 9."Ve Onlara Kral Söz Vermişti..." (1987)
- 10.Almanya'da Müslüman azınlığın Tarihçesi (1987)
- 11.Almanca Kur'an Meali giriş yazısı ve Hadis eki (1987)

BATI GÖZÜYLE RİSALE-İ NUR'UN EHEMMİYETİ

MARY WELD ¹

Her ne kadar Batı dünyasında yaşayanların maddi ihtiyaçları karşılanmış ve çoğunluk refah içinde yaşıyorsa da, en temel ihtiyaçlar karşılanmamış durumdadır ve hatta daha da müzminleşmiştir.

Kendisinin ve içinde yaşadığı dünyanın ortasını anlamak, insanın yaratılış gereği ve en büyük ihtiyacıdır. İlerlemenin muharrik gücü olan bu ihtiyaç, bilhassa çağımızda kendisini açıkça ortaya çıkarmaktadır. Herhangi bir zamandan ziyade bu çağın insanı her şeyin nedenini, niçini bilmek ve gayesini öğrenmek istiyor. Gerçekten de, kâinatın işleyiş tarzını ortaya çıkarmak için harcadığı gayretler, ilmin her dalında baş döndürücü ilerlemelerle karşılık bulmuştur. Bununla beraber, bu ilerlemelerin cereyan ettiği Batıdaki maddi gelişme, diğer sahahardaki gelişmelerle dengelenebilmiş değildir. Batı insanı her ne kadar maddi kâinatın sırlarını ortaya çıkarmakta muazzam başarılar elde etmiş olsa da, başarısı bunun ötesine geçememiştir. Maddeye daldıkça dalmış, ancak soruların en esaslı ve en mühimlerine tatmin edici cevap bulmakta az kalmıştır. "Kâinat niçin var? Varlıkların gayesi ne? Hayatın gayesi ne? İnsanın gayesi ne? İnsan nereden geliyor; ölümden sonra nereye gidecek?" şeklindeki sorular hala cevapsizdir. Böylece, her ne kadar Batı dünyasında yaşayanların maddi ihtiyaçları karşılanmış ve çoğunluk refah içinde yaşıyorsa da, en temel ihtiyaçlar karşılanmamış durumdadır ve hatta daha da müzminleşmiştir; çünkü ilim, kâinatın hayret verici düzeni, birliği ve ahengi her gün daha da açıkça ortaya çıkarmakta ve gayesizlik her geçen gün daha da savunulmaz hale düşmektedir.

Bu temel sorulara tatmin edici cevap bulma hususundaki aczin kaynağı, semavi dinler yerine insan eliyle ""vücuda gelmiş felsefeden ilham alan Batı medeniyetinin kökünde yatmaktadır. İlim Batıda geliştiği için, dinden ayrı ve farklı görülmüştür. Hatta ilim ve dinin birbiriyle çatıştığı sanılmıştır. Bu yüzden, Batı medeniyeti, günümüze kadar tahrif edilmeden gelen yegâne semavi kitap olan Kur'an'ın karşısında vaziyet alagelmıştır. Bununla birlikte, günümüz Müslümanlarına en ziyade şevk ve cesaret vermesi gereken bir husus vardır ki, o da, ilimdeki gelişmelerin, Kur'an'ın kâinat ve içindekilerle ilgili beyanlarına ters düşmek bir yana dursun, bu beyanları tasdik etmesidir. Yani, Batının kendi malı olarak gördüğü ilim, Kur'an'daki vahiy neticesi olan bilgilerin doğruluğunu tasdik etmekte; Kur'an ise, ilim ile din arasında hiçbir çatışmanın bulunmadığını göstererek, modern insanın sorularına cevap getirmektedir.

Allah'ın insanlığa indirdiği son kitap olan Kur'an, bütün çağlardaki bütün insanlara birden hitap eder. Kur'an, her çağın her seviye ve mertebesindeki insanların her birine ve ihtiyaçlarına, bilhassa ve doğrudan doğruya hitap eder. Daha önce belirtildiği gibi, modern çağın belirgin özelliği, araştırma ruhudur. İnsanı varlıkların hikmet ve gayelerini keşfetmeye sevk eden bu ruh, maddi kâinatın sırlarını gün ışığına çıkarmakta onu bugün bile inanılmaz görünen bir seviyeye ulaştırmıştır. Her çağda, İslam dinini yenileyerek Kur'an'ın mesajını anlatmak ve Kur'an'ın bilhassa o çağa bakan yönlerini açıklamak üzere, Allah bir müceddid gönderir. Risale-i Nur Müellifi Bediüzzaman Said Nursi, bu modern çağda böyle bir yenileyici ve müceddid; her şeyden önce varlıkların hikmet ve gayelerine dikkatleri çekmekte, Kur'an'ın çağdaş insana mesajını anlatmakta ve açıklamaktadır.

Risale-i Nur, Kur'an'ın hakiki bir tefsiridir; iman hakikatleriyle ilgili ayetlere, bilhassa ilim adına yöneltilen hücumlara karşı kaleme alınmış yorumlar getirir. Bunu da, modern insanın, "bilimsel düşünce" ile şekillenmiş anlayışına hitap ederek yapar. Bunun için de, Kur'an'ın irşadını Batı insanına aktarabilecek uygunlukta yegâne eserdir. Çünkü.. Kâinatı ve içindekileri incelerken bunu öyle bir tarzda yapar ki, bunları tek bir Yaratıcının mahlûkları, Onun varlık ve birlik delilleri olarak görmenin, bütün bu varlıkları açıklayabilecek yegâne mantıklı izah tarzı olduğunu ortaya koyar. Risale-i Nur açıkça gösterir ki, kâinatın mahiyeti, düzeni, ahengi, birliği ve cüzlerinin birbirine olan bağımlılığı, felsefenin ve materyalizmin ileri sürdüğü çeşitli görüşler için bütün ihtimalleri kapatmaktadır; tabiat ve tasadüf iddiaları bütünüyle akıl ve iman dışıdır. İster tabiat olsun, ister tabiat kanunları ve kuvvetleri olsun, isterse sebepler olsun hiçbir şeyin varlıkların yaratılmasına el karıştıramayacağını ve Allah'a şerik olamayacağını Risale-i Nur ispat eder. Tabiat kanunları olarak bilinen ve kâinata nizamını veren şeylerin maddi ve harici bir vücutları yoktur; bunlar sadece ilim dairesinde vardırırlar; kanundurlar, kuvvet değildirlir. Kâinatın düzen İlahi iradenin neticesi, tabiat kanunları da bu iradenin tecellisidir.

Batı insanı, bir fikri kabul etmek için delil ister. Risale-i Nur da bütün bu meseleleri delillendirilmiş fikirler halinde sunar; bir görüş ileri sürer, sonra bunu mantıklı delillerle ölçer, biçer ve sonunda delile dayanan bir neticeye ulaşır. Bir tevhid delilinden bir kısım olarak aşağıda nakledeceğimiz parça, bunun bir misalidir:

"Eğer bütün eşya birden o Kadir-i Ezelîye ve Alim-i Külli Şeye verilmezse, o vakit sinek gibi en küçük bir şeyin "vücudunu, dünyanın ekser nevillerinden hususi bir mizan ile toplamak lazım gelmekle beraber; o küçük sineğin "vücudunda çalışan zerrelere, o sineğin sırr-ı hilkatini ve kemal-i san'atını bütün dekaikiyla bilmekle olabilir. Çünkü esbabı tabiiye ile esbabı maddiye ve umum eh-i aklın ittifakıyla, hiçten icad edemez. Öyle ise, herhalde, onlar icad etse, elbette toplayacak. Madem toplayacak; hangi zihayat olursa olsun, ekser anasır ve evanından numuneler, içinde vardır. Adeta kâinatın bir hulasası, bir çekirdek hükmündedir. Elbette, o halde bir çekirdeği bütün bir ağaçtan, bir zihayata bütün ruhy zeminden ince eleklerle eleyip ve en hassas bir mizan ile ölçüp toplattırmak lazım geliyor. Ve madem esbabı tabiiye cahildir, camiddir; bir ilmi yoktur ki bir plan, bir fihriste, bir model, bir program takdir etsin, ona göre manevi kalıba giren zerrati eritip döksün, ta dağılmasın, intizamını bozmasın. Halbuki her şeyin şekli, heyeti hadsiz tarzlarda olabildiği için, hadsiz had ve hesaba gelmez eşkâller, miktarlar içinde bir tek şekil ve miktarda, sel gibi akan anasırın zerreleri dağılmayarak, muntazaman, miktarsız, kalıpsız, birbiri üstünde kütle halinde durdurmak ve zihayata muntazam bir Vücut vermek, ne derece imkândan, ihtimalden, akıldan uzak olduğu görünüyor."²

Bu hakikatleri mantıklı ve muhakemeli görüşlerle ispat ettikten başka, Risale-i Nur kâinatı ilim gözüyle inceler ve okur. Fizik ilimlerinin bütünü ışığında baktığında, kâinatı tek bir Yaratıcının eseri ve Esmâ-i Hüsnâsının aynası olarak gösterir. Her bir fennin, kâinatın işleyişinin bir yönünü tasvir ederek Yaratıcısını belli isimleriyle tanıttığını anlatır. Çünkü her bir fennin kaynağı, İlahi isimlerden birisidir; o fennin gelişmesi, o ismin tecellilerini anlamak manasına gelir. Böylece, dinle çatışmak bir yana dursun, fenler Allah'ı tanımak için birer vesile olur.

Bu açıdan bakıldığı zaman, felsefenin soğuk, karanlık ve manasız dünyası, yerini hikmet ve gaye ile aydınlanmış bir kâinata bırakır. Risale-i Nur kâinatı bir kitaba benzetir; gökler, yer ve mevsimler bu kitabın sayfaları, gece ve gündüz satırları, yeryüzündeki varlıklar kelimeleri, meyveler harfleri, çekirdekler de noktalardır. Bir sayfada birçok kitap, bir kelime de birçok sayfa, bir nokta içinde de bütün kitabın fihristi vardır. Bu geniş, iç içe münasebetler ve birliklerle dolu, kompleks ve mükemmel kitap öylesine yazılmıştır ki, her bir bölümü, hatta her bir harfi ve her bir noktası, onun tek Yaratıcısını bildirir. Bu kitap insana hitap eder; kendisini tanımak isteyen Müellifine, insanın bu kitabı ve bölümlerini okuyarak kâinat çapında bir ibadet, muhabbet ve şükürle karşılık vermesi için yazılmıştır. Onun içindir ki, bu kitabın gaye ve faydalarının çoğu insana bakar. İnsan ise, bu kitaptaki nizamı keşfedip varlıkların vazifelerini ve kâinatın işleyişini ilimler vasıtasıyla göstererek kâinat çapındaki bu kulluk vazifesine erişmiş olur.

Bu hakikati daha açmak için, Risale-i Nur kâinatı bir ağaca benzetir. UNSURLAR bu ağacın dalları, bitkiler yaprakları, hayvanlar çiçekleridir. İnsan ise, Allah'ın bütün isimlerine bir ayna olarak yaratılmış çekirdek hükmündeki kalbiyle birlikte, bu ağacın meyvesidir.

Kâinat ağacının meyvesi olarak, insan, şümüllü mahiyetiyle, İlahi isimlerin tamamına mazhar olabilecek bir kabiliyettir. Onun bütün varlıklar üzerindeki üstünlüğü de burada yatar. Bu ağacın ve bu kitabın bölümlerini tanıtan fenler, bu suretle İlahi isimleri tanıtmış olurlar. İnsan da, kabiliyetleri inkişaf ettikçe, bu isimleri üzerinde aksettirir. Böylece, bütün varlıklara mükemmelliklerini veren şümüllü ilahi fiilleri onların ardındaki isimleri keşfedip tanıdıktan, insan kâinatın gayesini anlar ve muhabbet ve ibadetini karşılık verir. İşte, bilgi ve terakki yoluyla erişilecek böyle bir ibadetten ibaret olan insanın nihai gayesi de bu suretle anlaşılır. Kâinatın bu yüce gayeleri, maksatları ve hikmet eserlerini bu şekilde açıklayan, ibadet yoluyla erişilecek gerçek terakkiye işaret eden ve kendilerini manasızlıktan ve dalaletin çelişkilerinden kurtaran Risale-i Nur, Batı dünyasının insanları için hayati ehemmiyeti haiz değil midir?

Allah'ın varlık ve birliği gibi, diğer iman hakikatlerini de, Risale-i Nur, kâinatın delillerini göstermek suretiyle ispat eder. Öldükten sonra diriliş, ahiret hayatı, peygamberlik, semavi kitaplar, melekler, kaza ve kader gibi iman rükünlerinde kesin delillere dayanan bir imanı elde etmenin yollarını gösterir. Bütün bunların akıl yoluyla anlaşılıp ispat edilebileceğini ortaya koyar. Risale-i Nur ve Müellifinin, bu zamanın müceddidi

ünvanını kazanmasının bir sebebi de budur. Hıristiyanlığın tahrih edilmesi sebebiyle bu meselelerde akılla barışık bir imandan mahrum kalan ve böyle izahlara karşı susuzluk içinde bulunan Batı insanına Kur'an hakikatlerini aktarmaya Risale-i Nur'u layık kılan sebep de budur.

İnsanı, ölümden sonraki hayattan ve ebedi saadetten daha çok düşündüren bir mesele yoktur. Risale-i Nur Kur'an'ın İlhamıyla bu hakikati aklen ispat edecek bir yolu bulduğu için, bir misal olmak üzere, Bediüzzaman'ın bu metodunu bizzat nasıl tarif ettiğini aşağıya alıyoruz. Bu pasajda atıfta bulunulan eser, Haşir Risalesi olan Onuncu Sözdür:

"[Bu eserin büyük kısmını teşkil eden bölümlerden] her bir hakikat, üç şeyi birden ispat ediyor: Hem Vacibü'l-Vücudun "vücudunu, hem esma ve sıfatını, sonra haşri onlara bina edip ispat ediyor. En muannid münkirden, ta en halis bir mü'mine kadar, herkes her Hakikatten hissesini alabilir. Çünkü Hakikatlerde mevcudata, asara nazarı çeviriyor. Der ki: Bunlarda muntazam e'fal var. Muntazam fiil ise failsiz olmaz. Öyleyse bir faili var. İntizam ve mizan ile o fail iş gördüğü için, hakim ve adil olmak lazım gelir. Madem hakimdir, abes işleri yapmaz. Madem adaletle iş görüyor, hukukları zayi etmez. Öyle ise bir mecma-i ekber, bir mahkem-i kübra olacak. İşte, Hakikatler bu tarzda ise girişmişler. Mücmel olduğu için, üç davayı birden ispat ediyorlar"³.

İman rükünlerini tek tek izah ederken, bunların birbirleriyle münasebet halinde bulduklarını ve her birinin aynı zamanda diğerlerine de delil teşkil ettiğini, Bediüzzaman Risale-i Nur'da göstermiştir. Böylece, etrafımızdaki dünyada cereyan eden hadiseleri ve İlahi fiilleri "okudukça" ve Allah'ın varlığını ve isimlerini tanıyıp onlara dair kesin bir iman elde ettikçe, gözlem, düşünce ve tefekkür yoluyla, ölümden sonra dirilişe ve ahiret hayatına da delile dayanan kesin bir iman elde etmek mümkün olur. Bu nurun ışığında bakıldığında kâinat öyle canlı ve manalı bir hal alır ki! Şimdi, Batı insanına, zaten gözlemek üzere eğitildiği kâinatı tıpkı Kur'an'ın gösterdiği şekilde okuduğu takdirde o kâinatın mana ve hikmetle canlanacağını, mantıklı bir imana vesile olacağını ve bu suretle kendisini yokluk ve ölüm zulümatıyla kararmış bir manasızlıktan kurtaracağını anlatmaktan daha güzel bir şekilde Kur'an'a inanmaya çağırmanın yolu var mıdır? Risale-i Nur'da baştan sonra Bediüzzaman kâinatın nasıl okunacağını anlatır. Kâinatı, Müellifinden manalı mesajlar taşıyan harfler olarak okumayı öğretir. Okuyucu, bu sürede, etrafındaki dünyadan sürekli olarak dersler çıkarır, sürekli olarak Yaratıcısına dair bilgisini artırır ve iman esasları hakkındaki imanını ve kesin bilgisini takviye eder.

Haşir ve ahiret konularına devamlı, Risale-i Nur, dünya ve ahiret, görünen ve görünmeyen alemleri bir arada inceleyerek, varlık alemine bir bütünlük içinde, mantıklı ve top yekûn şekilde bir bakış açısı sunar ve insan ile fiillerini bu tablo içine yerleştirir. Bu da Batı insanı için büyük ehemmiyet taşıyan bir noktadır.

Çünkü, kesret alemine, sebeplere ve tabiata bakan materyalist ve tabiatçı felsefenin tesiriyle, Batının bakışı bu dünyaya ve bu dünya hayatına teksif edilmiş ve Batı insanı maddede boğulmuştur. Hatta Hıristiyanlığa ve diğer dinlere yönelenler bile kendilerini bundan kurtaramazlar. Yaratılışı itibarıyla fanilikten elem duyan ve maddenin ötesinde ebediyet arayan insan için ise bu bakış açısının neticeleri pek ıstıraplıdır.

Risale-i Nur, dünyayı üç yüzlü olarak tasvir eder. Bir yüzü ilahi isimlere bakar; onların nakışlarını aksettiren bir aynadır. Fanilik, ayrılık ve yokluk bu yüzde yer bulamaz; burada sadece yenilenme vardır. İkinci yüz ahirete ve ebediyet alemlerine bakar; onlar için bir tarla ve Cennet için bir fidanlıktır. Bu yüz, ebedi mahsüller ve meyveler yetiştirir, ebediyete hizmet eder ve fani varlıkları ölümsüzleştirir. Bu yüzde de ölüm ve fanilik yoktur, sadece hayatın ve ebediyetin tecellileri vardır. Üçüncü yüzde gelince, bu da fani varlıklara, yani, bize bakar. Bu yüz, aşağılık güdülerin peşinde koşanların sevgilidir; uyanık ve şuurlu olanlar için ise bir ticaret ve imtihan yeridir. Herhangi bir sebeple ilk iki yüzü göremeyenlere dünya, ancak fanilik, ölüm ve ayrılık ifade eden bu ıstıraplı ve çirkin yüzünü gösterir.

Dünyanın ilk iki yüzüne, onun Yaratıcısı hesabına bakılır. Bu yüzler, tabiat ve sebeplerin perdesi arkasında veya ötesinde görünür. Üçüncü yüzde fanilik ve ölüm ifade eden devamlı değişiklik ve yenilenmeler, bu defa birçok manidar gayelere hizmet ederler. Bediüzzaman, varlıkların gelip geçişlerini şöyle açıklar:

"Şu mevcudat, irade-i İlahiye ile seyyaledir. Şu kâinat, emr-i Rabbani ile seyyaredir. Şu mahlûkat, izn-i İlahi ile, zaman nehrinde mütemediyen akıyor; alem-i gaybdan gönderiliyor, alem-i şehadette "vücut-u zahiri giydiriliyor, sonra alem-i gayba muntazaman yağıyor, iniyor. Ve emr-i Rabbani ile, mütemediyen istikbalde gelip hale uğrayarak teneffüs eder, maziye dökülür."⁴

Varlıklar yokluğa gitmez, görünen dünyadan görülmeyen aleme geçerler. Görünmeyen alemde ve Allah'ın ilminde onların bir varlığı vardır; İlahi ilim ve iradenin tecellisiyle bu görülen dünyada harici bir varlığa kavuşurlar ve burada kaydedildikten sonra İlahi ilim dairesine ve ahiret ve gayb alemlerine geçerler. Varlıkların bu şekilde mütemediyen akıp gitmeleri ve gelip geçmeleri, baştan aşağı hikmetlerle, faydalarla, gaye ve maksatlarla doludur. Risale-i Nur, hikmeti her şeyi kuşatan yaratıcının bu dünyayı ilahi isimlerinin sayısız nakışlarını sınırlı bir sahada sergileyecek ve sonsuz manaları ifade eden sonsuz mühürleri bir küçücük sayfaya sığdıracak bir şekilde yaratıldığını anlatır. Allah bu dünyayı verimli bir tarla şeklinde yaratmış ve onu daima taze mahsul verecek bir şekilde öylesine hazırlamıştır ki, kudretinin sayısız mucizelerini her an ekşin ve devşirsin ve sonsuz rahmet hazinelerinden sınırsız hediyeleri orada teşhir etsin. Varlıkların akışıyla, Allah bu küçücük dünyada, ahiretin sınırsız dünyalarına yaraşacak genişlikte mahsüller yetiştirir. Aynı şekilde, sınırsız İlahi kemalini, cemal ve celalinin sınırsız tecellilerini ve rububiyetinin sınırsız azametini sınırlı bir zamanda ve sınırlı bir sahada böylece sergiler.

Diğer yaratıklar gibi, insanın fiil ve hareketleri de ahiret alemlerine akar. Bediüzzaman, bu muazzam hakikati şöyle açıklamaktadır:

"Cennet-Cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve silsile-i kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şuanatın iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havuzudur ve lütuf ve kahrın iki tecelligahıdır ki, dest-i Kudret bir hareket-i cedide ile kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz münasip maddelerle dolacaktır."⁵

Burada Risale-i Nur ile ilgili bir diğer önemli noktaya geliyoruz ki, o da, Risale-i Nur'un bu derin meseleleri herkesin kendi seviyesine göre anlayabileceği bir şekilde izah etmesidir. Risale-i Nur, mukayese ve temsil yoluyla, uzak ve geniş hakikatleri bir teleskop gibi yaklaştırır. Bütün meseleler uygun karşılaştırmalarda, misaller veya hikâyelerle tasvir edilir; böylelikle eserlerdeki mantık ve muhakeme kolaylıkla takip edilir ve varılan neticeler kolayca kavranır. Risale-i Nur'un üslûbu yumuşak ve tesirlidir; kusursuz delilleriyle kesin bir şekilde ikna eder. Muhtevası hakikat, Üslûbu hakikidir. İslam dininin böylesine yanlış tanıtıldığı ve yanlış anlaşıldığı Batıya gerçekleri aktarabilmek için bundan daha uygun bir vasita olamaz. İslam'ı ve Kur'an'ı Risale-i Nur vasıtasıyla tanıyan kimse, her ikisini de mutlaka sevecektir.

Bütün bunlara ilave olarak, Risale-i Nur din ile felsefeyi, iman ile inançsızlığı, hidayet ile dalaleti, çeşitli muhtevalar içinde ve çeşitli seviyelerde karşılaştırır ve her seferinde de gösterir ki, doğruluk ve hakikat kadar hakiki menfaat, mutluluk ve terakki de sadece birincisindedir. Felsefe, hangi şekilde olursa olsun, insanın yaratılışında bulunan sorulara cevap veremez ve ona gerçek saadet sunamaz. Çünkü felsefe bakış açısını dünya ile sınırlamış ve maddede boğulmuş, dünyayı ve insanı da manasızlık ve gayesizliğe mahkûm etmiştir. Bu yüzden de, felsefenin varlık alemini dayandırdığı tabiat ve sebepler gibi mefhumların çelişki ve çürüklüklerini ortaya çıkaran ve varlıkların yaratılışındaki hikmetleri ve yüce gayelere işaret ederek kâinat ve insanın yegâne mantıklı açıklamasının Tevhidde bulunduğunu gösteren bir eserini, Batı insanı için, hiç şüphesiz hayati ehemmiyeti vardır. Gerçekten de, ilim ilerledikçe ve insanlar Batı felsefesinin çelişkilerini fark ettikçe, ilim ve dini bir araya getiren ve Kur'anın Tevhidde dair mesajını layıkıyla açıklayan Risale-i Nurun ehemmiyeti de artacaktır.

İngiltere'nin Yorkshire şehrinde doğan Şükran Vahide, Durham Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Okulu Farsça-Türkçe bölümünü bitirdi. 1981'de Risale-i Nur tercümelerini okuduktan sonra İslamiyeti kabul etmişti.

Halen çalışma ve araştırmalarını Said Nursi, Nurculuk ve

Risale-i Nur üzerinde devam ettirmektedir.

2. Lem'alar, s. 230.

3. Barla Lahikası, s.160.

4. Mektubat. s.220.

5. Sözler, s.499.

"BEDİÜZZAMAN EKOLÜ İLİMLERİ BARIŞTIRDI"

URSULA SPULER

Sayın Bayanlar ve Baylar,

16 Mart 1991'de Bediüzzaman Said Nursi'nin vefat yıldönümü dolayısıyla düzenlenen panele şerefli davetinizden dolayı şükranlarımı arz ederim. Size ve panele katılanlara karşılık ve beraberlik fevkalade muvaffakiyetler dilerim. Asrımızın yüksek alimi Bediüzzaman Said Nursi, Türkiye sınırları dışında da meşhur olmuştur. "Üstad" payesi ile anılan bu zat, bugünün modern Müslümanlarına sadece eski geleneklere sahip çıkmanın yeterli olmadığını göstermiştir. Bediüzzaman, Kur'an-ı Kerim'in tefsiri olan Risale-i Nur Külliyyatında, içtihad büyük önem vermiş, ictihad yapabilecek alimlerin öncelikle bu vukufiyete sahip olmalarını gerekli görmüştür.

İslam, modern dünya görüşünü bütün yapısıyla teolojik olarak içine almalıdır. Bu sahada İslam'ın kendi yapısı ve mahiyeti bu kabiliyete sahiptir. Said Nursi bunu görmüş ve bunun temel esaslarını ortaya koymuştur. Bu onun en büyük başarısıdır. Ve kendisi bu konuda bariz modeller geliştirmiştir. Bediüzzaman Said Nursi ile ilgili olarak çok önemli bir konu da İslami eğitim konusunu ele almasıdır. Onun fikirlerine göre, fen ve din ilimlerinin en son ortaya çıkardığı sonuçların Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu ilimlerle mutabakat içinde temsil edebilmesi gerekmektedir. Ve bu eğitim programından hareket ederek, kendi ekolü olan Nur ekolü programına uygun olarak çok geniş bir yelpaze kapsayan neşriyatta bulunmuştur. Bu eğitim programı (Nur modeli) İslam dünyasının hiç bir yöresinde görülmemiş ilme ve ilim sanatına, dolayısıyla kritik ve tarafsız çalışmalara fevkalade müspet bir bakış açısı getirmiş, Risale-i Nur Külliyyatının ve ondan ilham eserlerin çevreye takdim edilmesini sağlamıştır. Gerçek İslam'ı içine alan bu yeni tarz göstermiştir ki, mutlaka çok önemli bir mesele olarak İslam, kapitalizm, komünizm, ve sosyalizm çıkmazlarına karşı hakiki bir alternatiftir. Bu toplantınızın fevkalade ehemmiyetli olan Bediüzzaman Said Nursi'nin ve onun Risale-i Nur külliyyatının eğitim modelinin ortaya konulmasında ve zamanımızın problemlerinin halledilmesinde büyük bir katkısı olmasını diliyorum. Toplantınızın başarılı geçmesi dileğiyle.